

Illustris Gymnasii Ultrajectini inauguratio : una cum orationibus inauguralibus

<https://hdl.handle.net/1874/10266>

Rariora oct 366

ST 1

ILLVSTRIS GYMNASII

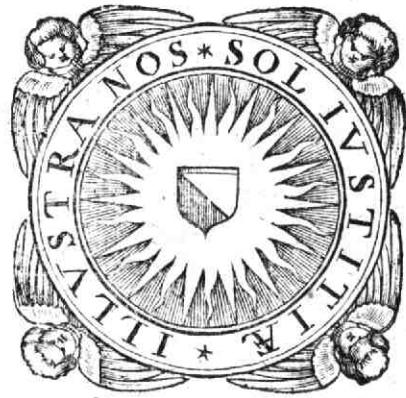
VLTRAIECTINI

INAUGURATIO

una cum

ORATIONIBVS

Inauguralibus.

ULTRAIECTI,

Ex Officinâ ABRAHAMI ab HERWIICK &
HERMANNI RIBBII,

clō IO C XXXIV.

M I N E R V A
U L T R A I E C T I N A

ad Hospitem.

QVI decus Æneadûm, qui Graias suspicis artes,
Ne pigeat sacris, hospes, adesse meis.
Nam Latium & doctæ quo clarent nomine Athenæ,
Hoc tibi promittit Palladis una domus.

A N T. Æ M I L I U S.

ILLVSTRIS GYMNASII
ULTRAIECTINI

Inauguratio.

Ubi amplissimis prudentissimisque
Dominis Consulibus & Senatui Urbis
Ultrajectinae visum fuisset, in urbe
patriâ, ad Dei gloriam & publicam u-
tilitatem, Illustre Gymnasium aperire, in
quo præter variarum linguarum lectio-
nes, etiam liberales Artes, & præclara scientiæ tracta-
rentur, ejusque Inaugurationi, passim per circumjacen-
tes urbes propositis libellis, præfinitus fuisset dies xv. Kal.
Quinct. Anni cLo Io cxxxiv: propriè diei illius diei,
ut magnum hoc cæptum feliciter & ex sententiâ S.P.Q.U.
eveniret, publicæ omnibus templis ad Deum Opt. Max.
preces institutæ fuere, atque edicto die Inauguratio eo, qui
sequitur, apparatu & pompâ celebrata fuit.

Principio D. Prætor, Consules, Senatus, Civitatis Ad-
vocatus, & qui eidem à Secretis, cùm manè ad horam sep-
timam in Curiam convenissent, accitis Professoribus, quos
rogatos publici apparitores eodem deduxere, cuncti hoc or-
dine ad Illustrem Scholam horâ octavâ procedunt.

Prægrediebantur D. Prætor, & Consules, præeuntibus
quinque apparitoribus cum fascibus & Iustitiæ insignibus.

ILLVSTRIS GYMNASII

*Subsequitur D. Antonius Matthæus I.V.D. ac Professor
 medius inter duos primarios Civitatis Senatores, pragestante
 pedello scipionem ex ebena, urbis & Illust. Gymnasij argenteo
 insigni decorum. Succedunt D. Ant. Æmilius Historia-
 rum, Iustus Litæus Humaniorum Literarum, & M.
 Henricus Renerius Philosophiæ, Professores, medij
 inter binos singuli Senatores. Hos deinde reliqui Magi-
 stratus sequuntur, terni ordine, quo quisque in senatum al-
 lecti, procedentes; & cum his eorum Advocatus, & qui
 iisdem à Secretis. Novissimi ibant reliqui Civitatis admi-
 nistri: atque eâ, quâ dictum, serie universi per arcam Curie
 in vicum Choralem progrediuntur: deinde per pontem
 Martinianum turrim Dominicam subeuntes, per tem-
 plum maximum & Australem ejusdem porticum, in Illu-
 stris Scholæ majus auditorium ingrediuntur, sellis subselli-
 isque decenter instructum, & peripetasmatis atque aulis
 adornatum. Pars nempe templi Dominici, quæ in meri-
 diem spectat (majus Capitulum vulgò indigitant, comitium
 olim Ordinum Provincialium) distributa est in duo ampla
 & splendida auditoria, augustâ & sumptuosâ substructio-
 ne, & spatioso peristylio medioque hypæthro conspicua. In
 ipso autem majore auditorio ex edito loco publicorum musi-
 corum cohors organis primò pneumaticis, dein assâ voce
 & fidibus incredibili cum voluptate aures ingredientis
 pompæ continenter permulcebat. Interea loci convocantur
 D. Ordines & Senatores Provinciales, ad hanc panegyrim
 suâ præsentiam cohonestandam jam ante rogati: Pastores
 iidem Ecclesiarum, quæ Belgica, quæ Gallica & Angli-
 ca, &*

I N A U G U R A T I O .

cæ, & frequentissimus Nobilium, Jurisconsultorū, Medicorum, aliorumque spectatissimorum Virorum cætus, quibus suus pro cuiusque dignitate & ordine locus attributus fuit, quoad ejus in tanto cuiusquemodi hominum, tam civium quàm exterorum, turbâ fieri potuit.

In hoc rerum apparatu & celeberrimo auditorum spectatorumq; concursu, D. Ioannes Niportius, I. C. & Civitati à Secretis, cathedram conscendit, orationem Inauguralem ex Voluntate Magistratus habiturus: quâ peroratâ musicorum de integro suavissimo concentu omnia personere. Deinde D. Ant. Matthæus orationem suæ professioni consentaneam dixit, eâque absolutâ omnium aures rursus jucundissimâ symphoniâ exhilarantur. Inter hæc D. Ordinibus, Senatoribus Provincialibus, Pastoribus, cæterisque auditoribus jam digressis, Professores à D. Prætoribus, Consulibus, & universo Magistratu eâdem, quâ antea, serie in Curiam, atque inde à pedello & publicis apparitoribus suam quisque domum reducuntur.

A meridie D. Antonius Æmilius à pedello, cæteri autem Professores à Viatoribus publicis acciti, in senatus ecclesiastici conclave, quod in templo Dominico, atque inde in majus auditorium Illustris Scholæ deducuntur, eodem rursus coeuntibus D. Ordinibus, Senatoribus Provincialibus, universo Magistratu, & Pastoribus, aliisque quàm plurimis Virtute & eruditione spectatissimis Viris. Ubi verò musici aliquamdiu suavissimi concentus dulcedine auditorum animos perfudissent, D. Ant. Æmilius Cathedram adscendit, & de novo hoc ac laudabili Magistratus insti-

ILLVSTRIS GYMNASII

tuto, & Historicae lectionis utilitate peroravit : quem dimisso auditorio pedellus domum reduxit.

Postridie pedellus D. Professores Iustum Liræum & M. Henricum Renerium, cæteros autem Professores accensi, in majus auditoriũ deduxere, & coram D. Ordinibus, Prætoribus, Consulibus, utriusq; Curia Senatoribus, Pastoribus, aliisque promiscui Ordinis literatis viris, & frequenti auditorum coronâ, prior cathedram conscendens D. Iustus Liræus Orationem encomiasticam de Humanitatis studiis, eũq; secutus D. M. Henricus Renerius suam de rectâ Philosophandi ratione, habere, fidium modulis singulos actus inchoantibus & claudentibus. His peractis, & digressis auditoribus, eodem quo ante modo Professores suam quisque domum reducuntur.

Eopse autem die magnifico apparatu epulum in Agnetæ monasterio à Magistratu instructum fuit, ubi in amplo atq; luculento cœnaculo longissimâ serie uni mense accubere D. Ordines, in quibus Generosissimus Comes Solmensis, &c. Prætor, Consules, Senatores Curia Provincialis, Professores, Pastores, atq; infra eos, tanquam convivatores universus Magistratus, Civitatis Advocatus, & qui eidem à Secretis, undenonaginta omnino convivæ, musicis interea concinnâ & numerosâ madulorum varietate convivalem lubentiam provocantibus.

Insequente autem Martis die, qui VIII. Kal. Quintil. D. Professores à suarum quisque lectionum præfatione publicè docendi exordium cepere in utroque auditorio, non adolescentium modo, verum etiam virorum ætate gravium, ge-

I N A U G V R A T I O .

um, generisque splendore & doctrinâ conspicuorum, quibus hæc urbs abundat, cætu frequentissimo.

Postmodum D. Gilbertus Voetius S. Theologiæ & Hebrææ Linguae Professor, qui munere Ecclesiastico apud Heusdanos, dum successorem querunt, districtus Inaugurationi interesse non potuit, XII. denique Kal. Septemb. CIO IO C XXXIV, à pedello & duobus apparitoribus in Curiam, atque inde medius inter duos viros Consulares, præeunte pedello, & subsequenter duobus viatoribus, in majus auditorium Illustris Gymnasij deductus, Inauguralem Orationem habuit de pietate cum scientiâ conjungenda, præsentibus D. Ordinibus, Consulibus, utroque Senatu, Professoribus, Pastoribus, & celeberrimâ cujusque ordinis & ætatis coronâ. Postridie autem publicas lectiones auspicatus est.

His auspiciis atque apparatu panegyrica Inauguratio Illustris Scholæ, quæ Trajecti ad Rhenum, celebrata fuit: cujus primordia Deus Opt. Max. suo illo IUSTITIÆ SOLE illustret, & cælesti gratiâ ita amplifcet, ut majoribus in dies pietatis & doctrinæ incrementis magis magisque efflorescat, ad divini Nominis sui gloriam, Ecclesiæ & Reip. incolumitatem, civiumque universorum utilitatem & salutem perpetuam. A M E N.

***

IOANNIS NIPORTII I. C.

Civitati Ultrajectinæ à Secretis

O R A T I O

In Illustr. Gymnasij Ultrajectini

INAUGVRATIONEM.

Nobilissimi potentissimique hujus Provincia ORDINES, Illustris & generose COMES, PRÆTOR & CONSULES magnifici, Amplissimi, prudentissimique, tum CURIÆ PROVINCIALIS, tum hujus VRBIS, SENATORES, Clarissimi Domini PROFESSORES, ECCLESIASTÆ reverendi, DOCTORES, MAGISTRI & quotquot huc convenistis, nobiles, docti, & spectati cives atque advena, Ornatissima juvenum corona.

Q U O D erat optandum maximè, quodque unum ad consummandam hujus urbis majestatem atque gloriam desiderari videbatur, id hodierno die singulari Dei beneficio & amplissimi Magistratus curâ atque diligentia consequimur. Etenim sæpe ego mirari so-

B leo

leo quod , cum omnia alia abundè hic essent, & cum majores nostri in urbe principe aliarumq; non modò urbium sed & Provinciarum capite ac dominâ quidlibet potuissent adipisci simul ut velle cœpissent, hætenus tamen nulla hic instituta fuerit Academia, aut similis aliqua Illustris Schola. Idque eo magis, quod civitas nostra nunquam abhorruit à literis & literatis; quinimo à multis seculis literarum gloriâ celebris fuit, fueruntque hic semper in honore studia : nusquam in hisce regionibus (absit invidia verbo) ingeniorum felicior proventus, nusquam doctrinæ uberior seges. Audio extitisse aliquando magno & excellenti ingenio viros , qui liberaliter eruditi, exercitij atque animi gratiâ , Ius Civile & Historiam Romanam publicè hic explicârunt. Sicuti hoc idem etiam in maximis aliarum regionum urbibus fieri videre est. Sed quum optandum fuisset alios quoq; studiorum suorum fiduciam habentes laudabile hoc exemplum secutos fuisse , nemo tamen repertus est qui eorum vestigiis insistere conatus fuerit. Tum & de Papâ Hadriano VI., qui in hac urbe in lucem editus est , narratur , verène an falsò nescio, ipsi, quâ erat eruditione, & in urbem patriam ac doctrinæ studia propensione, id animi fuisse aliquam literarij Collegij aut Illustris Gymnasij formam hic constituere; in eamq; rem curasse extrui splēdidas illas ædes quæ ab ipso nomē habent & adhuc hodie conspiciuntur : sed repentinâ

tinâ morte opus animo conceptum & jam inchoatum abruptum fuisse. Verùm hæc vulgò jactata, quia nullo autore certo firmantur, missa facio. Id compertum ego habeo serîò hac de re cogitatum fuisse ante quinquaginta annos aut amplius, Rep. jam vix Hispanicâ dominatione liberatâ. Reperio in Regestis nostris tribus ex Senatu hujus urbis id negotij datum fuisse uti cum Clero & Nobilitate hujus Provinciæ super hac re deliberarent. Atq; utinam tum temporis effectû fuisset quod tam laudabiliter propositum erat. Habermus, Aud. Scholam adultam cujus nunc incunabula videmus. Sed credibile est difficultate temporum, quippe fluctuante adhuc patriæ nostræ statu, dein per turbas & seditiones intestinas, crebrasq; magistratuum mutationes, & consuetudine eâ quâ tum res gerebantur, nobile hoc institutum deinceps neglectum fuisse. Nunc verò, quandoquidem perpetuum magistratum habemus, qui liberius & constantius ea curare potest quæ ad splêdorem & utilitatem civitatis spectare videntur, ut multa alia præclara in hanc urbem sunt allata, sic etiam literæ disciplinæque (quæ hic nunquam exulârunt) liberalius exceptæ, earûq; publica exercitia instituta sunt. Quâ quidem ratione civitatis hujus rectores, viri amplissimi spectatissimique, eorum qui ante eos fuerunt, non modò adæquârunt gloriã, sed & superârunt. In quo tam laudabili instituto prædicando utinâ mihi tantû facultatis

tatis esset quantū est voluntatis. Quid enim majus quàm, quā re homines præstant ceteris animalibus, efficere uti ea in re cives etiam aliis hominibus antecellant? eosq; qui civitatem administrāt, de posteritate nō minus quam de semetipsis sollicitos, Reip. ita cōsulere, uti maximus inde fructus ad eos qui aliquādo futuri sunt derivetur? Hæc est illa vera patriæ caritas, quam non sensu nostro, sed salute ipsius metimur. Iam dudum prudentissimi viri, officij sui non ignari, præcipuè in animum induxerunt. quam maximè studere publicis commodis; neque satis esse providere ne quid Respub. detrimenti capiat, sed & sedulò operam dare quo ejus splendor in dies magis ac magis augeatur. Hac illi contentione varia dignitatis ornamenta & utilitatis præsidia celeberrimæ urbi quæsierunt: atque ita progressio insignis admirabilisq; cursus ad omnem excellentiam factus est. Sed omnium horum nihil est profectò præstabilius, nihil ad urbis famam & utilitatem civium pulcrius aut illustrius, quam decus illud quod hoc tempore ab artium ac disciplinarum studiis, eorumque publicâ professione, huic urbi conferunt: uti quemadmodum illa non facilè ulli unquam vicinarum urbium concessit ingenij & literarum gloriâ, sic iis in posterū quoque hujus generis laudem, quantum fieri potest, eripiat.

Cæterum hoc etiam omni prædicatione dignum quod optatissimæ huic rei destinârunt nobilissimum
hunc

O R A T I O.

hunc & augustissimū locū, qui vel ipse majestate suā nos ad omnē virtutem & eruditionē allicere possit. Ut enim omittā conventus Ordinum & comitia hic olim haberi solita: hic ipse locus est, in quo majores nostri, unā cum legatis sociarum provinciarum & urbium, quā maximè seriò deliberarunt quā ratione intolerabile servitutis Hispanicæ jugum humeris excussum propellerent, & Remp. in perpetuam atque constantem libertatem vindicarent. Hic ipse locus est, in quo adversus Hispanorum tyrannidem, & cujuscunque injustam dominationem, pactum est arctius illud Vnitarum Provinciarum fœdus, quod ab urbe nostrā nomen habet. Quo fœdere nixi in hodiernum usque diem, summi numinis benignitate, adversus potentissimi hostis vim atque rabiem firmi & immoti stamus, stabimusque quamdiu sanctè & inviolabiliter in ejus observatione concordēs perseverabimus. Enimvero id persuasum habeamus statum hunc nostrum nullā re magis retinere nos posse. Nam ut extra fœdus istud meliore simus loco sperandū non est: non enim de imperij finibus quæstio est; de vitā & libertate nostrā agitur. unus nobis esset gradus aut interitus aut servitutis. quò ne trudamur avertat Deus opt. max. cujus ope & auxilio potius, quā hominum industriā aut consilio, Resp. nostrā à tam parvis initiis orta in hanc magnitudinem crevit. Interim non satis venerari possumus cordatissimos illos mortales,

les, qui tam solida libertatis nostræ jecerunt fundamenta, quique prudentiâ suâ ac salubribus consiliis, non minus quam armis, Remp. defenderunt; & sibi hoc pacto perennem paraverunt gloriam. Quos considerans & eorum benefacta ex æquo æstimans animus amans patriæ, fieri non potest quin gratâ recordatione delectetur, & vehementissimè ad eorum amorem ac imitationem accendatur. Itaque usu hoc eveniet uti de iis acrius aliquanto & attentius loci hujus admonitu cogitemus. Movemur enim nescio quomodo locis ipsis, in quibus eorum quos æstimamus & admiramur adsunt vestigia. Pythagoras, teste Seneca, dicere solebat alium animû fieri intransibus templum. idem nobis in augustissimo hoc sacrario continget, ac mentes nostras ipsâ cogitatione hominum excellentium erigi, & cõfirmari sentiemus. Equidem non satis esse oportet indicia hæc veteris memoriæ cognoscere, verû ista ad imitandos summos illos viros præcipuè nos excitare debent. Non enim locus iste tãtam in se vim habet, sed recordatio rerum hic gestarum flammam hanc accendit, quæ in maximis animis, altissimisq; ingeniis non ante sedari solet, quam eorum virtutes adæquatæ sint. Et sanè providendum nobis, Aud., & summopere adnitendum, ne partam à majoribus libertatem per inertiam amittamus: & quemadmodum non defuere insignes & industrii viri constituendæ Reip.; sic non desint ei tuendæ & conservandæ:

O R A T I O.

vandæ: non modò armis, (quibus fines imperij nostri longè latèque protulimus, & maximam per univèrsam orbem famam atque gloriam consecuti sumus) sed & consilio, ratione, prudentiâ. Hæ nobis erunt artes, quibus non minus quam præliis Græci pariter & Romani nominis sui majestatem tam latè porrexerunt.

Quid quod hæ ipsæ artes hic docebuntur; ac locus iste, ubi olim sanctissima consilia audita, ubi saluberrima illa suffragia prolata sunt, posthac doctissimorum virorum vocibus personabit. E quibus ij qui in luce Reip. aut jam vivunt, aut aliquândo victuri sunt, multa percipient quibus ad res gerendas, & civilem prudentiam informentur; uti cum laude Reip. præesse possint, ac probè noscant quo pacto salutem & libertatem civiû, vel bonis legibus, vel salutaribus consiliis, vel judiciis gravibus conservent. Etenim longè errant, meâ quidem sententiâ, qui nihil horum in Scholis addisci putant, sed exactam eorum cognitionem duntaxat per indocilem usus disciplinam acquiri. Qui sano judicio & generoso animo sunt ridebunt ineptias eorum, qui de rebus optimis tam perversè sentiunt. Nam contra reputando, quid homini in regunda Rep. versanti magis utile ac necessarium invenias, quàm *omnis exempli documenta in illustri posita intueri, uti inde sibi suæque Reip. quod imitetur capiat, inde sædum inceptu, sædum exitu quod vitet?* Atqui hæc nobis præstant rerum

rerum gestarum cognitio , & Reip. administrandæ scientia. Non inficior fuisse, atque etiamnum esse, hic, & alibi, summos in Rep. viros, qui, licet nullum unquam cum Musis commercium habuerint, naturæ ipsius habitu, soloque usu & exercitatione, sagaces & prudentes exstiterunt; atque in rebus gerendis multos superarunt, qui ab ineunte ætate diligentem literis operam navarant. Quin & hoc addo, sapius naturam sine doctrinâ quam sine naturâ suffecisse doctrinam. Sed rursus sic statuo, cum hæc idoneam atque insignem est complexa naturam, tum præclarum quid ac singulare solere exfurgere. Doctrina enim vera animi cultura est, quæ præparat animos ad satus accipiendos, eaque inferit his, quæ adulta fructus uberrimos ferant. Dein videre est eos ferè melius moratos, & moderatos magis esse, quos studia ad modestiam magnitudinemque animi erudierunt. Ad hæc solidâ rerum gestarum & Reip. regundæ cognitione acquisitâ, non conturbamur ignoratione rerum, neque tam facilè argutâ alicujus oratione à recta sententia abducimur. Cui antecedenti scientiæ cum iudicium accedit, simul usus, & impigræ mentis experientia, ibi illa rerum humanarum regina, illa civitatum gubernatrix, efflorescit prudentia. Verùm hæc negliguntur hodie à quamplurimis, quos ad majorum imitationem sese componere degeneris animi socordia impedit. Et hinc est, quod cum ad insigne aliquod

liquod in Republ. munus obeundum vocari vo-
 lunt sæpe nudi reperiuntur & inermes, nullâ cog-
 nitione rerum , nullâ liberali doctrinâ instructi.
 Cujus quidem rei in promptu est causa. Vident
 stulti adolescentuli munera publica sæpius pro li-
 bitu, non semper ex merito distribui, atq; ex favore
 plerumq; pēdere ad dignitates extolli; neq; semper
 virtuti aut eruditioni honorem dari. Idq; non pa-
 rum officit studiis & progressibus optimorum quo-
 rumque, qui bonis prognati , & iis quibus in manu
 est suis gratificari , & ad honores provehere quos
 velint, tantâ parentū aut propinquorum autoritate
 freti, laborem incautâ mente diffugiūt, & ad inertia
 se pessundant, rati se favore suorum, sive aptos sive
 ineptos, honores & munera publica adepturos. Hic
 error, & levis hæc infania , multorum animos oc-
 cupavit , qui inconsideratè videntes duntaxat quæ
 ante oculos sunt, nec prospicientes futura , vitæ ac
 studiorum fundamenta in aquâ ponunt. Nam, præ-
 terquam quòd , cùm evenit quod volunt, & ipsi ad
 Remp. vocantur, tunc demum animadvertunt quã-
 to præsidio destituti sint : (quippe qui in eo statu
 sunt , uti impune ineptire non possint ; deplorantes
 ferius vitam anteaetam , ubi per socordiam ætas ,
 tempus , & occasio defluxere) cogitare deberent
 multa cadere inter calicem supremaque labra. Pri-
 mum enim parentes & amicos mortales esse, iisque
 ante justam ætatem suam aliquid humanitus posse

contingere. Deinde non omnes omni tempore primos, aut summo in loco esse posse; fortunamque instabilem nunc his nunc aliis benignam esse. Itaque cum ea sese convertit, & fallacem vultum mutavit, tunc serò nimis id sentiunt, quod, cum secundæ adhuc res essent, præmeditatū oportuisset. Carerēt enim non modò ope & auxilio eorum in quibus omnem spem suam reposuerant; sed & iis artibus ac scientiis, quæ tristium lætorumque fidissimæ sunt focia. Et sic turpes atque inglorij miserabilem vitam transeunt. Qua de re plura dicere hoc tempore non est necesse.

Ad alia pergo, & ea quidē vel maxima. Est enim Magistratus nostri insigni pietate atque industriâ prospectum, uti non humanarum modò, sed & divinarum rerum hic excolatur scientia; atque ita Athenæum hoc non Reip. solùm, verum etiam Ecclesiæ futurum sit seminarium. Quæ res non exiguam hic habitura est & dignitatem & utilitatem: Siquidem hæc professio multò melior, utilior & gloriosior putanda est, quàm ulla ceterarum, quas tantùm antecellit, quantum divina humanis, cælestia terrenis, præstant. Et sanè, si rectè expendas, hoc unum studium verè liberale est, hoc verum est sapientiæ studium; cetera vana sunt, si cum hoc cõparentur. Quid enim eorum ad fidem & veram virtutem viam sternit? quid ex iis tam efficaciter medetur animis, inanes sollicitudines demit, metū pellit,

pellit , cupiditatibus liberat , libidinem frenat ?
 Iam verò efficit id omne divina hæc sapientia ,
 quâ ad cultum veræ majestatis mentes hominum
 imbuuntur. Etenim est animarum nostrarum quod-
 dam quasi pabulum verbum Dei , & considera-
 tio , contemplatioque justitiæ , & gratiæ divinæ :
 in quibus certâ spe , & indubitatâ fide versantes
 mirum in modum confirmamur , erigimur , hu-
 mana despiciamus , cogitantesque supera atque cæ-
 lestia cuncta alia ut exigua aut inania conte-
 mnimus. Quo quid est quæso optabilius ? quid
 præstantius ? quid homini melius ? quid homine
 dignius ? Neque dubitandum quin occasione
 hujus Gymnasij multi honesti cives seque libe-
 rosque suos ad præstantissimum hoc sint applica-
 turi studium , cujus tractatio optimo atque am-
 plissimo quoque dignissima est. Ad hæc quàm
 multa reperiuntur præclara ingenia , quorum lau-
 dandis conatibus angustia rei familiaris obstat ;
 quique sæpenumero , ob ingentes sumptus , qui-
 bus in Academiis sustinendis ipsi vel parentes
 impares sunt , ab honestissimo instituto desistere
 coguntur , cum magno Ecclesiæ & Reip. detri-
 mento ? Quod si itaque posthac existent bonæ
 indolis ac spei juvenes , quos animi sublimis ar-
 dor ad Christianæ religionis mysteria percipien-
 da impellet , tales hic in ædibus parentum & ami-
 corum parvis sumptibus huic studio operam da-

bunt ; & exigente necessitate poterit iis honorificè subveniri. Quâ ratione latentia multorum igneña in lucem hominum extrahentur ; quorum alioquin studia aut jacent profus , aut non tam ardentè ab iis arripiuntur , quando pretium suum illis non ponitur , & solum conscientiae theatrum virtuti eorum relinquitur. Enimvero hoc viris principibus vel maximè dignum est ingenii dotes in aliis venerari & fovere ; quæ gratiâ favoreque potentium incredibile dictu est quantum excitentur. Ut nihil addam de iis qui in spem sacri ministerij aluntur , quibus hic in oculis & adspectu Mecœnatum versantibus , eorum vitæ & studiorum exactior ratio haberi poterit. Publicè enim interest uti horum adolescentia sine labe transeat , & uti ipsi amplissimam omnium artium , hanc veræ fidei & rectè vivendi disciplinam , non modò probè addiscant , sed & præcipuè vitâ & moribus exprimant. Siquidem de his non ineptè dixeris quod in Legibus suis Cicero in magistratu requirit : *Is ordo vitio vacato , ceteris specimen esto.* Nam ab aliis sive erratum sive commissum est quippiam omne id incommodum in unum recidit auctorem. Hi autem , cum peccant , exemplo plus nocent , quàm peccato. Equidem curandum est , quantum fieri potest , ut ita morati , ita animo ac vitâ constituti sint , sicuti ipsorum professio postulat. Ut enim si Grammaticum se profes-

professus quispiam barbarè loquatur , aut si absurdè canat is, qui existimari vult Musicus, eo magis ridendus est, quod in eo ipso peccat, cujus profitetur scientiam: sic divino huic studio operam dans, si in ratione vitæ peccet, eò turpior est quod in officio, cujus magister esse vult, labitur, artemque vitæ professus delinquit in vitâ.

Porro non satis prædicare possum, quantum Iurisprudentiæ studiosis Curia nostra Provincialis & opportunitatis & utilitatis sit allatura. Quantum enim hoc est, quod quotidie audient disertissimos Advocatos causas orantes, & de rebus controversis aptè atque ornate in utramque partem dicentes? Quantum hoc, quod hic dabitur forenses exercitationes cum ipsâ juris arte conjungere? idque sine studiorum intermissione; quorum cursum interpellari, aut sisti non est è re juventutis. Quid? quod hac ratione ingenia prompta expeditaque celeri compendio in rem præsentem ducentur, & quæ in Gymnasiis eruditè traduntur quomodo ad usum communem referenda sint facili negotio addiscent? Quàm ingens inde præsidium, quantumq; constantiæ & judicij statim illis erit, cum in foro atq; inter causarum discrimina versaturi sunt? Etenim Iurisprudentiæ, quæ passim in Scholis tractatur, acutū quidem genus est, sed ad usum popularem atque civilem non omnino accommodatum. multa in eo sunt, quæ li-

cet præclarè didiceris; tamen cum ea ex umbraculis & otio ad forum, atque negotia perduxeris, non videaris pretium habere operæ; atque illa, quæ te scire credas, nescias, & quæ tibi putâris prima in experiundo repudies. Nam, ut rectè M. Tullius, *omnes artes aliter tractantur ab iis, qui eas ad usum transferunt, aliter ab iis, qui, ipsarum artium tractatu delectati, nihil in vitâ sunt aliud acturi.* Equidem illi intemperanter mihi videri solent abuti otio & literis, qui nimis multum operæ impendunt in res inutiles, aut parum profuturas, studiisque ita penitus se abdunt, uti nihil possint ex his, neque ad communem adferre fructum, neque in adspectum lucemque proferre. Quis enim laudet difficiles habere nugas, inque ineptiis multû laboris consumere? Nonnè fatius est ea tractare quæ vitæ hominum, & rebus gerendis apta sunt? & res ipsas potius, quàm imagines, cõsectari? An non præstat ad vitæ communis usum scientiam suam referre, quam ad pompam duntaxat, aut ad speciem doctum esse? Verùm enim verò ab iis quoque; mea semper ratio volûtasque; abhorruit, qui nullâ liberali perceptâ doctrinâ, nulloque; aliarum scientiarum præsidio instructi, jus civile quasi illotis manibus attingunt, & cruda ingenia, nullis politioribus literis maturata, ad ejus studium applicant. Dein nobilissimam hanc artem planè illiberaliter & sine ullâ ingenuitate tractant; neque solidam eminentemque; ejus scientiam requirunt,

runt, sed fatis esse credunt perfunctoriè eam percurrere. Ita studia sua præcipitant; ac curriculo sæpe nondum absoluto, ad forum se conferunt, & ad quæstum festinât, quicquid eò non ducit id omne devium existimantes. His illecebris impediti nihil spirare magnum aut generosum possunt: sed, eodem tramite pergentes, in reliquâ vitâ dignissimam hanc scientiam tanquam sordidum opificium tractant: nihil illis sapit quod lucrum non sapit. In nullo alio liberali studio voluptatem aut laborem capiunt. Humaniores literas, præcepta sapientum, ac memoriam omnis antiquitatis plane negligunt. Atq; hinc est quod tantum ab excellentiâ veterû Jurisconsultorum recessimus. His longè alia mens erat: quippe qui ex Philosophiæ fontibus hauriebant juris & æquitatis scientiam, quæ sola aut nuda apud eos non erat, sed artiû aliarum pulcherrimo comitatu decorata. Et certe optandum esset præclarissimæ huic arti eam dignitatem ac majestatem tribui, quæ illi debetur: & liberalia ingenia ad honestæ eruditionis cupidinem scientiarumque contemplationem duci, ac à turpi agrestiq; rerû & verborû imperitiâ vindicari. Mea sic est ratio, & ita animû induco meû: Scientias atq; artes ingenuas ne à limine quidem salutare & studiû nobilissimum tanquam illiberale artificium addiscere indecorum plane esse. Rursum nimis magnum studium multamque operam in res conferre super-
vacuas

vacuas atque ab usu recedentes, & nimiam discendi cupiditate à rebus agendis abduci, contra civis boni officium esse, & contra civilis vitæ societatem. Quibus vitiis declinatis, quod in rebus honestis & scitu dignis operæ curæque ponetur, id jure laudabitur. Qui igitur aliarum artium mediocri præsidio instructi, adhibitam quoque differendi elegantiam, solidam & exactam juris scientiam ad civilem usum traducunt, illi mihi profecto omne tulisse punctum videntur. Sed suæ cuique sunt rationes, & sua quemque voluptas trahit. Quorum itaque aut res aut ætas compendium studij postulant, his celeri facilique negotio in hoc nostro Gymnasio cursum juris absolvere, & sese in forum transferre dabitur. Quibus autem altior est animus, hi penitus se in Iurisprudentiæ adyta conferre poterunt, & multiplici scientiam animum instruere.

Dies me deficiat, Aud. si de Philosophiâ, de studiis quæ ab humanitate nomen habent, aliisque artibus ac scientiis quæ in hoc nostro Athenæo tractabuntur, singulatim quodque differere vellem. Quantum elegantiores hæ disciplinæ vitæ hominum & commodi & ornamenti adferant, quamque sine eorum adminiculo graviores doctrinæ sint quasi mancæ ac mutilæ, nemo mediocriter doctus ignorat: & ex iis quæ dixi abunde percipere potuistis. Itaque ad ulteriora pergo, ne in immensum hæc crescat oratio.

Iam quantum hoc est quod civibus nostris Schola hæc præstabit, quod pubes nostra literaria hic in oculis & adspectu parentum & amicorum versabitur? Quanta hinc nobis, quanta liberis nostris utilitas? In hac enim ætate fundamenta vel bene vel malè vivendi plerumque jaciuntur, & animus adolescentium, tener atque facilis, ad virtutem vel ad vitium formatur, quamq; semel admisit impressionem eam in reliquâ ferè vitâ servat. Nunc autem quemadmodum omnes nimiam licentiâ deteriores fieri solemus, ita videre est multos è ludis trivialibus, tanquam carcere, liberatos, mox in Academicis sui juris & arbitrij factos, suæque tutelæ commissos, subitam illam mutationem ferre non posse, & libertatis Academicæ ventis abripi ac insolescere. Enimvero mobiles eorum animi præmaturè in discrimen trahuntur: eò enim perducuntur, ubi ætati maximè lubricæ & incertæ sæpe exempla nequitix præbentur, & quotidiano usu atq; illecebris haud difficulter pares similesque ceteris efficiuntur. Dein, neque sumptui neque modestiæ parentes, nihil pensi neque moderati habent; quin & sæpe suam aut aliorum vitam labefactant. Atque ita non rarò improvidâ ætate iis se irretiunt erratis uti ad bonam frugem redire vix sit integrum. Fateor esse plurimos qui rectitudine bonæ indolis ex hac contagione nihil mali trahunt, quorumque adolescentia inter tanta seculi vitia impolluta ma-

net. Neque etiam sum inscius concessu omnium huic aliquem ludum ætati dari : multos quòque licet se totos protervitati, patrimonij effusioni, aliisq; vitiis, quæ illa fert ætas, dedissent, emerfisse tamen aliquando, & cum adolescentiæ cupiditates deferbuissent, firmatâ jam ætate, graves homines ac prudentes extitisse. Sed non omnibus id contingit. Quinimo quàm id periculosum est cunctis, quàm perniciosum nonnullis? Nonne etiam cuivis accidere potest quod cuiquam potest? Nonne præstat cum moderamine aliquo in officio contineri illâ ætate, cùm putant se errare cum excusatione posse? & disciplinâ aliquâ coërceri potius, quàm quasi legibus solutis vitæ dissolutæ occasionem præberi? Equidem novi ego hanc unam ferè ex præcipuis fuisse causas condendi hujus Gymnasij. Censuit enim prudentissimus Magistratus juventutem securius, certiusque & minori sumptu studiorum suorum cursum hic absolvere posse: vel saltem præparari ad uberiores animi cultus, firmiore ætate, in Academiis capeffendos; & studia illic, parvâ temporis & sumptuum accessione, ad finem perducenda. Non concedetur hic effrænis illa licentia. Habebunt in quo juventutem suam exercean nobiles & honestas illas exercitationes, quibus ingenia ad omnem eruditionem formantur, quæq; multû conferunt cum ad augmentum scientiæ, tum ad studia bene & ordine instituenda. Habebunt hic duces
inge-

ingenio & doctrinâ præstantes viros, qui errantibus monstrant viam, quâ, in tantâ scientiarum artiumque multitudine, tutius celeriusque ad sapientiam pertingere queant; quique vivâ voce ea in animos auditorum diffundant, quæ, quamvis ex libris cognosci possint, doctorem tamen lumenque desiderant.

Quin etiam non deerunt nobiles & spectati viri, urbis hujus cives aut incolæ, qui nihil præter ætatem aut conditionem facere se arbitrabuntur, si studia à primâ adolescentiâ culta his rursus doctoribus renoveant. Non enim putandum juventutis solummodo esse studia quæ hic tractabuntur. omni ætati conveniunt: adolescentiam alunt, virilem ætatem ornant, senectutem oblectant. Pomponius I.C. annos septuaginta & octo natus, scribere non dubitavit se discendi cupiditate, quam solam vivendi rationem optimam ducebat, memorem esse ejus sententiæ qui dixisse fertur: *Et si alterum pedem in sepulcro haberem, non pigeret aliquid addiscere.* Et profectò si nonnulli decursis ferè vitæ spatiis, & præcipitatâ jam ætate, ad studia doctrinæ se contulerunt, eamque sibi requiem jucundissimam putarunt: quanto justius nos, quæ olim didicimus, hac occasione recolemus? Idque amplissimo Magistratui nostro acceptum ferre decet; qui hæc nobis fecit otia, hæcque ingenij remissiones, quæ paratæ & ad manus erunt quando animus, interstitutione aliquâ negotiorum

datâ, laxari indulgeriq; cupiet: ut si cui nonnunquã tempus voluptasq; erit, ei liceat à tetricis negotiis ad amœniora illa studia divertere, auresque populari strepitu defessas auditu rerum præclarissimarum reficere. Itaque multi proceres aliq; Reip. munia tractantes, tempus à negotiis vacuum non melius collocari posse existimabunt, quàm si id, maximorum virorum exemplo, hisce studiis tribuant; quæ in vitâ occupatâ pauca ipsa multum sæpe profunt, & ferunt fructus, si non tantos, quantos in summo otio, tamen eos, quibus aliquã ex parte homines rebus agendis nati addiscant seque remque publicam melius curare. Discent hic se dignitatem habere, sed cum munere officioq; devinctam. Discent hic quo pacto cum summâ utilitate Reip. magnam sibi adipiscantur & gratiam & gloriam. Discent hic quàm pulcrum atque præclarum sit de Republicâ bene mereri. Denique plenius & melius hic percipient, quomodo regant populum, stabiliant leges, castigent improbos, tueantur bonos. Hi verò qui ætatem à Rep. procul agunt, & otio abundant, si malint se ad studia doctrinæ conferre, quam socordiâ atque desidiâ bonum otium conterere, his penitus se iis dedere dabitur, & versari in honestis exercitiis atque artibus, quibus sine ambitu, sine suffragiorum emendicatione, summa nominis claritudo paratur, & ingenua animi oblectatio percipitur. Quid enim dulcius otio literato?

Inest,

O R A T I O.

Inest, Auditores, in eâ ratione vivendi insatiabilis quædam è cognitione rerum voluptas, in quâ unâ, ceteris rebus posthabitis, à negotiis liberi, honestè possumus ac liberaliter vivere. Et quid posset quis, præsertim nihil agens, agere melius?

Quæ quidem omnia dum considero, magna me spes tenet fore uti hujus Gymnasij, cujus primordia non exigua videmus, jam pridem non contemnenda videamus incrementa. Nam præter nostrates qui quam plurimi sunt, etiam è vicinis regionibus, & ab exteris nationibus, non pauci, ad capiendum ingenij cultum, ad nos adfluent.

Nihil dicam de urbis hujus amœnitate, & saluberrimâ aëris temperiæ, cujus causâ multi ex vicinis locis se quotidie huc transferunt, & sedem omnium rerum ac fortunarum suarum hic collocant. Nihil addam de annonæ & victus ubertate: nihil de opportunitate loci, & undiquaque accedendi commoditate; quâ de re Guicciardinus aliq; in urbis hujus descriptione ut singulare quid notant, & quod in nullo mundi angulo reperias, plus quàm sexaginta urbes tam prope adjacere huic nostræ, uti unaquæque earum unius diei itinere hinc adiri possit. Taceo de publicis Bibliothecis, quas habemus hic varias optimorum librorum copiâ instructissimas; inter quas insignior illa, quæ à viris amplissimis Bucchelio & Pollione Reip. nostræ legata est; quam multorum insuper librorû accessione

auctam, magis ac magis instruere ac locupletare Senatui nostro animus est.

Satis mihi multa verba fecisse videor, Auditores, uti appareat quàm præclarum & luculentum sit hoc, de quo agimus, institutum.

Vos jam alloquar, Illustr. potētissimiq; Proceres. favete huic Magistratus instituto. facite uti vestra autoritas eorum autoritati fautrix adjutrixque sit. Scholam hanc Illustrem benevolentia vestra radiis magis ac magis illustre. Literarum studia, eorumque sectatores, fovete, & ornate. Honos alit artes; jacentque ea plerumque studia, quæ præmium aut mercedem non habent. Vobis in excelso dignitatis gradu ætatem agentibus nihil magis decorum aut gloriosum est, quàm artes ac disciplinas amare, & in honore habere. Cogitate quales sunt viri principes, tales reliquos solere esse cives: & beatam fore nostram Remp. ubi præeūtibus iis, qui eam regunt, ceteri ad eorum exemplum sapientiam & bonas artes colent.

Ad vos me cōverto, amplifs. prudētissimiq; Consules & Senatores. pergite, uti facitis, huic urbi à literarum studiis ornamenta adjungere. Efficit uti pernoscant cuncti mortales, vobis non defuisse propensam voluntatem præclaras artes fovendi & excitandi in eâ civitate, quæ ingenij laudibus cæteras anteire solet. Et si quid ad majorem hujus Scholæ dignitatem pertinere videbitur, in hoc, uti cœpistis,

O R A T I O.

pistis, ita porrò indefesso animo elaborate: considerantes turpem esse defatigationem, cum id quod quærimus est pulcherrimum. Ita ad hujus urbis & Gymnasij splendorem, atque ad nominis vestri gloriam ingens accedet cumulus.

Vos verò, quotquot huc convenistis, nobilissimi, consultissimi, doctissimi que viri, spectatissimi cives atque incolæ, accipite hæc æquis animis. facite uti à vobis & crebrâ præsentia vestrâ huic Gymnasio majus in dies lumen ac decus accedat. Multa hic audietis quæ vos scire æquum est. poteritis hic facili negotio à fædo ignorantia situ vindicari. suppeditabuntur hic vobis ea quibus animus, varietate negotiorum defessus, reficiatur. Et quis tandem vitio vertat, quis non potius laudet, si quod ceteri ad alia oblectamenta & ad ipsam requiem animi & corporis impendunt tempus, quodque alij tribuunt intempestivis computationibus, quod denique a leæ, quod pilæ, id vobis ad studia recolenda, animumque iis excolendum, sumpseritis. Si fortè vos juramenti religio obstrictos tenet Reip. aut literis aut armis prodesse, neque vos juvent castra, aut lituo tubæ permistus sonitus, literaria huic militia vos dedite, in eaque otium vestrum conterite. Non exigua vos inde manet utilitas, qui in spem Reip. depositi estis. Si nobili genere estis nati (uti plures in hac urbe quam in ullâ vicinarum) capeffite egregias has exercitationes, liberales & dignas homine nobili

noibili disciplinas quibus animus vester imbuatur, & ad omnem virtutem erudiatur. Non est quod earum tractationem vobis indecoram putetis. non existimo vos tam abjecti & degeneris animi fore: optimi quippe mortalium altissima petunt. Cætera quæ apud homines tanti fiunt fluxa ferè & vana sunt: sapientiæ autem atque artium studia clara æternaque habentur. Hæc vobis insatiabiliter paranda. Perpendite quantum hinc vobis, siue in regunda Rep. versantibus, siue aliquando versaturis, ad res gerundas futurum sit præsidium. gloriam verò è natalibus partam non modo non minui, sed & augeri cum ad populares illustresq; laudes etiam hæ minus vulgares accefferint. Sic majoribus vestris vos maximè dignos ostendetis, iisque ingenij ornamentis prælucebitis.

Vos denique quotquot adestis, ornatiss. juvenes ac adolescentes, agite. artium ac disciplinarum studia sedulo atque ardentè arripite. hæc mentis curricula in literariâ hac palæstrâ alacri animo capefite, & in iis magnâ contentione vos exercete. quisque alium ingenij gloriâ antecellere conetur. Artes ac scientiæ præclarissimæ suis ipsæ vos illecebris trahunt atque invitant. Date id operam uti non frustra conditam esse Scholam hanc omnes intelligant: neque incassum laborent lectissimi atque erudissimi viri, quos honestis præmiis evocârunt, & adhuc evocaturi sunt amplissimi hujus urbis re-

O R A T I O.

bis rectores. Ad eos ita accedite, uti domum redeatis & meliores & scientiâ auctiores : Et vos dignos atque idoneos præstetis, spemque optimam præbeatis posse à vobis aliquando Rempublicam, in partibus vobis credendis, rectè gubernari, Ecclesiam religiosè administrari, cives consiliis & patrociniiis vestris juvari ac defendi.

Hæc me in aditu illustri hujus Gymnasij præfari, & dissertatione istâ auspicia facere optimi pulcherrimique instituti voluerunt ij, quorum ego auctoritatem apud me plurimum valuisse semper, & valere oportere profiteor. Æquum erit, Auditores, veniam vos dare tumultuariæ dictioni; & quæ homini occupatissimo, extra gymnasiorū umbram ætatem agenti, exciderunt, ut talia agnoscere, atq; ignoscere si non eo sermonis nitore neque eâ differendi elegantiam prolata sunt, qualem locus hic & rei magnitudo postulant. Debere me hoc quicquid est judicabam urbi patriæ, ejusque nascenti Athenæo. Cætera melius & ornatius dicentur à clarissimis doctissimisque dominis Professoribus, qui loci ordinisque sui dignitatem summo cum honore tuebuntur.

Te, ô Deus Opt. Max. rerum arbiter supreme, qui omnia nutu imperioque tuo dirigis & gubernas, te fontem & largitorem omnis boni, qui que sapientiam petentibus liberaliter & sine exprobratione impertiris, te supplices rogamus, uti nobis

E mentes

I. N I P O R T I I O R A T I O .

mentes divinarum humanarumque rerum intelligentes dare , Scholamque hanc , cujus auspicia celebramus , benignitate tuâ complecti , ac deinceps beare velis : uti illa in dies crescat , atque omnes honestæ disciplinæ & præclaræ artes in eâ diu floreat , vigeantque , ad divini nominis tui gloriam , Ecclesiæ ædificationem , & Reipublicæ salutem .

A M E N .

G I S B E R .

GISBERTI VOETII

Sacrarum literarum Professoris

O R A T I O

I N A V G V R A L I S

D E

Pietate cum scientiâ
conjungenda.

Illustrissimi potentissimique &c.

PERICLEM refert Plutarchus ad habendam concionem accessurum, Deum semper precari solitum, ne verbum sibi excideret, quod rei præsentis non conveniret. Ejus exemplum mihi sanè hoc tempore in tam illustri coronâ dicturo potius imitandum judicavi, quàm ut prolixâ compositi proloquij abductione, & minimè necessariâ benevolentiae captatione eruditas aures vestras obtunderem, tum quod omne exordium audiendi cupido sit prolixum, tum vel maximè quod eorum auctoritate ad dicendum accesserim, quibus me meaque omnia secundum Deum

ex conscientia vocationis meæ libentissimè devovi.

» Ad te igitur me converto. Omnipotens, clemensissime Deus, pater Domini nostri Iesu Christi, fons
 » omnis sapientia & intelligentia, te suppliciter rogo
 » mentes omnium nostras Spiritus tui gratia illumines,
 » corda sanctifices, labia & aures aperias, quo verba veritatis & pacis ad tuam gloriam multorumque salutem
 » à me aptè proferri, ab omnibus dextrè percipi & in opera promptè converti possint. Exaudi nos per filium
 » dilectionis tuæ unicum servatorem nostrum, cui cum patre & Spiritu Sancto sit laus, honor & gloria in sacula.
 Amen.

Cogitanti mihi, Auditores clarissimi, quo potissimum orationis genere in Athenæo hoc nostro primitus Theologicam cathedram dedicarem, in mentem venit conditionis & vocationis meæ; quæ non tam scientiarum optimarumque artiū commendationem abundè & egregiè satis à doctissimis Collegis præstitam, quam aliquod ad pietatem incentivum jure suo postulare videtur; si fortè fugientem illam & tantum non terras relinquentem (ut olim Poëtæ de Astræâ suâ) retrahere & sistere queamus. Præsertim cum nemo sanus non videat, nemo pius non doleat tristissimam recidivam ferè pati hæc restaurata Christianismi tempora, & superstitione pulsâ Libertinismum, Epicureismum, securitatem, dissolu-

solutionem, mundum denique totum quasi in-
 structâ acie ingruere; ut verè de temporibus no-
 stris dici possit: *Esse nunc scientiæ multum conscientiæ
 parum*; & quod olim antiquitus jactatum: *Sæcu-
 lum esse religionum ferax, pietatis sterile*. Vsq; adeo
 illa ingeniorum scabies (ut loquar cū Seneca) aulas,
 porticus, fora, urbes, agros, domos, naves, currus,
 gymnasia denique omnia pervasit, ut *omnes dis-
 putare malint quam vivere*. Huic grassanti, huic
 infestissimo malo ut pro virili occurramus, statui-
 mus hodie conscientis omnium, quos quidem a-
 liqua Dei sui & propriæ salutis cura tangit, hoc
 persuadere: *Pietatem cum scientiâ conjungendam,*
imprimis studiosis & literatis; & quidem in Gymnasiis,
in cursu studiorum. Quod argumentum cum au-

Argumentum.
confir. de hoc arguendo
scrip. didicatorium opus.
philosoph. de virtutibus
fructificat.

ditoribus Christianis, cum concionatori Theo-
 logo, cum Gymnasio huic illustri, cum instituto
 Ampliff. Prudentissimique Magistratus, cum bo-
 norum omnium, cum Parentum, Fautorum, Tu-
 torum, Mecænatum votis & honestis desideriis
 sit convenientissimum, quin apud vos facilem
 favorem & applausum inventurum sit, nullus
 dubito.

Ut ergo rectè procedat oratio, operæ pretium
 nos facturos arbitramur, si, quid sit pietas, verbo
 explicemus. Non aberrabit, qui cum sacrâ scri-
 pturâ dicat eam esse fidem per caritatem effica-
 cem; aut qui in trigâ illa virtutum, summam e-

jus constituat, in Fide scilicet, spe, caritate. Characterisimum pietatis delucide & populariter, nihilomnino doctè & patheticè exhibet sanctissimus Christi Martyr Cyprianus verè Ἀδύων ποιότης καὶ ῥηκτορ ἔργων: *Humilitas in conversatione stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis justitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, injuriam facere non nosse, & factam tolerare posse, cū fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo quod Pater est, timere quod Deus est, Christo nihil omnino preponere, quia nec nobis ille quicquam preposuit, charitati ejus inseparabiliter adherere, Quando de ejus nomine & honore certamen est, exhibere in sermone constantiam, quā confitemur: in questione fiduciam quā congregimur: in morte patientiam quā coronamur. Hoc est coheredem Christi velle esse, hoc est preceptum Dei velle facere, hoc est voluntatem Patris adimplere.* Hactenus Cyprianus. Talem pietatem verè sapientiæ individuum comitem, omnium virtutum, omnium actionum nostrarum reginam & dominam, ipsa lex summi numinis omnium conscientis, imprimis legum divinarum atque humanarum studiosis imperat. Antiqui legislatores Lycurgus, Numa aliique ut optimè institutis legibus, apud homines vitis & pravis affectibus deditos, auctoritatem aliquam conciliarent, è cælo eas deducebant, & Dei Deæve alicujus oraculum

O R A T I O.

lū & familiaritatem earū originem referebant. Sed nunc tali auxilio nec defensoribus illis tempus eget, in tam altā Euangelij luce, in tam præclarā & diffusā Christianismi professione, in hoc illustri Gymnasio, in istā Auditorum coronā. Non quæram ex vobis quasi dubitabūsus, quod B. Paulus ex Agrippā. *Credis Agrippa prophetis?* Sed fidenter dicam, superabundans gaudio, ore meo aperto erga vos: Scio quod creditis publicis atque indubitatis verbi divini tabulis, Christiani estis, hospites sanctorum, domestici Dei, consortes divinæ naturæ, filij prophetarum, filij scripturarum. Audite ergo Deum vestrum, popule Dei, genuia cœli propago, audite filij minime fallaces patrem vestrum loquentem per Apostolum: *Ad hoc ipsum verò vos omni collato studio, adjicere fidei vestra virtutem, virtuti verò notitiam, notitia vero continentiam, continentia verò tolerantiam, tolerantia verò pietatem, pietati verò fraternum amorem, fraterno vero amori charitatem. Hac vero si vobis adsint & abundant, non inertes vos & infructuosos efficiunt in domini nostri Iesu Christi agnitione. Nam cui hæc non adsunt is coecus est, nihil procul cernens, oblitus sese à veteribus peccatis suis fuisse purificatum. Et alibi: Quis sapiens & scientia præditus inter vos? demonstrat ex bonâ conversatione opera sua, cum lenitate sapiente. Et paulo post: Quæ autem supernè est sapientia, primum quidem casta est,*
2 Pet. 1.
v. 5, 6, 7,
8, 9.
Iac. 3. 13.
deinde

deinde pacifica, aqua, obsequens, plena misericordia & fructuum bonorum. Hæc mandat summus legislator, qui potest servare & perdere. Hoc postulat à vobis fons omnis sapientiæ, à quo omne donū & perfecta donatio, à quo ars & scientia, sapiētia, & intelligentia, à quo sermo linguæ. Hoc inclamat ille qui tanquam supremus Musagetes scholis & studiis præsidet, qui verè Stator fugientiū literarum barbariem à capitibus nostris avertit, qui ingenium literarum capax nobis contulit, qui Amplissimo hujus celeberrimæ urbis Magistratui hanc mentem indidit. Si subditi summi numinis, si filij sapientiæ, si verè studiosi sumus, si sublimi ac generoso sapientiæ ardore pectus nostrum incaluit, si supra communem idiotarum, immò & proletariorum studiosorum sortem sanctâ quadam ambitione atque æmulatione attolli volumus, audiamus tam benignum Patrem ad se, ad sua, ad bonum suum immo ad bonum nostrum, ad nos ipsos, ut verè nostri & ipsius simus, nos continuò revocantem: tanto alacrius audiamus, quanto majori atque arctiori vinculo illi supra alios omnes obstringimur. Divinum est apotphagma quod fertur, Regis, qui nostrâ memoriâ vixit, maximi: *Cum ego, inquit, nascerer, vel centies mille homines mecum nati sunt. Et tamen me Deus inter omnes ad regnum nasci voluit. Decet ergo nos ejus benignitati imprimis gratiam rependere:*

O R A T I O.

& cogitare, Magnatum peccata non esse parva. An non omnes studiosi & literati ita secum cogitare debebant? Quot nautæ, opifices, mechanici, agricolæ, gregarij milites, immò & mēdici, cæci, claudi, muti, amentes, stupidi mecum nati sunt? Et Deus mihi inter omnes, cum natiuitate ingenij bonitatem, cum educatione in Scholis & Gymnasiis uberem ejsdem culturam, ad hæc parentes nobiles, divites, liberales, aut fautores ac Mecænates munificos, aliasque ad præclarum hoc literarium certamen, copias auxiliares abundè suppeditavit. Quid cessamus dicere cum Davide. *Quid rependam domino? omnia beneficia ejus supra me sunt.* Et. *Sed quid pergat ad huc David loqui apud te? tu enim nosti servum tuum domine Iehova? Propter sermonem tuum, & secundum animum tuum, præstas has omnes res maximas, notas faciendo servo tuo.* Quid enim magis gloriosum est in conspectu Dei nostri, qui æterna sapientia est, in conspectu Angelorum (quos propter scientiam dæmones Platonici, Intelligentias Peripatetici appellant) quam sapientiæ Mystras, & divinarum humanarumque literarum studiosos æternæ sapientiæ vocem in excelsis civitatis, in plateis, in templis, in Gymnasio, in exercitiis, in studiis, in circulis, in ambulacris undique insonantem audire? O quam præclarum spectaculum, cum generosos

rofos illos sapientiæ milites in augustissimo
 quodam theatro ante ora Deorum in his terris,
 parentum, amicorum, fautorum constitutos præ-
 clarum illud pietatis certamen invicto & excel-
 so animo suscipere, turpissimas illas & blandissi-
 mas juveniliū cupiditatum pestes vitiorum il-
 lices domare, & imbellem quemque inter ipsos
 Alexandri Magni sublimitatem, & fortissimorū
 quorumque ducum trophæa longè superare vi-
 demus! Contra quam inglorium, quam dete-
 standum, quam toto lacrymarum Oceano de-
 plorandum, studiosos absque Dei timore, absq;
 pietatis & devotionis exercitiis, absq; virtutum
 semente aut messe, quasi terræ filios terræ inscri-
 ptos, mundo addictos, carni & vanitati subservi-
 entes vertiginosâ atque incertâ vagatione cir-
 cumagi, instar cameli in æstu, aut naufragæ na-
 vis in tempestate! Utinam, quod in ore multo-
 rum jam ab antiquo hæsit diæterium semel sepe-
 liri posset: *Eruditos esse pejores!* utinam semel
 communi operâ opprobrium illud ab Acade-
 miis, Gymnasiis, & studiosorum cœtibus aufera-
 mus! Cæpit jam, quod sine pudore & dolore di-
 cere non possumus, præclarum illud studiosorū
 nomen nunquam absque honore nominandum,
 (siquidem facta verbis, res titulis convenirent)
 in tanto contemptu esse apud multos, etiam mi-
 nimè malos, ut studiosi pari honoris & reveren-
 tiæ

O R A T I O.

tia gradu apud ipsos sint quo Pantomimi, & Scurræ urbani, aut Libertini atque Epicuræi, aut manipularij quidam milites nō milites, graf-fatores nocturni, infelices humani generis Alastores, filij Beliáal (i. absque profectu) ut loquitur scriptura, qui jugum omne perfregère, qui pietatis, honestatis, pudoris septa omnia perrupère. Putant enim inertes & male feriatos plurimos ad hoc tantum natos, ad hoc studiis initiatos, ut ingeniose nequiores sint, ut majori cum decore & lepore vanitatem & stultitiam suam sapientiæ larvâ tectam mundo propinent, ut parentum bona magno labore, frugalitate & parsi- moniâ olim benè parta, quam brevissimo tempore abliguriant; & pro tot expensis, post multam expectationem domum nihil referant, quam vanitatem, superbiam, dicacitatem, petulantiam, prodigalitatem, & omnis generis intemperantiam; quippe qui jam omnem religionem, omnem honestatem, omnem humanitatem probè edidicerint (si non ejurârint) factique sint, non ex belluis homines, sed ex hominibus belluæ, aut socij Elpenoris, Epicuri de grege porci, nescio quibus Circæis poculis fascinati. Non dicam nunc quo jure aut injuria homines nonnulli in illam opinionem delati sint, nec tempus fert ulterius & ex professo illa consectari; dissimulare tamen non possum dolorem & metum,

Qui nunc me coquit & versat sub pectore fixus.

Quem dices? Nimis metuo, ne Deus pertæsus ingrati-
tudinis & securitatis, multis studiosis & literatis aptaturus sit tristissimam querelam, quam de Proceribus & Magistratibus effundit Propheta: *Quam obrem ego dicebam, utique tenues sunt isti: Stulte agunt, quia ignorant viam Iehovæ, jus Dei sui. Ibo ad Magnates ipsos, ut alloquar ipsos: nam ipsi nōrunt viam Iehovæ, jus Dei sui: at ipsi pariter frugerunt jugum, diruperunt vincula. Idcirco percuciet eos leo è sylvis, lupus vespertinus vastabit eos. pardus observabit ad civitates eorum &c.*

*Jerem. 5.
v. 4. 5. 6.*

Quid quæso animus meus, si maximè vellet, melius ominari posset de illis, qui cum Deo, soli suo, cœlestis caloris fonti proprio- res sint per tranquillum studiorum otium, per assiduam contemplationum elevationem, qui etiam rectæ & fortiori radiorum reflexioni magis objecti, non aliter tamen torpent ac frigida illa nivis & glaci- ei patria, ubi ante annos aliquot Argonautæ Batavi multorum mensium noctem in tugurio suo transegere: Quibus tanti non est pedem sa- crorum causa movere, aut digitum tollere; qui- bus vile & abjectum nimis cum fece imperitæ plebis scilicet, exercitiis pietatis domesticis ac privatis assuefieri, conciones sedulò frequenta- re, ecclesiæ, hoc est, cœlesti civitati immatriculari, ne unquam desinat impleri querela Augustini
in con-

O R A T I O.

in confessionibus. *Ecce indocti surgunt & cælum rapiunt, & nos cum nostris disputationibus in carne & sanguine volutamur.* Sed meliora de vobis & salutis adhærentia persuasi sumus, lectissimi auditores, ideo etiam majori sermonis libertate apud vos utimur. Vos itaque appello Themidos sacerdotes, juris & æqui studiosi, mox arbitri & moderatores futuri; vobis saltem infideat, illud, quod in vestibulo Institutionem vel transeuntes legant: *Iuris præcepta hæc sunt, honestè vivere, alterum non ledere, suum cuique tribuere.* Quæ cum auditis & legitis, ne cogitate tantum de finibus heriscundis, de hereditate dividendâ, de stillicidij fluxu, de cloacæ ductu, deque aliis sæpe sordidis & tenuibus disceptationibus, sed etiam de juris & justitiæ fontibus, caritate scilicet & pietate in Deum, cujus reverberatio & reflexio est caritas in proximum tanquam imaginem Dei. Altiori mentis consideratione evolvite titulum de Trinitate, aliasque divinas de Religione & pietate benè constituendâ atq; observandâ sanctiones Codici vestro & Novellis insparfas, quibus Deum patrum vestrorum colendum, pietatem sacratissimorum Imperatorum imitandam aliis præscribitis, ipsi certè immunes aut ἀσύνθετοι esse nec vultis, nec debetis; ne vos induatis telis illis Apostoli, quæ in vestri Ordinis homines olim emisit: *Qua propter, inquit, inexcusabilis*

ad Juris Studiosos.

bilis es, ô homo, quisquis judicas, nam hoc ipso, quod judicas alterum, teipsum condemnas, eadem enim facis, qui judicas &c. Cogitas autem hoc, ô homo, qui damnas eos, qui talia faciunt, & facis ea, fore, ut effugas judicium Dei. Quid juvat omnes legum anfractus, omnia *εναντιοφάνη* multâ indagine scrutari, crebris disputationibus vexare, si animi vestri recessus non pervestigatis, si propriæ vitæ spatia, atque ambulacra non metimini, si pugnantibus affectuum, cupiditatumque reciprocationes ad normam divini juris non componitis, si Deo debitum honorem, immò si vos totos ex lege iustitiæ ipsi non tribuitis. Duplicem salem scientiæ scilicet & conscientiæ in iudice suo requirit Magnus aliquis juris Antecessor. Utroque sale in Academico cursu maturè vos conspargi ipsa studij ratio & natura postulat, ut fidei, pietatis, integritatis vestræ specimine ibi exhibito, facilius ac tutius ex pulvere scholastico in ipsum præfecturarum & iudiciorum solem evocati, *judicium habeatis Deo & non hominibus*, ex formulâ piissimi regis Iosaphati. Iuvenem ab auditione Politicæ removendum disputat Philosophorum aquila, naturæ miraculum Aristoteles, *ἄλλ' ἢ πᾶσι* id est *propter perturbationem* inquit. Nolo cū quibusdam vellicare hanc sententiam, sed crediderim potius, Philosophum cum hæc differeret, in animo habuisse, non juventutem, sed juvenes

scele-

O R A T I O.

sceleribus ac flagitiis coopertos, aut stultis cupiditatibus agitados, interdum cū coronâ ebrios, atq; adeò juventutis pestes, vulgi fabulas, architectonicæ disciplinæ (sic vocat Politicam) dehoneftamenta, mundi dedecora. Absit ut ratiocinatio ipsius in vos conveniat, Christiani & studiosi juvenes, quibus elogium illud Apostoli aptare gestimus: *Scribo vobis adolescentes, quoniam improbum illum vicistis.* Et scripsi vobis adolescent^{1. Iob. 2.}es, quia validi estis, & verbum Dei habitat in vobis, & improbum illum vicistis. Deus vos omnes Christianis & honestis, non paucos literatis, aut nobilibus parentibus nasci voluit, præterea talibus studiis & sacris initiari, ut supra communem hominum sortem vos eveheret, semperque suppeteret divina aliqua seges, undè Reipublicæ in posterum abundè provideri posset. Quin ergo Dei singularem erga vos benignitatem grato animo agnoscitis? quin omnibus pietatis officii ad tam sublime, tamq; arduum munus vos præparatis? *Ars artium est & scientia scientiarum hominem regerere ac moderari, animantium omnium ver-* ^{In Apolo-} *sutissimum & maximè varium, ut rectè Nazianzen-* ^{get.} *get.* nus; & meritò quis exclamet hic cum Apostolo: *Quis ad hæc idoneus?* Reges vocat *διοσφετες* i. à Iove nutritos sapientissimus poëtarum Homerus: absque hoc desperandum esset iis, quibus tam ardua regiminis & judiciorum provincia imposita est.

Vide-

Videtur, quantam cū Deo familiaritatem, quantam apud ipsum *πρόσρησιν* resipiscentiâ, fide, precibus, aliisque assiduis fidei & caritatis actibus sibi parare debeant omnes, qui certis passibus ad fastigium hoc enituntur, quos custodia utriusque tabulæ, quos Regia sacrorum cura, hoc est, Politica circa Ecclesiam, & res ecclesiasticas, potestas aliquando exceptura est, siquidem Politicis doctoribus ulla fides. Scimus illuni illâ nocte; quæ ante exortum reformationis diem, plerisque; Occidentis ecclesiis incubuit, in negotio religionis & pietatis infame pænè factum esse nomen Politicorum, & Iurisconsultorum, cum per ora hominum passim volitarent isto dicterio: *Bonus Iurista, malus Christianus*. Sed nos haut vanis rationibus ducti suspicamur non propter Atheismum, aut Epicureismū, aut sacrorum verè Christianorum contemptum ordini illi tunc adhærescentem dicterio illo notatos fuisse Politicos & Iurisconsultos, sed potius ob religionis meliorem curam, ob libertatis potestatisque ecclesiasticæ & Politicæ animosam defensionem contra usurpationem eorum, quos minimè decebat, idque; ex juris divini, antiqui ecclesiastici, & civilis Romani præscripto. Quicquid sit de origine & occasione illius dicterij, docuerunt feliciora reformationis tempora, nullos magis ad pietatem capeffendam, nullos ad vindicandam & propagandam

O R A T I O.

gandam idoneos, quam veros Politicos & Iurif-
 consultos, quod abundè testantur exempla Bu-
 genhagij Pomerani, Theodori Bezzæ, Anthonij
 Sadeelis, Bonaventuræ Cornelij Bertrami, im-
 primis profundissimi ac piissimi ex Iurifconsulto
 Theologi Iohannis Calvinii, quorum nomina &
 labores apud veros piosque rerum æstimatores
 in sempiternâ sunt eruntque benedictione. Quid
 dicam de Iurifconsultis aut Politicis, qui in vo-
 catione suâ persistentes, pietatis ac religionis
 vexillum vel ipsis pastoribus, ex professo sacra
 tractantibus, erigere potuerunt? quales Andre-
 as Gorrutius, Innocentius Gentiletus, Franciscus
 Hotomannus, Ioachimus Vadianus Consul San-
 gallensis, & Syndicus ille Noribergensis, qui
 sub nomine Leidhresseri tam præclara in Theo-
 logiâ monumenta edidit. Præterea nobilissimi
 Philippus Mornæus Plessiaci dominus, Philip-
 pus Marnixius montis Sanct-Aldegondij domi-
 nus; Nobiles Ottho Grunradius, & qui etiam-
 num nunc vivit & scribit in Angliâ Humfredus
 Linde Eques, Iohannes item Haiwardus Anglus
 I.C.^{tus} devotissimi illius libelli author, qui titulo
Sanctuarij turbata seu afflictæ animæ, non tantum
 Anglicè sed & Belgicè nunc prostat. Nec præ-
 tereundi Iurifconsulti qui literis & studiis sacris
 lumen intulère, Conradus Heresbachius, Con-
 radus Ritterhusius, Iohannes Seldenus, Cristo-

phorus Iustellus, Desiderius Heraldus, & novum illud sydus, quod nuper Belgio nostro illuxit, Claudius Salmasius; quibus merito accensendus, quamvis Pontificias partes nunquam aperte deseruerit; celeberrimus Andreas Masius I. C. & Ducis Cliviæ consiliarius. His omnibus si addas tot constantes Christi martyres, tot animosos confessores, tot Ecclesiæ & Reipublicæ columnas, quas ordo hic mundo exhibuit, videbunt utiq; Iuris & Politices studiosi, se amplâ factis domesticorū testiū nube circūfusus, quo propositū pietatis stadiū alacrius & felicius decurrāt.

ad Belgos Philosophos.

Vos etiam appello, mei Philosophi, Theologiam nostram proximo cognationis gradu attingentes, de quibus semper professus sum & porro profitebor illud celebris Philosophi Iacobi Scegkij Schorndorfensis: *Ego quidem sic iudico, tum demum fore beatas ecclesias, si veri Philosophi dent operam Theologiæ, aut Theologi philosophentur piè.* Vos itidem philosophorum propago Medici; (siquidem ubi physicus desinit ibi Medicus incipit, teste Philosopho.) Vos mihi testes eritis, nullam studij vestri partem esse, quæ mentem per scalas rerum creatarum ad superna non elevant, quæ per causarum investigationem ad primam omnium causam, ad primum Aristotelis Motorem, ad universi hujus centrum, ad rerum omnium authorem & finem non deducat; *Si forte palpan-*
do eum

et medicos (Lond.)

do eum invenire possent : non longè enim abest ab unoquoque nostrum, in ipso vivimus, movemur, & sumus, ut ex mediâ Philosophiâ Athenis apud Philosophos differebat Apostolus. Philosophiam describunt vulgò, rerum divinarum, humanarumque cognitionem; Plato, mortis meditationem, alij aliter. Nemo est paulo sanior, qui ad mundi contemptum, ad cœlestium meditationem, ad numinis reverentiam, ad sacrorum observationem, vel ipso nomine, nedum studio Philosophiæ se quasi pulcherrimâ occasione invitari non animadvertat. Quotiescunque enim de mundi materiâ & formâ, de universi theatro, de homine μικροκόσμος ac totius universi compendio, de cometis, ventis, fulmine, aliisque meteoris, philosophatur; quotiescunque cœlorum & superiorum atque inferiorum harmoniam Davidicam, non Pythagoricam, attentâ aure percipit, quomodo continere se poterit, quin se aliosque homines in eodem speculo intueatur, & ad eandem imaginem transformetur? juxta illud Boëthij:

Si vestros animos amor,

Quo cœlum regitur, regat :

Quomodo cum Davide non exclamabit: *Cum respicio cœlos tuos, opus digitorum tuorum; lunam & ^{Psal. 8.} stellâs, quas statuisti: Quid est mortalis quod memor sis ejus? aut filius hominis quod visites eum? Cœlum, inquit Augustinus, & terra, & omnia, quæ in iis sunt nō*

Libr. 2. de cessant mihi dicere, ut amem dominum meum. Hugo
arcâ Mo- de S. Victore trinam facit omnium creaturarum
rali cap. 4. vocem, accipe, redde, fuge; accipe scilicet bene-
 ficium, redde officium, fuge supplicium. Quam
 multæ ac præclaræ Ethnicorum voces, tanquam
 Miltiadis trophæa, philosophos nostros dormi-
 re non sinunt, quas infinitum esset hic recense-
 re? Quid? quod ipsi Galeno, qui ab Atheismo
 tantumdem abfuit, ex invito pectore veritas illa
 erupit: *Sacrum hunc sermonem*, inquit, *ut verum*
Libr. 3. de *hymnum conditori nostro compono, & hunc verum esse*
usu part. *ipsius cultum statuo, non si taurorum hecatombas multas*
ei sacrificaverim, aut unguenta multa, aut cassias ado-
leverim: Sed si tum ipse cognoverim, tum etiam aliis
exposuerim, quanta sit ejus sapientia, quanta vis, quan-
ta bonitas. Sed frænum injiciendum huic allo-
 quio: Si enim scholam & librum naturæ aperi-
 re, si folia omnia volvere, si voces omnium crea-
 turarum propius exaudire liberet, utiq; initium
 facilius quam exitum inventura esset nostra o-
 ratio. De practicâ Philosophiæ parte non est
 quod addam: tota enim illa aut manca est, aut
 merè Theologica; prout eam Theologiæ par-
 tem faciunt nonnulli, alij nobiliores aliquot ejus
 materias quasi Ostracismo ex Republicâ Philo-
 sophicâ ejectas ad Theologiam relegant, alij et-
 si antiquâ possessione omnes non moveant, ex
 scripturâ tamen & Theologiâ supplementum
 atque

atque ornatum earum quærunt, in quo egregiam operam inter alios præstitere laudatissimi viri Iohannes Althusius I. C. in Ethicâ, Politicâ, & Iurisprudentiâ seu dicitologiâ suâ, Lambertus Danæus Theologus in Ethicâ & Politicâ Christianâ. Hæc itaque Philosophia, quam è cælo in terram deduxisse dicebatur Socrates, quam Theologi, Iurisconsulti, Literatores, Historici, Poëtæ, hoc est plerique studiosi imprimis excolunt, hæc inquam vel sola animos omnium à terrenis sordibus abducere, ad sanctioris vitæ meditationem, ad pietatis honestatisque officia inflammare debebat. Hæc omnes sane Nominalium sectæ valedicere, & in Realium castra concedere compelleret, ne amplius eveniat ipsis quod antiquis Philosophis, quos barbâ, Pallio, & grandiloquâ sententiarum aliquot pompâ tantum superbientes, scenis & Satyris omnibus agitados legimus; quorum etiam elogium exstat apud Agellium: *Odi hominem ignavâ operâ & philosophâ sententiâ*, & apud Hieronymum? *Quod fuerint animalia gloria & popularis auræ mancipia.*

Nec innominati mihi abibitis vos linguarum, Poëticæ, Oratoricæ, Historiarum atque antiquitatum, & quæ omnibus ancillatur, utriusque Criticæ studiosi. Omnia ad minimos literarum apices iudicatis, Critici, cum Hebræorum præs-

ad Criticos.

cis sapientibus *Sopherim* id est numeratores pene dicen-

dicendi, dum bonorum authorum, voculas, syllabas, literas numerando, expendendo, expungendo tranfitis non rarò otioſa atque odioſa operâ; dum pro calidis & audacibus veſtris conjecturis ſi non cruenta ſaltem atramētaria prælia cum ſociis ſine fine ſine modo miſcētis, quaſi de ſalute populi Romani ageretur; dum ex ingenio abſque libris M. SS. ad ingenium veſtrum ſapè loqui cogitis bonos authores in equuleo quaſi extenſos. Decerpite quæſo aliquid temporis, quod inquirendę religioni, quod dijudicandę conſcientiæ veſtrę impendatis. Diſpungite vitia veſtra, emendate corruptos animi affectus, ex Codice illo venerandę antiquitatis, ſi quiſquam, varias lectiones annotate, cum illo vitæ veſtrę periodos, conditiones, actiones omnes diligenter conferte. Nunquam certè hujus operæ vos pænitebit. Scio ex ordine veſtro caſcos criticos obſoletis matris Evandri vocibus venandis, Martiale, Petronio, Apuleio, & ſimilibus exponendis, benè aut malè poſitis expungendis ita ſe totos devoviſſe, ut nullas horas pejus collocatas putârint, quam quas legendæ S. Scripturæ impendiſſent: quod de Domitio Calderino & Angelo Politiano refert Ludovicus Vives; ſimile quid habet author vitæ impuri illius Gaſparis Scioppij, quod lectionem Plauti Lectiōni S. Scripturæ prætulcrit. Sed quibus contem-
platio-

O R A T I O.

plationibus boni illi Critici ætatem trivere? disceptãdo scilicet an legẽdũ esset *Virgilius*, an verò *Uergilius*, *Carthaginensis*, an *Carthaginiensis*, *preimus*, an *primus* & similibus nõ canoris sed stridulis, & plus quam trivialibus nugis; immò, quod pejus est, exponẽdis Priapeis, & ad ea scurrilibus emẽdationibus, flagitiosis commẽtationibus, ex plenitudine impurissimi pectoris procudendis, quo nomine Calderinus, & Politianus à Ludovico Vive, & Scioppius (Munsterus Hypobolimæus) à Satyrã Menippæa coram toto eruditorum theatro stigmatiẽ facti sunt.

O curvæ in terris animæ & cælestium inanes! præ illis quisquiliis, præ illis Diaboli stercorebus sordebunt vobis castæ illæ scripturarum deliciæ (ut Augustinus appellat) verè nectar & ambrosia, omnis eruditionis Oceanus, omnis eloquentiæ myrothecium, omnium artium, omnium antiquitatum penus, omnium studiorum cos & lima, architecta & amussis, principium & finis?

Vos etiam adeste poëtarum filij, quorum imagines lambunt hederæ sequaces, quos præmia illa doctarum frontium DIs superis miscere dicuntur, ornate capita vestra amaranthinâ pietatis coronâ, à Deo carminis vestri fiat exordium, hic terminus esto, hunc veniente die, hunc decedente canite. Ne patiamini, ut miseri gentiles palmam pietatis (si modo pietatis) vobis præripiant

piant. Auditis apud illos à DIs suis, à Iove Deorum patre principium ubique duci,

——— Οὔποτε σείο, canit Theognis

Λήσσομαι ἀρχόμενος οὐδ' ἄσσομαι ὀπίσσω.

Id est, Nunquam tui Obliviscar incipiens, neq̄ desinens.

Quid Arati, Ovidij, Hesiodi, aliorumque exordia, quid Orphea, Callimachum, similesque hymnorum scriptores, quid Poëtice perpetua super his præcepta memorem? Antiqui poëtae Theologi dicti sunt, quod ab illis præcepta rectè vivendi, ab illis pietatem in Deos, ab illis factorum ritus, ab illis divinorum scientiam petere solerent homines: adeò ut monstri instar tunc fuisset poëta, hoc est publicus populi doctor & antecessor, absq; religione absque pietate. Hinc etiam sequioribus sæculis gloriari audeat Poëta aliquis: (pænes ipsum fides sit)

Horatius.

——— *DIs pietas mea*

Et Musa cordi est.———

Tam individuo nexu poësis & pietas conjuncta esse, aut saltem debere esse credebantur. Si Christianos poëtas respicio, næ illi suo exemplo docuerunt Gentilium poësin tanquam vasa Ægyptijs erepta in usum tabernaculi optimè posse converti, & disciplinâ pietatis explicandâ, divinis laudibus pangēdis felicissimè occupari. Prostant etiamnum Apollinaris, Nazianzeni, Syne-

sij, Non-

sij Nonni Panopolitæ, Prudentij, Prosperij, Pauli-
 lini, Boëthij, Sedulij, Iuvenci, Aratoris, Pro-
 bæ Falconiæ Poëmata, quæ, quod dico, abundè
 testabuntur. Nec puto poëtis recentioribus ve-
 nam poëticam plane exaruisse, si qui inter tot
 vanitatis sectatores, tot Veneris nepotulos, tot
 stultos nugigerulos, tot infames & scurriles sive
 poëtas sive poëtastròs Gentilium improbitatem,
 prophanitatem, superstitionem, Idololatriam,
 lasciviam, licentiam, unà cum phrasibus, formu-
 lis, & flosculis in poëma suum, atque adeo in te-
 neros adolescentum animos ineptissimo imita-
 tionis genere non traduxerint, aut morum cor-
 ruptelas strenuè à se exercitas ficulneo & men-
 daci hoc schemate non velârint:

Lasciva est nobis pagina, vita proba.

Tales Poëtas imitami, ornatissimi audito-
 res, si qui divinæ hujus artis studio flagratis, cum
 paucioribus sapite potius, quam ut cum pluribus
 severo illi iudicio vos obnoxios reddatis: *Si quis* *Jacob. 1.*
videtur religiosus esse in vobis, non refranans lin- *26.*
gum suam, sed seducens cor suum, hujus vana est re-
lio. Et omne verbum otiosum, quod locuti fuerint ho- *Math. 12.*
mines, reddent de eo rationem in die judicij. *36.* **Ne A-**
 pollo, hoc est, genius & facultas poëtica Christū
 vobis de pectore excutiat, ne laudata alioquin
 poëseos exercitatio impediat illud, quod ante
 omnia commendat Apostolus: *Exerce te ad pietat-*

rem. Hoc unō opus est: hoc discamus, hoc agamus. *Discamus ea in terris, quorum scientia nobis perseveret in cælis,* ut divine monet Hieronymus. Mundis perit & concupiscentia ejus, poëmatum lepos transibit, suavitas & gratia sordebit, gloria evanescet aliquando, quicquid de æternitate sibi polliceatur Pelignus Metamorphoseōn Rhapsodus, *Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignes, nec poterit ferrum &c.* Christiani redempti Christi sanguine, insigniti Dei imagine, obsignati ipsius spiritu, novo fœderi initiati, ut linguis loquuntur novis, ita & canticum agni, canticum novum canunt, præludium cœlestis & æterni illius cantici, quo cœlestem Ierusalem resonare audituri sunt, quotquot ad nuptas agni vocati fuerint.

ad Oratores
 Vos etiã obtestor Oratores, memores sitis, quo sine divinam suadæ medullam & facultatem Dei Opt. Max. benignitas vobis contulerit; ut pietatem scilicet & virtutem primum vobis ipsis, deinde & aliis persuadeatis. Ne fallite animum vestrum inani pithanologiã; ne putetis hoc sufficere, ut de virtutibus & vitiis, de rebus præclare gestis aut gerendis aptè & compositè dicentes aliorum aures Socraticis sermonibus impleatis, ipsi interim vitiis vestris securè indormiatis. *Mores dicentis persuadent, non oratio.* Quin potius vitæ melioris exordium & conclusionem, animi vestri in omni opere bono confirmationem,

nem, omnes mortalitatis & peregrinationis vestræ periodos; omnium officiorum erga Deum & proximum dispositionem, omnes virtutum figuras & flosculos, omnem inculpatæ conscientię & conversationis vestræ exornationem, omne decoræ & flexanimæ actionis choragium penitissimâ adhibitâ consideratione expendite, ut Deo & hominibus vos approbetis.

Vos Historiarum & antiquitatū studiosi aures arrigite. An non ars & methodus Historica suggerit vobis, historias alias esse naturales, alias humanas, alias divinas? Iam vero Historię divinę recta & cōpendio ad Deum deducunt, naturales per circuitum ad naturæ authorem. Quod Æneas apud poëtam de relatione excidij Trojani, id nos justius de historiis divinis, de naturæ miraculis, de Historiâ Medicâ mirabili dicere possumus,

—— *Quis talia fando &c.*

Temperet à lachrymis,

Quis Deum instar leonis rugientem, & iudicia sua intonantem audiet, & non timebit? quis infera supera commota & quasi sedibus suis avulsâ leget, & non commovebitur?

—— *An te genitor, cum fulmina torques*

Nequidquam horremus, cæcique in nubibus ignes

Terrificant animos, & inania murmura miscent?

Sed mittamus nunc historiam divinam, natura-

*ad Hist. Romanas
et Antiquitates Lib. 2.*

lem, Ecclesiasticam, universalem denique omnium ætatum & gentium: ingenium & ambitio nostra ultra Romani Imperij in ^{ærum} constituti, superioris item & nostri sæculi Historiam se non extendat. An non occasiones & incitamenta ad pietatem abundè ibi subministrantur, siquidem ea quærimus? An nihil in usum nostrum decerpemus, nihil prudentiæ & conscientiæ nostræ apponemus, ubi Dei sapientiam, potentiam, justitiam, clementiam circa Imperiorum ortus, occasus, fatales periodos, in bonorum remuneratione, in malorum pœnis tanquam in speculo cõtemplamur? ubi singulæ narrationes & narrationum pericopæ undique inclamant,

Discite justitiam moniti, & non temnere Divos?

Quasi scilicet hoc esset studij historici fastigium veteres aliquot nummos, columnarum fragmina, semesa epitaphia, dispersa rudera, mortuorũ busta, loca ac ligna infelicia, mensas & triclinia, aleas & talos, calceos & pileos & cinctutorum Cethegorum femoralia, fora & porticus, delubra & theatra, matulas denique, (honus sit auri- bus) eloacas & fornices Romanorum perreptare: ipsos vero divinæ providentiæ progressus ac circumvolutiones, immo ne quidem summorum virorum æternæ laudis & memorandæ virtutis illustria documenta animadvertere, & ad animi sui ædificationem convertere. Puerorum est hi-
storialos

storias aliquot aut fabellas memorię mandare, tantum ut in cōviviis, in circulis, in ambulacris, aut tempore brumali ad focum eas depromant, & risum atque admirationem apud sui similes captent. Altius & majus quid à studiosis, à viris politicis, à patriciis, à nobilibus requiritur, præsertim qui redivis suis gaudentes procul à curis, à strepitu, à publicis muneribus, totos se historico otio devoverunt. Illis sane ante omnes convenit non tantum primitias, sed & maximam beati otij sui messem Deo suo, publicis pietatis exercitiis, privatæ scripturarum lectioni, meditationibus, precibus consecrare. Si enim omnibus hominibus, quamvis occupatissimis, vitæ cōtemplativæ & asceticæ cura incumbit, quanto magis iis, quibus Deus hæc otia fecit. Verè illi sunt nobiles, verè patricij, instar Berôensium reliquis *εὐγενέσεως*, herôũ genus, gens electa, populus acquisitionis, Dei progenies qui spretis terræ filiis, terræ inscriptis, terrenisque omnibus impedimentis inoffenso cursu, generoso conatu ad cœlestis hæreditatis brabejum contendunt. Illi certe minimè fucatis insignibus familiæ & civitatis suæ jus antiquissimum arcescunt ab incorporatione & concorporatione (detur venia technologemati) in Christo & cū Christo, à quo omnis cognatio nominatur in cœlo & in terrâ; ab adoptione in filios altissimi, ab inscriptione in

coelis, in libro vitæ, in manu Dei ante tempora
 sæcularia, ante jacta mundi fundamenta. Si qui
 nobiles, si qui Politici, si qui patricij antiquita-
 tum suarum, præterea unius atque alterius sæcu-
 li tantum studiosi, æternitatem & cælum, Deum
 & Christum, unde herou genus, Deorum genea-
 logia deducitur, aut ignorant aut post habent, ni-
 hilque aliud possunt ac volunt, quam

—— *Pictos ostendere vultus*

Majorum & stantes in curribus AEmilianos;

Illis ego aliud nunc non reponam, quam dictum
 B. Ambrosij, qui ex nobili & præfecto Politico
 factus Episcopus sic ait: *Quid te jactas de nobilita-
 tis prosapia? soletis & canum vestrorum nobilitatem
 sicut consulum prædicare. Ille ex illo patre generatus
 est, & illâ matre editus: ille avo illo gaudet, illis se pro-
 avis attollit: Sed nihil istud currentem juvat. Non da-
 tur nobilitati palma sed cursui. Deformior est victus,
 in quo & nobilitas generis periclitatur. Cave igitur di-
 ves ne in te erubescant tuorum merita majorum. Adde
 & alterum Iohannis Gerson celeberrimi suo sæ-
 culo Doctoris Parisiensis: Nobilitas, inquit, he-
 roica homini proveniens ex supernaturali gratiâ, per
 quam homo fit per adoptionem filius Dei, fit sponsa Chri-
 sti, fit templum Spiritus Sancti: sine quâ nobilitates cæ-
 teræ nihil sunt, nihil proficiunt. Obsunt potius aliquân-
 do. Quia quod altum est hominibus, abominatio est a-
 pud Deum.*

*De Na-
 bute Isra-
 elitis cap.
 13.*

*Tom. 4. de
 Nobilitate*

O R A T I O.

Ad vos nunc me converto Theologi, cœlestis
 Philosophiæ, juris divini, spiritualis Medecinæ,
 sacrarum literarum, antiquissimæ & authenticæ
 historiæ, sublimis eloquentiæ studiosi, studiorum
 & studiosorū omniū basis & fastigiū, compediū &
 perfectio, regula & amussis, currus Israelis & e-
 quites ejus. Quibus potissimū rationū pōderibus
 & momentis corda vestra nunc impellam, cū tot
 occasiones salutis, tot stimuli virtutū, tot media
 pietatis, ex quâcunque studij vestri parte quoti-
 die se ingerant? Omnes enim contemplationes,
 omnes collationes, omnes disputationes, omnia
 concionum, omnia curæ ecclesiasticæ progym-
 nasmata, omnis dogmatica seu positiva, omnis e-
 lenctica, omnis ascetica, omnis mystica, omnis
 textualis, omnis historica atque Ecclesiastica,
 omnis philosophica seu Scholastica Theologia
 (si ita loqui liceat) omnes partes, omnes modi,
 omnes gradus in uno Dei cultu conspirant, ad u-
 nicum illum scopum tendunt: Quin ipsi librorū
 vestrorum tituli, ipsa involucra & terga, ipsi au-
 ditoriorū & musejorum parietes, ipsa sonant ar-
 busta *Deus, Deus ille*. Vos ipsos modo intuemi-
 ni: quid aliud estis quam veri Rechabitæ, quam
 Naziræi Dei candidiores lacte, rubicundiores
 margaritis, quam sal terræ, quam lux mundi, qui
 omnibus aliis Musarum cultoribus ad pietatem,
 honestatem, continentiam, modestiam præluce-
 re de-

ad Theologiam
 Studiosos.

re debitis? Quam turpe esset, si vos qui studiorum sapientiæ & Gymnasij nostri sanitas estis & quintessentia, ita loquar, reliquos studiosos contagio & contactu immundo fœdare, & per nefariam proditionem carni ac mundo portas aperire, & diabolo miseris animarum hostias, quasi diaboli sacerdotes essetis, consecrare unquam videremus. Iam pridem alibi sanctissimi hujus ordinis studiosi aliquot magnâ infamiâ laborât, & nimis metuo ne ex parte verum sit, quod in castris mundi primipili sint, quod vanitatû vexilliferi, quod ignaviæ & socordiæ antesignani, quod cum nihil præclari agere ipsi possint, ne alios quidem sui ordinis aliarumque artium & facultatum studiosos quidquam agere sinant, quod in pietatis exercitiis postremi in ludicris primi, quod in comestationibus & computationibus antecessores, in cursitationibus ductores, quod vitiorum proxenetæ, virtutum inexperti, pietatis irrisores, breviter non tam Antichristi quam ingruentis epicureismi & libertinismi præcursores. O infelices scholæ, quæ malis illis geniis infestantur! ô infelices Pastores & Professores, qui tamdiu in vanum vires suas consumunt & margaritas porcis illis objiciunt! O infeliciores parentes, qui claudas, mutilas & scabiosas ejusmodi pecudes Deo suo offerunt, ut animas scilicet eorum duplici tormento in gehennâ mactandas tradant,

O R A T I O.

tradant, quasi damnatio simplex ad miseriam nõ
 sufficeret! Nihil enim aliud præparatione suâ
 ad ministerium faciunt, *quam Deum docent quo-*
modo ipsos debeat damnare, ut de profanis ministris
 nonnemo ex Veteribus loquitur. Certè si tales
 Theologiæ candidatos coloribus suis depingere
 nunc liberet, dicerem esse mundanos cœlites,
 profanos sacerdotes, canonicos irregulares, spi-
 rituales de hoc sæculo, totos carnem & sangui-
 nem, totos ventrem & escam, totos abdomen &
 ampullam, telluris inutilia pondera, scholarum
 & ecclesiarum gravamina, ordinis sui carcino-
 mata, fundi Ecclesiastici calamitatem, bonorũ
 dolorem, malevolorum gaudium, domesticorum
 pudorem, extraneorum dicitium, parentũ con-
 fusionem, Fautorum & Meccœnatum fastidium,
 disciplinæ ecclesiasticæ perpetuum objectum,
 dignissimas remorum hostias, ergasteriorum cã-
 didatos, ut inter socios Raspini, intercalaribus
 feriis illud suum *aut bibe aut abi* ingeminent; &
 alterum:

Da puer accensum selecto fictile pato,
Ut Phæbum ore bibam,

Ita saltem sanctissimum ordinem impurissimo
 vomitu suo non conspurcarent. Utinam Eccle-
 siæ omnes earumque antecessores & vigiles, uti-
 nam Christiani Magistratus zelo domus Dei fla-
 grantes unâ volûtate unâ operâ mali istius prin-
 cipiis

cipiis obstarent ! Vtinam indignos tam venerando titulo, tam sublimi studio, maturè ex albo Theologorum expungerent, & aliis melioribus, qui sæpe propter res angustas domi emergere non possunt, locum ipsorum concederent ! Interea dum auxilia & remedia illa exspectantur, expergiscimini vos, ô Theologiæ studiosi, qui primi in castris Theologicis militatum in Gymnasium hoc nostrum pedem intulistis. Liberate quæso nomē nostrum & ordinem à prebro & gliscente infamiâ, date specimen piæ eruditionis & eruditę pietatis, nemo vobis coronã hanc præripiat; vos primi verbis, factis, studiis, omni denique conversatione vestrâ delineate atque exprimate vivam veramque Theologi imaginem, ad quam ut exemplar pulcherrimum omnes, qui in posterũ ad Gymnasium hoc venturi sunt, promtè & alacriter se componant: Audite Apostolum:

I Timoth.
4. v. 12.
13, 15.

Nemo tuam juventutem contemnat, sed esto exemplar fidelium in sermone, in conversatione, in caritate, in spiritu, in fide, in castitate &c. Intentus esto lectioni, exhortationi, doctrinæ &c. Hac meditare, in his esto: ut tuus profectus manifestus sit inter omnes. Audite virum quamvis infelici sæculo pietatis studio flagrantem Bernardũ Abbatem Claravallensem:

*In ferm. ad
fr. in Synod. con-
greg.*

Ad opera vos invito maximè, qui pastores estis animarum, qui alios non debetis destrũere, sed instrũere. Vos, inquam, maximè, quia soli perire non potestis, qui præire debetis

O R A T I O.

*debetis docendo & operando. Multi sunt Catholici pradi-
cando, qui hæretici sunt operando. Quod hæretici fa-
ciebant per prava dogmata, hoc faciunt hodie plures per
mala exempla. Seducunt scilicet populum & inducunt
in errorem, & tanto graviores sunt hæretici, quanto
prævalent opera verbis. Hactenus Bernardus.*

Hoc ergo agite quantum in vobis est, ne superioris ævi tabem & labem, ne profanitatis, inertiæ, ignorantia illius recidivam unquam patiatur Ecclesia, cum in proverbium abiisset, *Fides laicorum optima; & sacerdotum otium*, Et, *Monachorum stomachi pocula Bacchi*; cum teneret argumentum tam de materiâ quam de formâ: *Hic frater est ergo mendax*; cumque Apollinis oraculum non magis verum esset quam illud: *Monacho indoctior*; cumque diabolus tres diceretur Clericis elocasse filias, superbiam, gulam, avaritiam; cum ex trecentis candidatis, qui ad ordines Ecclesiasticos offerebantur, tres tantum reciperet David Burgundus Philippi Boni filius Episcopus *Ultrajectinus* reliquis omnibus repulsis tanquam indignis, ut refert Erasmus; cum de amaritudine suâ, amarâ in nece martyrum, amariori in conflictu hæreticorum, amarissimâ in moribus domesticorum (Clericorum scilicet) conqueri cogeretur Ecclesia apud Bernardum. *Serpit hodiè, inquit, putida tabes per omne corpus Ecclesie, & quo latius eo desperatius, eoque periculosius quo interius.*

*In Eccle-
siaste.*

Nam si insurgeret aperte inimicus, mitteretur foras & arefceret: si violentus inimicus, absconderet se forsitan ab eo. Nunc verò quem ejiciet? aut à quo abscondet se? Omnes amici & omnes inimici, omnes necessarij & omnes domestici, & nulli pacifici, omnes proximi & omnes quæ sua sunt quarunt: ministri Christi sunt & serviunt Antichristo. Fateor quidem Ornatissimi auditores, tantis malis nos non urgeri, pro quo est quod gratias agamus Deo Ecclesiæ suæ Reformatori & protectori. Sed nemo inficias ibit, abundantem cautelam non nocere & semper tutius esse tympani sonitu aut igniti meteori ostēto, aut tormenti bellici displōsione procul sistere, atque arcere hostem etiam dubium an te petiturus sit, quam cominus ad fossas aut antenu-ralia incertâ belli aleâ impetum ejus experiri ac sustentare. Vos iterum iterumq; compello prophetarum filij, sacro sancti ministerij candidati, lapides pretiosi in columnas ecclesiæ destinati atque excisi. Vestrum est juvenilibus cupiditatibus, vitiorum irritamentis, mundi illicitis, symposiorum & tabernarum frequentationibus, in-tempestivis Tabacco-extractionibus, sublimationibus, & calcinationibus, indecoris gesticationibus, otiosis discursationibus nil nisi pretiosi temporis & studiorum jacturis fortissimè bellum indicere: Vestrum est Evangelij, quod in ore, in corde, in sinu, in oculis, in auribus quotidie

tidie habetis, vim ac virtutem vestro exemplo ostendere: vestrum est amorem Christi & virtutem ejus, qui vos è tenebris ad lucem traduxit, gravissimis verbis prædicare magis quam vinū, quam cerevisiam, quam

Innocuos calices, & amicam vaticibus herbam,

Vimque datam folio, & lati miracula fumi.

Commemorabimus amores tuos meliores vino, inquit *Cantic. 1.*
 anima fidelis. Illuxit enim gratia Dei salutifera omnibus hominibus, erudiens nos ut abnegatâ impietate, & mūdanicis cupiditatibus temperanter justè & piè *Tit. 2. v. 11.*
 vivamus in presenti sæculo. Væ vobis, væ mihi, væ Theologis omnibus, si religioni studemus, si pietatem aliis instillamus, cujus gustum forte nunquam percepimus; si per ludum & jocum latera & guttur exercemus in omnium peccata detonantes, interim ipsi intercutibus vitiis scatemus; si alios flere volumus, & privatim aut nos inter nos suaviter deliciamur; si omnes commovemus & ipsi non movemur; si pro fide disputamus & contra fidem vivimus; si de Antichristo sub umbrâ dissertamus, & ipsi Antichristum in pectore gerimus; si tanquam animosi quinquerciones decantatos illos quinque articulos proffigamus, & bis aut ter quinque vitia securi admittimus; si superstitiosas aliorum preculas explo-
 dimus, & nullâ meliorum precum devotione fer-
 vemus; si pro bonorum operum necessitate con-

tra adversarios protestamur, sed protestationem facto contrariam ostendimus; si de turpitudine peccati, de strictâ Dei justitiâ, de tremendo ejus judicio, de mortis primæ & secundæ horribus ampullamur & omnibus terrorem injicimus, ipsi tamen tam amicè tamque familiariter peccato cohabitamus. Quid juvabit subtiliter de Deo, de operibus ad extra & ad intra, de personarum Trinitate & similibus mysteriis disputasse, si verâ humilitate destituti displicuerimus Trinitati? quid juvabit peccatum definiisse, distinxisse, & à peccato non fuisse conversos? An putamus æternum & unigenitum Dei filium Magnum Deum & salvatorem Iesum Christum sanguinem suum fudisse, æternam redemptionem invenisse, ecclesiam sibi sanctificasse, è sinu patris omne consilium Dei ad salutem hominibus revelasse, Theologos cœlesti legatione apud homines fungi voluisse nullum alium in finem, quam ut nos dicendo & lucem Euangelij splendidâ oratione præferendo securi ævum hoc transigamus, ex stipendiolo famelicū ventrem impleamus, & quod ille in Sardibus venalibus (titulus Satyræ est) objecit, *uxorem ducamus, liberosque tollamus in spem non eruditionis, sed, ut sarcasticè ibi loquitur, esuritionis?* Absit, absit, dilecti fratres: aliud quid pretiosus Christi sanguis, aliud pretiosa animarum merx negotiationi nostræ (ita loquar) commissa,

O R A T I O.

missa, aliud vocatio nostra, aliud Ecclesiæ exspectatio postulat. Animas nostras nisi tradimus ad lucrandas animas, nisi verbo & opere ædificamus; mercenarij sumus, proditores sumus, qui si non semper alios, nos saltem salutemque nostram prodimus. Videtis quanta benè vivendi quanta maturè & sollicitè deliberandi necessitas vobis incumbat, ut statuatis? Ἡ μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν τῷ ἑσώπῳ, Id est, *Aut non docere aut erudire moribus*, Ut prudenter Nazianzenus. Sed ulterius hic non provehar. Tempus monet, ut ad literatos & studiosos omnes nostra revertatur oratio. Ne putetis, lectissimi auditores, me pro pietate tam multa dicentem paradoxa coacervare & nova atque insolita quædam auribus vestris adferre, quasi pietatem cum scientiâ conjungere idem sit ac gryphes equis jungere, aut bovi clitellas aptare, aut omnes studiosos in monachos transformare. Ipsum nomen studiosi hoc persuadet quod nos postulamus. Hæc enim est genuina studiosi descriptio, Quod is sit qui gravissimarū rerum studio deditus ad sublimes functiones in Republ. aut Ecclesiâ subeundas Deo hominibusque faventibus se præparat. Hæc est vera sapientia, cujus alumni & studiosi in Gymnasiis versantur, quæ mentem non tantum illustrat, sed cor accendit, quæ nudas veritatis notiones & volaticas imagines non tantum in cerebro
aut

occupatio

1.

Iacob. 3.

aut ejus superficie depingit, sed & interiores animi atque affectuum medullas, intimè penetrat, penitissimè sanctificat & validissimè convertit, quæ non tantum doctiores sed & meliores facit; Aliter & alia si sit sapientia, verè insanians sapientia est, carnalis est, terrena est, diabolica est, ut loquitur Apostolus, quæ inflare te potest, perficere & beare non potest. Vt enim gladius in manu furiosi, ita eruditio & scientia omnis, nisi *ἄρχιτεκτονική* & animorum imperatrix religio clavum moderetur. Ipsum etiam hoc Gymnasium, ipsa domus Sapientiæ, quam illa sibi hic ædificavit, studiosos omnes officij sui admonet. *Ἀσκητήριον*, Id est, gymnasium pietatis est dedicatum Deo patrum nostrorum, & domino Iesu Christo, non Baccho, non Veneri, non Mercurio, non Marti. Absit turpitudine, absit garrulitas, absit ebrietas, absit ferocia, absit insolentia, absit omnis profanitas. Quis ferat matrem Academiam in meretricem, domum sapientiæ in gurgustia nebulonum aut speluncas latronum, coronas Philosophantium in symposia ebriosorum, confessum eruditorum in choros saltantiũ Satyrorum, Bacchantum, Corybãtum, innoxios & pacificos conventus in manipulos grassantiũ & tumultuantium sicariorum converti? Si sapiamus per quietem, ut rectè Philosophus, utiq; nihil minus convenit studiosis quam turbæ, quam clamores

O R A T I O.

clamores quam cursitationes. Si anima sicca sapiens, quid absurdius quam vino totos dies aut totas noctes madere, quam pæti fumo fumare, quasi fumus fornacis calcariæ ascenderet, ut de Sodomæ & Gomorrhæ conflagratione loquitur Scriptura? Si inter arma silent leges, ubi arma *Genes. 19.* scilicet constituunt elementum prædominans, hic vicissim inter leges fileant arma, hic rixæ, hic pugnæ conticescant, hic templum Iani perpetuo clausum sit. Quod si quis Martius pullus

Vulnus alit venis & cæco carpitur igni,
 si quem stimulat honestus Martis ardor, si fortitudinem concoquere, si animi impetum sustinere non potest; illi ego author esse ne conscientia diutius vim inferat, ne temporis, ne virtutis, ne sanguinis ingloriam hic faciat jacturam, sed de consilio parentum aut fautorum mature se conferat ad castra Illustriss. Principis, aut Trajectum ad Mosam aut Sylvam-Ducis, aut Heusdam dilectam mihi patriam, ubi quotidie Hannibal ad portas, ubi florentissima armatae Palladis gymnasia aperiuntur, ubi insigniter fervet mactandi opus; illic bella domini pro aris & focis gerat; illic fortiter vincat quoties & quantum potest, aut, suprema illi si venerit hora, honestè ibi cadat potius quam conscientiam, nomen, & familiam suam dedecore, Musarumque

hoc sanctuarium proprio atque alieno sanguine conspergat. Gloriam illi non invidemus, etiam ex hoc Illustri Gymnasio antiquo & priori domicilio ablaturum spondemus epitaphia & æterna fortitudinis suæ monumenta. Ita spartam, quam quisque nactus est, ornabit; ille fortia faciēdo, pro Patriâ, pro Ecclesiâ, pro Scholis, etiam pro hoc Gymnasio pugnando, vigilando, agendo; hic oratione, carmine, aut historico commentariolo res gestas pangendo:

——— *Alterius sic*

Altera poscit opem res & conjurat amicè,

Eritque Pallas, sed per Gymnasia & locorum spatia dispartito imperio, una eademque præses & belli & studiorum; ut Theologiæ Mythologicę terminos hic usurpem. Sed forte parēnesin hęc nostrā nonnulli rancido illo effugio delinabūt: Quod liberalium artium studiosi sint, qui cum aliis tam arctè & rigidè Christianismi præceptis & sublimi politiæ ac vivendi rationi astringi non debeant, quibus major libertas, major indulgentia, laxior disciplina concedenda. Quasi studiosus formam, modum & mensuram poneret Christianismo, eumq; fingeret, refingeret, & ad libitum suum instar nasi cerei aut Lesbix regulæ inflecteret. *Non vinum*, ait ille apud Comicum, *hominibus, sed homines vino imperare oportet.* Longè alia ratio est pietatis & religionis, quæ con-

O R A T I O.

conscientijs , quæ libertati , quæ vocationi , quæ statui , quæ conditioni omnium hominum æquali dominio imperat. *Ex corde* , ait Apostolus , *auscultastis ei formæ (τύπου) doctrinæ , in quam estis traditi.* *Et liberati à peccato , servi facti estis iustitiae.* Rom. 6. Vt enim cera aut fusile metallum externam formam & figuram à typo accipit , non contra , ita specialis quælibet vocatio ac conditio , studiosi , patricij , nobilis , militis , mercatoris mensuram & modum recipit à communi & cœlesti illà vocatione , quâ è regno tenebrarum ad mirabilem illam lucem ad adoptionem filiorum Dei vocati sumus. Alioquin Christianismus haberet se instar Protei , aut chamæleontis , aut versatilis cothurni , essentque tot religionis ac pietatis formæ fingendę , quot mundus habet status ac conditiones hominũ , & cluerent plusquam Afdodicâ aut Babylonicâ dialecto & barbarie in Ecclesiâ Christianâ nobilium religio , studiosorum religio , politicorum religio , militum religio & sic in infinitum ; quod nihil aliud esset quam religionem in pulverem aut in Aristotelicum potentiâ infinitum secare , & latissimam portam ad omnem Libertinismum atque Atheismum aperire. Sed videor audire quiritantes nonnullos : Ecquid erit pretij ? quis fructus , quæ utilitas laboriosæ & sollicitæ pietatis ? quid hæc ad honores , ad divitias , ad vitam commodè splendē-

didèque transfigendam? Præterquam, generosi
 auditores, quod sordida nimis sit quæstio hæc cir-
 ca pietatem; quæ ipsa sibi merces & pretiũ, præ-
 mium & retributio omnibus mundi opibus non
 contra æstimanda, volo scire ex vobis, quis ve-
 strum unquam fores clauserit, aut illustraverit alta-
 re Dei gratis? ut loquitur dominus apud Prophe-
 tam. *Certe quæstus magnus est pietas, cum animo suã*
forte contento. Ne æmuletur, inquit Salomon utri-
 usque felicitatis particeps, & arbiter callentissi-
 mus, *animus tuus peccatores sed reverentes Iehova to-*
to die, quum enim sit merces, utiq; expectatio tua non
succideatur. Pietas, ait Apostolus, *ad omnia utilis*
est, ut quæ promissionem habeat vitæ præsentis & fu-
turæ. Deus ipse est merces magna valde, & Deum
 cum dico an non bonorum abundantiam, volu-
 ptatum cumulũ, immensum divitiarum omniũ,
 Oceanum dico? Quanto iustius nos, quam con-
 juratorum ductor Catilina, Christianos nostros
 cõmilitones ad gloriosum hoc certamen accen-
 dimus: *Divitia, decus, gloria in oculis sita sunt?* Igna-
 vũ pectus est, quod nullis præmiis incitatur. Ho-
 nos alit artes, omnesque incenduntur ad studia
 gloriã. At quam felici stipendio, quam honesto
 titulo in castris Christi militamus! *An ignoratis,*
quærit Apostolus, eos qui in stadio currunt, omnes
quidem currere, sed unum accipere præmium? sic curri-
te ut comprehendatis. Porro quisquis certat in omnibus
 est

xv. 11

Malach. 1.

1 Tim. 6.

Proverb.

23. 17. 18.

1 Timoth.

4.

1 Cor. 9.

O R A T I O.

est continens. Illi quidem itaque ut corruptibilem coronam accipiant : nos autem incorruptam. Ad quem locum respiciens Tertullianus : *Athletæ*, inquit, *segregantur ad strictiorem disciplinam, ut robori ædificando vacent. Continentur à luxuriâ, cibus lautioribus, à potu jucundiore : coguntur, cruciantur, fatigantur : quanto plus in exercitationibus laboraverint, tanto plus de victoriâ sperant. Et illi, inquit Apostolus, ut corruptibilem coronam consequantur. Nos æternam consequunturi, carcerem nobis pro palæstrâ interpretemur ?* Alexander Macedo, auditis Indiæ divitiis, ilico latifundia Macedoniæ inter commilitones suos partitus est, opes illas quas solâ spe devorabat, omnibus à Philippo patre relictis bonis longè præferens. Vlysses fumum domi suæ videre maluit, quam ignem & fulgorem in peregrino lare : & nos, queis in augustissimo hoc sapientiæ templo humana & divina, terrena & cœlestia contemplari ac justâ lance ponderare dabitur, dubitabimus æternum & incomprehensibilem illum cœlestis patriæ splendorem, peregrinationis nostræ caligini antepone-re ? Amantis animæ vox est in epistolis Beati Martyris Ignatij : *Amor meus est crucifixus.* plusquam heroica vox ejusdem Martyris : *Ingruant ignis, patibulum, bestia, osium confractio, membrorum distractio, omnia diaboli tormenta, modo fru-ar Domino meo Iesu & regno ejus.* Ignea illa

aspiratio Nazianzeni : Ὁ θύμει βλάφον αἰνῶ χθονίων δ' ἄπληθεσιν πάντων, Id est : *ô animè sursum specta, & terrenorum omnium obliviscere*. Ecstasica vox & divini amoris raptus est, Thomæ à Kempis (qui utinam meliori sæculo vixisset!) dicentis : *Male cum Christo mendicare in terris, quam sine illo possidere cælum*. Divinum illud divini poëtæ Iul. Cæs. Scaligeri alloquium ad animam suam hinc migraturam.

Egredere, ô multis tandem defuncta periclis,

Egredere & servis servilia regna relinque.

Generosa vox nobiliss. Marchionis Caraccioli, quam studio veræ pietatis relicta Italiâ, familiâ & bonis omnibus, cū ad defectionem, saltem ad remissionem de fervore sollicitaretur, respondisse fertur : *Pereat aurum ipsorum cum ipsis, qui aurum totius mundi dignum aestimant, vel unius diei societate cum Christo ejusque spiritu*. Quid multis? in vitâ benedictio & claritas, in morte victoria & salus, post mortem triumphus & gaudium, Deus & omnia in omnibus illos manet, qui per tolerantiam *quarunt boni operis gloriam, & honorem, & incorruptibilitatem*. Contra nil nisi labor & dolor, angustia & afflictio, horrēda judicij divini expectatio, maledictiones omnes temporales & æternæ illis paratæ sunt, qui impuris moribus, & Cyclopico numinis contemptu primum Academias, deinde Respublicas & Ecclesias, bonosque omnes lento dolore

dolore certatim excruciant. Evigilabit aliquando Deus ad vindictam, tanquam robustus cantilans ex vino, & innumeris etiam vitæ præsentis malis eos implicabit, ne putent omnia ad futurum sæculum differri. Memorabile ejus exemplum accidisse refert Agathias tempore Iustini-
 ani, cum terræmotus tria millia studiosorum in florentissimâ Academiâ Berytiensi improbitate & insolentiâ suâ continuo lascivientium, unâ nocte miserrimè oppressit. Sed obmurmurat hic rursus insipiens carnalium hominum cogitatio. Quis laborem illum subibit, quis asperam illam semitam calcabit, quis tanti emet pietatem? Quàm insuavia, quàm servilia, quàm sicca, quàm atro melancoliæ succo condita omnia, quæ tantâ cum commendatione nobis apponis. Vtinam ô lectissimi auditores, linguis angelorum & hominum nunc loqui, & lacteo verborum flumine eructare queam, quod imis cordis penetralibus clausum instar recentis multus intus exæstuat! Vtinam omnium sensibus atque animis evidentissimè atque efficacissimè inscribere nunc possem cultus divini voluptatem, suavitatem & facilitatem, ac si solis radiis scriptum esset! Vtinam omnes spirituali sensu perciperent onus illud quod Ætnâ gravius vulgo putatur, esse plumâ levius, quod non tantum non gravat sed etiam elevat & attollit eum qui illud subiit

subiit, haut aliter atque alæ volucrem. *Inguini*
meum benignum est, & onus meum levè est, ait Serva-
 tor. *Præcepta ejus non sunt gravia*; spiritui scilicet
 mentis nostræ, homini regenito, amanti animæ,
 quæ alis veræ libertatis subvecta cursum corri-
 puit ut spem promissam retineat, quam caritas
 Christi constringit, quæ amore ipsius faucia in-
 flammata, & languida & liquefacta, cui divinū
 illud philtrum in pectus effusum est, quod intus
 apparens prohibet extraneum & adulterinum
 mundi amorem. Libertatem omnes amant, im-
 munitatem postulant, inter omnes studiosi no-
 strates, qui præterquam quod in libertate ocu-
 los in hanc lucem primi aperuerunt, propter sa-
 pientiæ studia liberalius haberi & tractari po-
 stulant. Sed videte, ne libertas vestra sit licen-
 tia. *Ad libertatem vocati estis, fratres, tantum ne*
libertatem arripite ut carni occasionem. Ut liberi, ac
non veluti malitiæ velamen habentes libertatem, sed
ut servi Dei. Optima libertas est servire legibus,
 servire domino dominorum cui omnes creatu-
 ræ serviunt. Illi servire honor est, dominium est,
 regnū est. Cum Adam illi uni serviret, erat do-
 minus omnium, cum ab illius servitio se avertens
 falsam libertatem quæreret, & libertatem & se-
 ipsum perdidit, factusque est cum omnibus po-
 steris suis servorum servus. O quot dominos ha-
 bent, qui unum non habent! Conqueritur ser-
 vulus

Math. 11.
1 Job. 5.

Galat. 5.
1 Petr. 2.

O R A T I O.

vulus apud Comicum :

Ως ἀρχαλέον πρᾶγμα ἐστὶν ὃ ζεῦ καὶ θεοὶ
Δούλον γενέσθαι ἀφροσύνην ἔχει δεσπότη.

Aristoph.
in Nubis-
lis.

Id est, interprete Frischlino,

Proh Iupiter & Dij quam dura est provincia

Si quis hero desipienti servus serviat.

Quanto justius nos de ferreo peccati jugo, de Ægyptiacâ pravorum affectuum & stolidissimarum cupiditatum servitute conqueri cogimur, & à servili illâ libertate ad liberam, liberalem & regiam Dei nostri servitutum oculos animumque attollere, quâ illi serviamus in novitate spiritus. Quis dabit nobis alas veræ libertatis, ut semel mundi hujus pedicis & retinaculis soluti, ad libertatem filiorum Dei, ad regnum illud libertatis subvolemus ! Arrident studiosis nostris privilegia : & ego salvâ patriæ & Reipubl. pace ac tranquillitate omnibus privilegiis eos auctos videre velim. Sed ne errate, ornatissimi juvenes ; nullum privilegium peccandi, nullum privilegiû Deum non timendi, aut dissolutè vivendi cuiquâ concessum est, nisi privilegium quis ducat cælo excludi, Diabolo mancipari, æternis gehennæ flammis devoveri. Insanam vocem pessimæ illius fœminæ ad Imperatorem Caracallam nostis, nec sanus quisquam ex vobis probabit : *Si libet, licet.* Et vulgatum illud :

— *Castitas, pietas, fides*

Privata bona sunt, qua juvat reges eant.

L

Nul-

Nullum est pulcrius & honoratius privilegium, nihil majori mentis ardore, nihil impensiori curâ conservandum quam amor & cultus Dei. Quantum miraculum est, quàm stupenda benignitas! quod gloriosissimus Deus à nobis miseris & vilissimis homuncionibus amari & coli voluerit, non ut ipse quidquam à nobis recipiat, qui nullius indigus est, sed ut habeat quibus plenitudinem bonitatis suæ communicet. Veram inter homines amicitiam non labore aut reque, non utilitate aut damno, sed ipsâ amoris mutui suavitate ac perfectione metimur. Deus, quamvis nullo præmio laborem nostrum compensaret, nullâ gloria deliniret, per se tamen supra omnia amari & coli dignus esset. *Si amator Dei esse vis, sincerissimis medullis, castissimisque suspiriis ipsum dilige, ipsum ama, illi flagra, illi inhia. quo jucundius nihil invenis, quo melius, quo latius, quo diuturnius.* Sunt verba Augustini. Quid Christus servator noster fidissimus animarum sponfus, an non dulcedo totus, totus misericordia & benignitas? An non gratia ejus melior est vitâ iis, qui semel modo gustârunt quam suavis sit dominus? Audi mellitû Bernardû in mediis illis tenebris oblitum omnis adulterini amoris & devotionis, castissimos amores hujus unici prædicâtem: *Nomen Iesu, inquit, non modo lux est, sed cibus. Oleum est, sine quo aridus est omnis anima cibus: sal est sine cujus*

In Ps. 85.

O R A T I O.

*cujus conditura insipidum est, quidquid proponitur :
 denique est mel in ore, in aure melos, in corde jubilum
 & simul medicina : & quidquid disputatur insulsum
 est, nisi ubi sonat hoc nomen. Sic ille ubi bene opti-
 mē. Quis igitur non exclamet cum Psalmista : Ps. 63. &
*Anima mea adhaeret tibi. Et, mihi adhaerere Deo bo- 73.
 num. Et cum amante sponsa : Dilectus meus mihi & Cant. 2
 ego illi. Dilectus meus mihi, ut fasciculus myrrhae inter 16. & 5.
 brachia mea requiescens. Ut malus inter arbores sylva, 18.
 est amicus meus inter filios : in umbra ejus summe desi- Cantic. 1.
 dero ut sedeam, nam fructus ejus dulcis est palato meo. 13. & 2.2.*
 I nunc juvenis lætare in juventute tuâ, vanita-
 tem dilige, fallacem hanc umbram capta quæ te
 fugit, eme tanto pretio, tantis molestiis æternū
 illud pēnitere, cor tuum fluxis & caducis illis af-
 fige, ut cum iis tāquam in rotā Ixionis perpetuo
 rotetur, imple voluptates tuas, averfare discipli-
 nam, & exspecta finem cursui, mercedem operi
 tuo : quam ita exprimit Augustinus : *Delectatio*
occidit & præteriit, vulneravit & transiit, miserū fecit Serm. 3. de
& abiit, infelicem reddidit & reliquit ; juxta illud Tempore.
Apostoli : Quem igitur fructum habebatis tunc ex Rom. 6.
*iis, de quibus nunc erubescitis? nam finis illorū mors est.**

Agite ergo generosi & ornatissimi auditores,
 Gymnasij hujus decora, gaudium & corona no-
 stra, spes patriæ, spes Reipubl., spes Ecclesiæ, ab-
 jecto omni pondere & peccato ad nos circum-
 cingendos proclivi, per tolerantiam propositum

vobis stadium decurrite, intuentes in fidei ducem & consummatorem Iesum. Hodie si vocem ejus audiveritis, ne obdurate corda vestra. Cogitate non Apollinem, non Pallada, non alia Theologiae Mythologicae simulacra, sed ipsam Dei sapientiam Dei filium, Iustitiae Solem, huic Illustri Gymnasio, his studiis, his exercitationibus nostris praesidere, ipsum omnem scientiam, omnem animi culturam in manibus suis gestare, largiturum studiosis illis ampliora praemia, quorum circa se desideria fuerint majora. Si gloriosissimus ille dominus, si amantissimus pater, si conjunctissimus frater, si dilectissimus sponfus, si fidissimus sponfor, mediator & advocatus, si agnus ille immaculatus proprio sanguine perfusus, tot vulneribus foedatus, poculo furoris domini inebriatus, ad inferos usque nostri causa depressus, si quid magni aut insoliti a nobis postularret, quem non puderet negare? Nunc cum mentem puram, cor rectum & incoctum generoso pectus honesto, solummodo postulet; cum salutem nostram, lucrum nostrum, honorem nostrum ut curemus, tantum flagitat & ipse curat; cum caelestis ille animarum amator ad limen nostrum noctu interdium vigilet & nos sibi dilectos tam ardentem ambiat ut guttis nocturnis caput ejus madaeat, qua fronte, quo duro corde illum supplicatam, obtestatem, ambientem repellemus & quantum

tum in nobis est possessione ac præfecturâ hujus Gymnasij, studiorum nostrorû, cordium nostrorû deturbabimus? Quin potius superbiam & fastû, ignaviam & torporem, helluationes & comotationes, rixas & contentiones, seditiones & factiones, impuritates & scortationes tanquam Sapientiæ Dei juratos hostes, Gymnasiorum ac studiorum omnium pestes, vitâ ad temperâtiã, justitiã, ac pietatẽ cõpositâ, profligamus? Quin sacra & publica Ecclesiæ exercitia assiduò & alacriter frequetamus; diem dominicû, sequestratis ordinariis studiis, totû exercitiis pietatis & studio scripturarum consecramus; quotidianis insuper lectionibus, precibus, meditationibus, resipiscentiæ & fidei renovationibus, tanquam studiorum nostrorum vehiculis, diem quemque feliciter inchoamus & terminamus? ut, quod ad sacra, nulla dies nobis abeat sine lineâ

*Τάξις ἀείση πάντως δεχομένη καὶ Nazian.
λόγῳ, καὶ πειράματι, ἐκ θεῶν πᾶσι δεχόμεναι, καὶ εἰς θεὸν ἀποποιέουσαι, id in apol.*

est: *Ordo optimus incepi & sermonis & negotij est à Deo incipere & in Deum desinere.* Frustra enim felicem & salutarem studiorum successum sperat qui Dei sui obliviscitur, qui illotis manibus, hoc est, sine debitâ sui sanctificatione ad illa provolat. Vt in Deo vivimus, movemur, & sumus, ita Deum in omnibus studiis nostris quæramus, bonitatem ejus gustemus, mirabilia ejus palpemus, ad illû ejaculatoriis precibus & adspirationibus

GISEBERTI VOKTII ORATIO.

crebro suspiremus, omnes lectiones, scriptiones, contemplationes nostras illis condiamus tanquam mellitis suavitatibus, tãquam spiritualibus animæ pharmacis atque aromatis. Hæc via regia, lectissimi auditores, ad meliorem illam spem, hæc porta cœli, hic introitus ad regnum illud *αισαλειον*, Id est, *quod concuti non potest*, ubi Rex Trinitas, lex caritas, modus æternitas; hic agôn, hic cursus ad metam, ad justitiæ coronam.

Sed quia nostri conatus, nostra cõsilia, nostræ persuasiones, nostræ ex Theologicâ cathedra orationes nihil possunt nisi intus doceat Spiritus S. *» (cathedra enim in terris est sed magisteriũ in cœlis, ut*
» rectè Augustinus:) ad te rursum nos cõvertimus
» Deus Pater, Fili, Spiritus S. creator, miserator, re-
» demptor & sanctificator noster; tu, quæsumus,
» potenter & suaviter mentes nostras illumina,
» tu corda flecte, affectus corrige, carnem crucifi-
» ge, mûdi & Satanæ têtationes ac tempestates in-
» crepa, converte nos & convertemur, trahe nos
» post te & curremus, fac ut faciamus, da quod ju-
» bes & jube quod vis & non frustra jubebis. Mi-
» serere patriæ, miserere Ecclesiæ, miserere Gym-
» nasij, converte infideles, corrobora fideles, diri-
» ge nos omnes per viam pacis ad patriam perpe-
» tuæ claritatis. Tibi sit laus, honor & gloria in
» sæcula sæculorum, A M E N,

A M E N.

ANTONII MATTHÆI

Iuris Professoris

O R A T I O

I N A V G V R A L I S

D E

Iuris Civilis sapientia

contra ejus obtrectatores.

Q UOD precatus sum à Deo immortalī, tum cum à delegatis inclytæ hujus civitatis ad honestissimam juris docendi functionem evocabar; uti ea res Senatui Pop. Q. Ultrajectino bene atque feliciter eveniret: idem precor ab eodem Deo immortalī hoc die, quomore institutoque literario auspiciâ novi muneris capiendâ mihi sunt. Neque repetere sæpius id votum pigebit; neque si repetiero, ut boni laudent metuam. Nam si illa solennis precatio eam in se habet vim & religionem, ut omisâ ne minutarum quidem rerum proventus speretur; quanto minus neglectâ maximarum rerum messis speranda est? Et si modicis quoque negotiis fortunandis crebrum dicimus Feliciter; quoties quantumque vobis, Senatores

natores prudētissimi, dicendum erit, inter initia rei tam pulchræ, tam præclaræ, ut vel invidia iudice æternitatis memoriam cum præclarissimis mereatur. Cum enim reliquorum mortalium, qui cum re potentiam conjunxerunt, ea plerumque libido fit, ut divitias quas honestè habere poterant, aut luxu vexent, aut turpiter flagellent: vestra diversa ratio est, qui opes, quas fortuna vobis dedit, per gloriã possidere, quam per ludibrium abuti mavultis. Cumque ea sit vulgi existimatio, Musis atque Marti nullum esse commercium; filere leges inter arma, nec Themis audiri inter militum clamores: vos non commercium tantum, sed & conjunctiorem, & necessitudinem summam ostenditis; qui cum Deum colitis, tum in fide ejus atque tutela Deas esse vultis, ut conjuncta numina mutuis auxiliis juventur ornenturque: Dearam quies defensione Martis: virtus Martis studiis Dearum. Qua in re credo secuti estis, non tantùm Fulvij illius Nobilioris vestigia, qui primus novem Camœnarum signa ex Ambracienfi oppido translata sub tutela Herculis consecravit: sed & multorum laudatissimorum principum exemplo provocati estis; qui ut haberent rempubl. non solum armis decoratam, verum etiam sapientiæ studiis armatam, utriusq; militiæ, tam sagatæ, quàm togatæ scholas aperuerunt. Illud autem præcipuum habetis, quod non modò conjunxistis cum sago togam, sed conjunxistis eo
tem-

tempore, quo sagatos magis quam togatos respub. flagitare videbatur. Hoc vobis fama imputat, nec laudis confortio nisi fœderatos dignatur; qui sæviente crudelissimi belli tempestate, inter armorum strepitus, & buccinarum cantus ita Marti operabatur, ut Astrææ quoque & Musis, templa dedicarent. Hanc primi sibi gloriã Batavi peperere: dein Frisij: secuti Gelri; nec desperavere Trans-Isalani. Coronam studiis vestrum imponit Lyceum, cui recentibus auspiciis nascenti ea rerum incrementa precor, ut cum tempore inter novissima sit, fama & numero in primis habeatur. Annuat Deus immortalis precibus, & faxit uti Senatus mentes atque sententiæ cum populi Ultrajectini voluntate semper consentiant; eaque res Senatui Pop. Q. Ultrajectino gloriam, Scholæ quietem & tranquillitatem sempiternam adferat. Verùm enimverò, quia video, præter solennes acclamationes illud quoque usu communi receptum esse, ut homines quibus docendi provincia data est, de rebus ad eam pertinentibus ante dicant quam doceant; ne ab eorum instituto descivisse videar, ab ominationibus ad argumentum transibo. In quo quidem fumendo, cum scrutarer eorum vestigia, qui ante me eadem factitarunt, non unam omnibus rationem constitisse deprehendi. Quidam enim de rebus ad statum reipubl. pertinentibus differunt: alij in juris civilis laudes effunduntur: plerique de studio ejus rectè

instituendo deliberant. Ego nihil præfenti institu-
 to convenientius facere me posse existimavi, quam
 si civilem Romanorum sapientiam, ejus me pro-
 fessorem Senatus esse voluit, à malevolorum obtre-
 ctationibus vindicarem: non quod ingenium ar-
 gumento par esse putarem; sed quod fides id à me
 flagitare videretur. Si enim oratores & advocati
 sui putant officij, in causis capitalibus etiam alie-
 nissimos defendere: flagitium sit ingens, eam non
 defendere, cui fidem dederis; quaque defensa non
 tam laudem meruisse, quam culpa caruisse videare.
 Ante verò quam adversariis me comparem, vos A.
 O. rogo; primùm quidem ut paventem insolentia
 loci animum meum serenitate vultus vestri erige-
 re, dein aures vacuas, animosque æquos ad breve
 tempus commodare velit; ut depulsis vestro favo-
 re calūniis, facilius patere possit, solam Romanorū
 sapientiam dignam esse, ejus sacra in civitate sint.
 Atq; initiū dicendi facturum de dignitate hujus stu-
 dij nihil præfabor: tametsi enim ad causam utilif-
 simam, ad gloriam pulcherrimum foret, scientiam
 pulcherrimam dictis exæquare; tamen quia sentio
 me parem ad res dicendi vim adferre non posse, fi-
 lere satius arbitror quam pauca dicere. Verùm re-
 cto gradu ad eos accedam, qui novæ nescio cujus
 sapientiæ studiis mancipati, priscam illam, quam
 & antiquitatis veneratio, & Romani nominis ma-
 jestas, & sua ipsius pulchritudo commendat, è me-
 dio

O R A T I O.

dio sublatam cupiunt. Hi cum viderent in univer-
 sum culpam non posse, quod tot argumentis, tantis
 auctoribus defenditur, particulas quasdam ejus vel-
 licant, quibus avulsis aut foedatis totum foedari ne-
 cessè sit. Ex partibus autem juris civilis quæ pro
 amplitudine ejus multæ sunt, cum alias miserè la-
 cerant, tum illam quæ de testamentis est impensè
 vexant: tanquam sit & rationi, & utilitati inimica;
 perennis litium fons, & prodiga forensis improbi-
 tatis nutrix. Primùm quidem mirantur, quæ tanta
 fuerit Romanis legumlatoribus causa, cur testandi
 libertatem infinitam esse voluerint; cur necessitatis
 tantæ, ut paulo minus stulta quorumlibet judicia
 de rebus suis legibus æquarent: cum ratio natura-
 lis dictare videatur, heredem defuncti esse debere,
 non quem malefano testator voto concepisset; sed
 quem sanguinis proximitas ad gentis pecuniam
 vocaret. Dein execrantur immensas illas scriptio-
 nes, & operosa volumina, de institutionibus & sub-
 stitutionibus heredum, de jure ad crescendi, de con-
 junctionibus rerum & verborum, de quarta Falci-
 dia, S.º Trebelliano & Pegasiano; quibus tan-
 quam difficillimis nugis, & quadrifariam sectis pi-
 lis juventutem teri, ingenia vexari queruntur. Re-
 ctius suis à majoribus provisum autumant, qui om-
 nem istam incendiij materiam & dissidiosam farragi-
 nem uno ictu præciderint, cum testandi faculta-
 tem in totum sustulissent, & felici invento ac usu

sanxissent, ut qua quisque lege familiam acceperit,
 eadem genti posterisque transmittat. Sentio hac in
 parte cujusmodi cum hominibus mihi res futura
 sit: nempe non ejusmodi solùm, qui præter nocen-
 di voluntatem in rem præsentem adferre nihil
 possunt; sed & iis, qui cum nocendi proposito lite-
 ras & facundiam conjunxerunt; uti planè quemad-
 modum ille ad evertendam remp. ita hi ad impu-
 gnanda testamenta sobrij accessisse videantur. Nec
 tamen congressum eorũ abnuerim, quanquam im-
 par facundia: nec metuam ut superior sim, tamen-
 si & ætate, & usu inferior: quandoquidem non om-
 nia in eloquentia sita sunt; est quædam tamen ita
 perspicua veritas, ut eam infirmare res nulla possit.
 Quid enim est, quod tantopere mirantur illam te-
 standi libertatem, & æquatas legibus defunctorum
 voluntates? usq; adeò aut ratione destituitur, aut ex-
 emplo perniciosa est? Profectò, nisi vehementer er-
 ro, nihil rationi magis consentaneũ, nihil in publi-
 cum utilius. Siquidem hoc natura comparatũ est, ut
 de iis rebus, quarũ quisq; jure gentium aut jure ci-
 vili dominus factus est, statuere pro arbitrio quod
 lubet possit: ne si statuendi facultatem denegemus,
 non tam dominum quam usufructuariũ faciamus.
 Atq; hoc uti natura comparatũ est, ita apud omnes,
 etiam eos qui testamenta damnant in confesso est,
 dominium nihil aliud esse, quam de re quod lubet
 statuendi potestatem: suæ quemq; rei esse modera-
 torem

O R A T I O.

torem & arbitrum; nec culpam præstari nisi in aliena; nec rationem reddi, nisi sit fidei nostrę commissa. Dominus, ergò ne adversariis quidem abnudentibus, statuere de re sua quod libet potest: Inter vivos tantùm, an & ultima voluntate? vivus valensq;, an & moriturus? quid est, quod hac tãdem de re vobis possit videri? Inter vivos credo dicent, qui nõ animadvertunt, imperfectũ futurum esse dominiũ, quod integra lege habere non licet: prægrave fore patrimonium cui hoc adjunctum odium est, ut denegata testandi facultate certa & immota lege proximis personis derelinquendum sit. Quantulum est enim inter vivos statuere posse, si non liceat idem ultima voluntate? Vivis neque curæ, neque commodo est de rebus suis cernere, aut aliis mancipio bona dare: ne si dederint, exuti fortunis ipsi sibi funus faciant, & vivi videntesq; exequias eant: cum non possit non ille mortuus videri, qui antequam vivere desierit, subsidia longioris vitæ sibi subtraxerit. At cũ mortalitate jam defuncti sumus, cum unà cum vita deposituri etiam exuvias omnes & fortunas sumus, tũ si statuere quod lubet de rebus quisq; suis potest, verè nostras, non usu tenus aut fructu fuisse confitebimur. Hoc tempus est quo dominus arguitur! Hæc dies illa cujus arbitrio herus censetur! qua si cernere cum libet non licet; frustra licet, cum neque sanis libet, neque stultis expedit. Cur datur quod accipientibus in exitium

vertit? Cur negatur quod requirentibus saluti est? Ea beneficij lex est, ut indigenti detur; datumque juvet, non opprimat: Secus perdet nomen quod fructu caret; aut intempestivè sumtum perniciem adfert sumentibus. Quid? quod ex servitute trahit aliquid non posse statuere supremis tabulis? neque plenæ libertatis argumentum est heres ille necessarius & inevitabilis? Notum est cujusmodi olim Latinorum Junianorum & dedititiorum fortuna fuerit: qua lege testamenti factio denegata fuerit iis, qui non justam & plenam consecuti forent ex jure Quiritium libertatem. Vivebant ut liberi; moriebantur ut servi: vivi res suas utcunq; administrabant; mortui non quem tabulis probassent, sed quem lex dedisset heredem habebant. Haud multo pensior est eorum conditio qui testamenta damnant: Et hi ut liberi vivunt; propemodum ut servi moriuntur: superstites utcunq; bona disponunt; morituri non judicio successorem probant, sed legis arbitrio capiunt. Quod si rectè Justinianus Imperator utramque illam libertatem, & dedititiam & Junianam è civitate sustulit, voluitque eos quibus quoquo modo libertas obtigisset, ejus beneficio plenissimè frui: necesse est illud quoque rectè constitutum dicamus, ut qui dominium habet, plenissimo ejus jure fruatur; nec vivus tantùm valensque, sed & moriturus de rebus suis decernat. Est igitur hæc prima & summa ratio quæ
 pro

O R A T I O.

pro testamentis stat, domini potestas: cui si junxerimus alteram humanitatis & affectus, apparebit quam sit absurdum illud novæ sapientiæ placitum, quo morituris negatur, quæ viventibus conceditur alienandi facultas. Namque valentium decreta unicuique ferè domini argumentum defendit: morientium preces non solum domini vis tuetur, sed & invidiosa misericordiæ ratio commendat. Hæc postulat liberam esse morituris statuendi de rebus suis potestatem. Hæc flagitat mortalium votis indulgeri, qui pro immortalitate quam se consequi posse diffidunt, hac quasi immortalitatis specie & umbra delectantur, postquam aliud jam velle non possunt, licitum esse supremæ voluntatis stylum; nec impediri ultimum quod non redit arbitrium. Hoc divos se fieri credunt! Hoc qui caruere, propemodum sine solatio mori sibi visi sunt; cum inter humana non ultimum solatium sit mortis, illa post mortem voluntas. Itaque ergo quoties illas veterum formulas legimus; **QUIA HEREDES, QUOS VOLUI MIHI CONTINGERE, HABERE NON POTUI &c. QUONIAM SINISTRA FORTUNA CAIUM ET LUCIUM FILIOS MIHI ERIPUIT &c.** quis nostrum non animo valdè commovetur? quis non communis mortalitatis cogitatione & favet & miseretur? Est enim à natura multum nobis affectus erga morientes datum; quo fit, non tantum ut deficientium oculos cum fletu condamus, sed & mor-

mortuorum memoriam lamentis prosequamur. Ac licet nec Deos manes credimus, nec quid rerum mortales agant ad mortuos referri scimus; nemo tamen quæ moriturus dixerit non meminisse, quæ mandaverit non exequi volet, nisi alienum ab omni humanitate & misericordia sese profiteatur. Neque verò morituris solùm favet hæc humanitatis ratio; sed iis quoque patrocinator, quos illi heredes supremo iudicio scripserint. Cum enim affectio animorum, ex qua testamenta sapientes nata credunt, universo mortalium generi mutua sit: cum sit naturalis & ingenta nobis commendatio, qua oportet hominem ab homine ob id ipsum quod homo est, tametsi propinquus non est, non alienum videri: facile intelligimus culpandas non esse tabulas, quibus extraneus heres scriptus est: qui licet cognatus non est, tamen homo est, & communis humanitatis intuitu, non indignus hereditate videri debet. Quod si ad humanitatem accesserint merita, & multis vitæ officiis qui propinquus non est anteverterit proximos, quis culpet, non laudet tabulas, quibus primus amore & meritis antefertur ei, qui solo sanguine & nascendi sorte gloriatur? Quippe cum nasci fortuitum sit, nec ultra æstimeretur: electio & animi iudicium optimum quærat & inveniat: qui si longo usu multisque fidei experimentis fuerit probatus, cur non proximus habeatur morituro, qui amicissimus erat viventi? Porro quan-

O R A T I O.

quanta in ea re utilitas, posse vel ultimo vitæ momento dignis & benè meritis condignam referre gratiam; quo nisi grati simus, ingratos nos mori necesse sit? Quanta contra indignitas solos propinquos pro nostris, reliquos omnes pro alienis habendos? Et illis quidem etiam nullo suo merito relinquenda bona: his ne optimè quidem meritis heredis tribuendum nomen? Taceo quod industriam languescere, socordiam intendi necesse sit, si lege detur, non testatoris arbitrio hæreditas. Quis enim in hoc tam brevi vitæ curriculo, tantis laboribus frangi? tot curis vigiliisque consumi? toties de bonis tanquam de vita dimicare volet? si cura futuri nobis interdicitur; si quibus regionibus vitæ spatiū circumscriptū est, iisdem domini potestas terminatur; nec successorem habere licet eum, cui assessorum ex voto paravimus. Ex his omnibus manifestum est testandi institutum neque rectæ rationi repugnare, neque utilitati inimicum esse. Quid si ad rationem accedat gentium consensus, quantum ponderis & momenti accessurum putamus? Huic enim consensui illud tributum est, ut quodcunque gentes usu exigente & humanis necessitatibus constituisent, id jus esset; nec minus sacrosanctum & inviolabile haberetur, ac si divina providentia constitutum, aut natura comparatum esset. Circumferamus igitur oculos, lustremus divisas orbe toto gentes, nonne major mortalium pars te-

stamentis gaudent? & quamvis tantis terrarum
 spatiis disjuncti sint, tamen communi consensu
 probant supremam illam futuri curam? Ne barba-
 ros moremur, eos solùm intueamur, in quibus non
 modò fuit, sed à quibus etiam humanitas ad reli-
 quos populos dimanavit. Nonne Græci, tam hi qui
 Europam, quàm isti qui Asiam incoluere, tametsi
 legibus, moribus, institutis plurimùm inter se dissi-
 derent, uno tamen animo pro testamentorum au-
 ctoritate certavere? Errat quisquis Romanorum
 inventum putat: etiam ante quam Roma esset, or-
 bis consensu testamenta probabantur. Et ut rectè
 quidam ex sapientibus nostris opinàtur, ante quam
 Mercurius Ægyptiis, Cadmus Græcis literas osten-
 dissent, jam testamenta & heredes viva voce nun-
 cupabantur? Quod si tempora in quæ nos duravi-
 mus examinare libet, præter barbaros multos in-
 veniemus consensum Italiæ, Germaniæ, Hispaniæ,
 togatæ Galliæ, & totius propemodum orbis Chri-
 stiani. Quibus conjuratis, quid est, quòd adversa-
 rij opponere possint? nisi ex veteribus Germanos:
 ex præsentibus aliquos Galliæ, paucos Belgij nostri
 populos, quibus sui magis animi sensus, quàm reli-
 quarum gentium consensus placuit. Exiguum pro-
 fectò diversæ sectæ firmamentum. Non enim si te-
 stamentis non usa est, aut ne nunc quidem utitur
 tanti orbis tantilla portio, idcirco putandum est,
 non esse ea juris gentium. Nam quemadmodum
 olim

O R A T I O.

olim inventis à Cerere frugibus, inventi sunt qui, vel quod Deorum munera ignorarent, vel quod usum eorum non caperentur, glande malebant vesci: ita inventis testamentis, quid mirum si Germani usum non sunt? quorum usum aut ignorabant, aut non probabant; iis temporibus, quibus armis magis & fide, quàm humanitate & cultu ante reliquos mortales erant. Postquam cum armorum studio humanitatem & pacis artes conjunxerunt, mutata majorum duritie, plerique omnes suprema de rebus suis judicia probant. Quod si hodièque sunt aliqui, tam à testamentis alieni, ut eos neque ratio, neque utilitas, nec exempla à majorum institutis revocare potuerint; non tamen auctoritatem quam laudavimus ullo modo convellere possunt; cum testantibus faveat potior gentium nationumque pars; quarum conspiratio, ad constitutionem juris satis pollens potensque est: neque paucorum indiget, qui civilem magis & suam, quam communem humani generis utilitatem sequuntur. Quanquam si verum fateri libet, ipsi illi qui testamenta damnant, grande sententiæ nostræ documentum præbeant: Quæ enim damnant, tacentes & inviti laudant, cum partium usum retinent: cum legata atque fideicommissa codicillis, qui testamenti pars sunt, relinquunt: aut cum naturali ratione unum & simplex esset omnium patrimonium, magno juris ludibrio duplex commentum sunt; alterum mobilium,

alterum mobilium, alterum immobilium rerum: Et prædia quidem cum testatis arbitrio exemissent, de reliquis ratione victi, utilitate expugnati testari permiserunt. Verùm repetunt illi quod ante dixerant, iniquum & indignum esse, ut legitimos quos sanguinis necessitudo ad successionem vocat, scripti heredes extranei excludant: æquum esse ut qua quisque lege familiam accepit, eadem ad posteros transmittat. Ut aliquid illis largiamur, concedant nobis vicissim necesse est, multo iniquius & indignius esse dominum in extremo vitæ constitutum, acerba invisi heredis cogitatione differri; nec posse præteritis ingratis, incorrupto iudicio quærere dignissimum cui familiam tradat: cum nihil sit naturali rationi magis conveniens, quàm voluntatem domini rem suam in alium transferre volentis ratam haberi. Atque ut minus id iniquum videatur, cum majorum virtute bona parta sunt; nemo tamen negabit iniquissimum esse, quoties res non à majoribus relicta, sed industria defuncti quæsitæ est. Fingamus enim gnævum è plebe hominem, cui natura nil melius quàm ingenium, pater præter libertatem nihil reliquerit; ingenium in quæstum contulisse, libertatem industriæ incitamentum habuisse; opes sibi parasse ingentes: Instare seni cognatos, orare, obsecrare, ne testamentum faciat: æquum esse, ut totum quod habet, in familia & gente permaneat. Illum contra: Sua nõ gen-

tis.

tis bona esse, suo sudore & labore parta; à se diætas, pistrinum, & horrea ædificata; suo impedio fundos & instructos & ornatos esse. Æquius esse, ut cū nihil relictum, omnia parta; cum liberi nulli sint, propinqui ingrati, iudicio sibi heredem instituat, non legis arbitrio capiat. Hanc postulationem quis non aliquanto justiore existimet? Quis non pronis auribus accipiat? Cui autem non exclamare libeat? Euge, Euge senex! facile palmam habes: vincit tua fabula; victi cognati: quandoquidem & magis ex argumento agis, & versus meliores funditas. Quid ergo? si & hoc iniquum est, dominum non posse testamento heredem scribere; & illud indignū, extraneis scriptis cognatū præteriri; quid tandem dicemus? num secū natura dissidet? num ratio cū ratione pugnat? Minimè verò nam si recta lege componantur, non modò nulla dissensio, sed & maxima rationum consensio & cōvenientia parebit. Prima testati causa esto, pro qua summa ratio militat, ut domino statuere de re sua quod libet liceat. Secunda intestati, ut si dominus de re sua nihil statuerit, tūm ad eos ea devolvatur, quibus cognationis nomē patrocinator. Nec tamen usq; adeò testati causa prima & antiqua nobis est, ut & stulta quorūlibet iudicia pro lege habeamus. Suus est apud nos sãguini honos; nec quiscquam impunè aut liberos exheredaverit, aut parentes præterierit: consanguineos quoq; turpibus personis anteferimus. Quod ad reliquos cognatos

attinet, non jus nobis, sed conscientiae stimulus ditat, uti ne bene convenientes postponantur iis, qui nec sanguine, nec ullis officiis aut meritis nos adsecuti sunt. Ut amicis & bene meritis potiores sint, aut eorum causa homini libero, & domino, & morituro testamenti factio adimatur, nulla ratio efficit: quin palam iniquum & injuriosum est. Si quidem rectè sapientes ita differuerunt: Levio-
 re reprehensione propinquum quam amicum negli-
 gi; quia alterius præteritio iniquitatis, alterius di-
 rentio etiam levitatis crimini subjecta sit: San-
 ctius atque potentius esse nascendi sorte amicitiae
 vinculum, quia possit & malus, & ingratus nasci:
 ingratus idem atque amicus esse possit nemo. At-
 quin difficilis, inquit, & valde senticosa est illa
 de testamentis prudentia: ediscendæ diutius inhæ-
 rendum est quam Græci ad Trojam, aut Romani
 ad Vejos hæserunt. Ipsa illa nomina substitutio-
 nes, conjunctiones, Falcidia, Trebellianum, & hu-
 jusce farinae multa obscura valde & salebrosa sunt;
 nec quicquam ex his sine magistro adsequi possu-
 mus, cum in sensum & communes notitias non ca-
 dant, nec communibus intelligentiis aut ratioci-
 natione percipiuntur. Præclarum meherclè judi-
 cium! & sæno dignum acumen! Si quid difficile,
 id inutile; si quid arduum id noxium habendum: ac
 non potius cum sapientibus ita judicandum; diffi-
 cilia esse quæ pulchra: virtutem ipsam quæ tota
 pulcher-

pulcherrima est , difficillimam esse ; nec ad eam eniti posse , quorum mens juxta ac corpus humi repit. Habet prudentia nostra quæ sutores non capiunt : habet quæ lippos & tonfores latent ; quibus elucidandis interpres necessarius est. Iure suo habet , nec metuit culpari ; cum non possit non tanquam pulcherrima superare plebejarum mentium captū & modū. Id ipsum autem , quod omninò superet , nemo queretur ; nisi fortè cui cum vulgo mens est ; cui dux vitæ non animus sed libido fuit , qua paulisper usus , ubi per socordiam vires , tempus diffluxere , sapientiæ difficultatem accusat , suam auctor culpam transfert ad negotia ; neque animadvertit , artem ferè nullam esse , neque divinæ , neque humanæ rei , quæ non aliqua in cognoscendo difficultate gloriatur. Dialecticos & Physicos audiamus ; nonne iis utuntur verbis , quæ nec Latium , nec Græcia sinè interprete intelligit ? Nonne suo quodam more loquuntur Geometræ , Musici , Grammatici ? Rhetores verò , tametsi artes eorum sunt totæ forenses atque populares , tamen quum vocabulis in dicendo quasi privatis utuntur & suis , quis intelligit , nisi qui in ipsorum Scholis sit exercitatus ? Atque ut omittam has artes elegantes & ingenuas , ne opifices quidem artificia sua vulgatis produnt verbis : multis utuntur nobis incognitis , usitatis sibi. Quinetiam agricultura , quæ abhorret ab omni politiore elegantia , nihilominus eas res

in quibus versatur, nominibus notat ab usu communi remotis. Hæc cum ita sint, nemo tamen sanæ mentis, cum in illorum hominum scholas venerit, præsumpta judicandi licentia, ausit obscura damnare, salebrosa execrari: Nec quisquam opifices ridet, aut villicis negotium faceffit, cum de rebus suis suo quodam more loquentes audit. Si igitur fabricis succenset nemo, si rhetores laudamus, philosophis plaudimus, tum cum in differendo quamlibet difficiles & perplexi sūt: cur I. C. ^{tis} irascimur, quod supra captum leges sint? quod intorta quædam & intricata disputent? Cur aliquid nescire pudet? Cur totum damnas, cujus particulæ quædam te fallunt? ac nō potius magna sapientiæ opinione ita iudicas: Si præclara sunt quæ intelligimus, posse etiam illa præclara esse, quæ non intelligimus. Temeritas est damnare quod ignores, cum possit latere: cōtra laus ingens fateri quod nescias, si sit ejus rei docta ignorantia. Hæc secum perpēdere debuerant, qui cruda adhuc juris Romani studia in publicū propellunt; dein plebis suffragiis in Deos relati, una cum fortuna animos ac superbiam sumunt, & quæcunque ad ipsorum gustum non sunt, ante damnant, quam cujusmodi ea sint perspexerint: Neque persuaderi sibi patiuntur, festinationem multos etiam bonos pessundedisse; qui tardam cum securitate famam aspernati, præmaturam cum dedecore consecuti sunt. Verū postquam hisce rationibus pervincere ne-

re nequiverunt, ad extremum utilitate pugnant, & commodis superiores se fore confidunt. Sublatis, inquit, testamentis obviam ibitur fraudulentę & infidiosę orbium captationi, quam veteres Satyrę nunquam satis exagitasse sibi visę sunt: Nemo suppressa aut supposita testamęta audiet. Nemo scele- ris libidinifve pręmia amplissimas hereditates vide- bit. Nec tyrānū quisquam metuet, ne filētiū crimini imputet, aut majestatem pręteritione queratur mi- nutam. Ut postremū hunc adversariorū impetū frā- gam, nō est quod magnopere allaborem: manifestū est enim homines dū nimio nocēdi studio transver- si rapiuntur, non advertisse sapiētibus animū; qui, quoties de honesto & utili proposita disputatio est, separari jubent hominū vitia ab iis quę rerum sunt: cōmoda verò cū incōmodis ita cōferri pręcipiunt, ut pēsatis utrisq; pareat, utrum res utilitate probā- da, an exitij metu damnanda sit. Horū vestigiis si in- stitissent, facile animadvertissent, primū quidem incōmoda testamētorū si quę sunt, collatis commo- dis ea ubertate pensari, ut ratio istorum haberi nul- la possit. Dein illa ipsa quę memorant captata, sup- pressa, supposita, rescissa testamenta, non prudentię civilis, sed hominū crimina esse; quos ad summa cę- teroquin natos, insatiabilis honoris & pecuniarum cupiditas extimulabat: vitium ejusmodi, ut qui eo laborant, his nihil tam sanctum atque solenne sit, quod non comminuere atq; violare soleant. Hujus rei argumenta si quærunt, fidem facient nō tantūm

illi ipsi malè nobis objecti Satyrici, qui corrupti seculi mores, non sapientiae crimina exagitant: sed & illae provinciae, quarum indigenae diverso ab ultimis Romanorum ingenio sunt: qui licet testamenta probant, rarissimas tamen audiunt de suppressis aut adulteratis querelas: nec quisquam principem praeterire metuit, cum periculum ne mali quidem faceffant, nedum mediocres aut boni. Si igitur hominum objecta crimina sunt, cur rebus imputantur? Si alterius aevi labes, cur nostro aspergitur? ac non potius ipsi illi culpantur, qui rebus bonis in occasionem sceleris usi sunt? Quod si verò propter abusum usus quoque è medio tollendus est, tollamus eodem edicto codicillos, instrumenta dotalia, rationes, chirographa, & hujusce generis alia: possunt enim supprimi; possunt adulterari: potest liberalitas scribentis turpi officio provocari: irasci potest Cæsar, si nil sibi legatum senserit. Quid? aqua, & igne, & si quæ alia Dei immortalis munera sunt, nonne abuti mortales improbi possunt? idcirco bonis quisquam his interdixerit? Quin maneat usus; tollatur abusus: ne si secus fecerimus, non testamentis solum & codicillis; sed & igne, & aqua, & Sole, & cælo, & ut verbo dicam, rebus divinis humanisque omnibus nobis carendum sit. Eant nunc adversarij nostri! rixentur cum seculo & moribus! conquirant aeternae urbis flagitia! proscindant conviciis utrumque ordinem & sexum! Cap-
 tarit

tarit orborum testamenta Gargilianus. Meruerit noctibus hereditates Gillo. Irreperit in locupletum tabulas Crispinus. Extulerit nigros maritos Locusta. Provenerit hinc Mathonis lectica, & ceterum caufidicorum patrimonia. Quæ fax deliquerit Romuli, hæc sapientiæ crimina sint? Quod Virro, quod Dama, quod Coranus designarint, hoc tu non auctoribus sed rebus impingas? Istuc æquum tibi videtur? Sic recta ratio præcipit? Ita sapientes facere, ita differere solent? O mentes hominū perversas! O libidinem ingeniorum effrænatam & indomitam! Quid est, si non hæc calumnia est? Vnum hoc (A.O.) argumentum cognoscite; cognoveritis in omnibus, non tam odio criminum ad accusandum, quam accusandi studio ad crimina descensum esse: ita homines odio & ambitione præcipites, dum nocere volunt, nihil pensi moderatique habent: melius, pejus; profit, obsit, nil vident nisi quod lubet. Itaque ne diutius aut cum hisce ingeniis conflicter, aut patientia vestra abutar, temporis simul atque operæ compendium faciam, & quæ supersunt accusationis capita strictissimè percurram. Absurdum est, inquit, quod juris vestri conditores scribunt, condemnatum judicio publico ex quacunque causa fieri infamem: condemnatum judicio privato, tametsi ex eadem vel graviore causa non fieri infamem. Ostentare voluit jus nostrum non modò severitatis, sed etiam clem-

tiæ documenta, cum ex eadem causa duplex judi-
 ciorum genus comparavit: privatum mitius: publi-
 cum gravius: qua in re peccati nihil est, laudis plu-
 rimum. Permittit jus vestrum circumscriptiones in
 pretio; quas vera non simulata philosophia dam-
 nat. Aliter enim leges; aliter philosophi tollunt a-
 stutias. Leges, quatenus manu rem tenere possunt:
 philosophi, quatenus ratione & intelligentia. Itaq;
 quod vetare nequit, intactum relinquit sanctio;
 ne si vetare velit, commercia hominum dissipet &
 disturbet. Tolerat legislator concubinatum & me-
 retricias conjunctiones. Nempè, laudem fortasse
 non meretur, at veniam æquissimis precibus orat;
 dum satius existimat non tangere adulta & præva-
 lida vitia; quam frustra tentatis remediis palàm fa-
 cere, quibus flagitiis Quirites impares sint. Ita ex-
 agitanda sunt crimina, ne noceat reip. nimia virtus,
 & antiquus rigor, cui in magno populo, in multis
 hominibus, re placida atque otiosa, victis hostibus
 plerumque pares non sumus. Ius vestrum nil nisi
 farrago legum est. Sic videtur insipientibus, qui
 non nisi corporis oculis utuntur. Si aciem animi
 intendas, invenies artem illam pulcherrimam,
 quam Cæsar quondam animo concepit; Gajus ex-
 pressit; Iustinianus delineavit. Per tot annos sta-
 tuere non potuistis, rem an litem, judicem an ar-
 bitrum, diem tertium an perendinum dici oport-
 teret. Si statuere id existimas invenire non potuif-
 se, cur

se, cur tam diligenter erras? Sin convenire non potuisse, cur exprobras? Non enim convenire; vix invenire non potuisse probrum est. Invenisse quis neget? Non convenisse quis miretur? nisi forte qui non animadvertit, quemadmodum in facilibus ab imperitis; ita in difficilibus à peritis sæpè discessionis fieri: Et fieri tamen à Jurisconsultis parcè; quorum discordiæ duarum solum; cum plurimum trium sectarum inveniuntur. Hæc sunt quæ jurisprudentiæ Romanæ objiciuntur crimina! Hæc ingentia illa flagitia, ob quæ aqua & igne illi interdictum cupiunt! Quæ cum sint tam facile confutata, quid superest A. O. nisi ut tabella vestra reæ salutem, accusatoribus pudorem adferat? Audiant solenne illud **NON PROBASTIS**, quicumque temerè in innocentis caput inscripserint. Habeamus pro re præjudicata illam disertissimi oratoris sententiam: Præter Romanum inconditum esse ac penè ridiculum omne jus civile: Quirites, quanto in bellis gerendis fortitudine? tanto in jure constituendo sapientia reliquos mortales anteisse. Nihil Lycurgi, nihil Draconis aut Solonis legilationes habent, quod cum hac nostra contendere possint: nedum novis hominibus quicquam suppetit, cujus causa paulo minus barbara suorum instituta excellentissimis Romanorum legibus anteferre debeant.

Quid est enim, quod tam cupidè reprehendunt?
 quod tanta vi oppugnant? cujus concussi laudem,
 everfi gloriam quærunt? Testamenta, & ultimæ
 moriturorum preces: res nimirum ejusmodi, quam
 uti civilis simul & naturalis ratio defendit, ita usus
 insignis & utilitas commendat. Reliqua quoq; quæ
 carpunt ejus generis, ut peccati in his aut nihil,
 aut parū sit; prudentiæ plurimum: adeò vel utilita-
 te latent, vel necessitate excusantur. Ac si qua in u-
 niverso jure hujusmodi sunt, ut culpæ quam laudi
 propiora videantur, paucissima sunt & perpufilla;
 propter quæ pulcherrima Dea non magis damna-
 ri, quam Venus potest; in cujus sandalio qui erant
 nævi, cœlesti corporis fulgore & venustate facile
 obumbrabantur. Et sanè cum adversarij nostri ex
 libris diffusissimis, tanto nocendi studio, tam pauca
 quæ culpent reperiunt; quantam rerum præstantis-
 simarum multitudinem vel tacentes & inviti lau-
 dant? Cum tam levis & inepta cupidissimorum ac-
 cusatorum criminatio est; quanta contra innocen-
 tissimæ sapientiæ integritas & pulchritudo erit?
 Fremant omnes licet, dicam liberè quod sentio:
 bibliothecas meherclè eorum omnes unus mihi vi-
 detur Institutionum libellus & autoritatis ponde-
 re, & utilitatis ubertate longè superare: cui si quis
 prudentum responsa, & sacratissimas Cęsarum con-
 stituciones junxerit; nec partem legitimæ scientiæ
 ullam desiderabit, nec in cognoscendo varietatem
 aut

aut delectationem requiret. Si quem aliena studia
 capiunt, plurima est in omni jure civili antiquita-
 tis effigies, & prisca verborum vetustas. Sive quem
 ista præpotens & gloriosa philosophia delectat, di-
 cam audacius, hosce habet fontes omnium dispu-
 tationum suarum, qui jure civili & legibus conti-
 nentur. Sive quis ipsam civilem sapientiam requi-
 rat, totam hanc benè descriptis omnibus civitatis
 utilitatibus & partibus libris nostris contineri vi-
 debit. Neque enim intra privatarum causarum li-
 mites consistit, tametsi hi ipsi satis ampli & spaciosi
 sunt: nec de tigno solùm juncto, aut aqua pluvia
 arcenda, aut finibus regundis, & familia erciscun-
 da sollicita est, uti pueriliter nonnulli garriunt:
 sed & statum ipsius civitatis tuetur; sacra, sacerdo-
 tes, magistratus, collegia constituit; belli pacisque
 jura condit: quibus de rebus amplissimis, quicunq;
 multis retrò seculis præclari aliquid literis prodi-
 derunt, ex nostris fontibus vel bona, vel mala fide
 habent. Denique justitia ipsa sicuti Hespero atque
 Lucifero pulchrior est; ita hæc sapientia, quæ illam
 universam sibi propositam habet pulcherrima est.
 Digna profectò cujus cognitio summo semper apud
 Romanos in honore esset; quàm principes civita-
 tis quasi heredium aut possessionem suam magno
 studio excolerent. Digna quam barbarorum erup-
 tionibus sepultam Lotharius ab orco revocaret;
 quam omnes gentes paulo humaniores, etiam pro-
cul-

cultatis fascibus ad usum & decus retinerent. Digna denique cui Senatus quoque ac Pop. Ultrajectinus æternam in urbe sua sedem destinaret; cuius interpretes publico auctoramento constitueret. Ac mihi quidem, Coss. & Senatores civitatis amplissimi, ut ante quàm finiam pro me quoque pauca dicam, quoties in mentem venit præclara illa vestra voluntas, & pulcherrimum hoc institutum, non possum non vehementer gaudere; cum video non Deam modò, sed & mystas ejus jure civitatis vestræ honorari. Atque uti vehementer gaudeo, ita non minus opto Dei immortalis munere nuuc vobis donari Ælium aliquem, aut Scævollam, aut Sulpitium; id est, senem antiqua virtute & doctrina; cujus domus consilium, vox oraculum melioris juventutis sit; qui instar Pythij Apollinis publicarum privatarumque rerum certos ex incertis facere, atque hoc Astrææ sacrarium maxima nobilissimorum juvenum frequentia cotidie celebrare possit. Næ vos pulcherrimos præclaræ voluntatis vestræ fructus consequeremini, illamque generosiorum juventutem, cujus bona pariter ac mala ad rempubl. pertinent, iis præsidiis quibus illa gubernari vult instructam haberetis. Postquam me hominem nec annis gravem, nec usu satis firmatum ad difficilissimam hanc provinciam evocastis, non potest non animus inter spem metumque suspensus vehementer fluctuare. Sive enim

O R A T I O.

vos vestramque civitatem intueor, ea magnitudo est, uti summa omnia postulet: Sive me meamque ætatem respicio, is profectus est, uti modica tantum exigi flagitet: Sive ipsum jus civile considero, fuit quidem id docere semper pulchrum in urbe; sed & arduum fuit, nec nisi nobilissimorum hominum munus: qui cum animum intendunt, seu rectè, seu perperam facere cœperunt, ita insigniter in utroq; excellunt, ut nemo nostro loco natus adsequi possit. Veruntamen cum humanitatis vestræ recordor, qua quæ modica mihi erant, ut magna suspexitis, labentem timore animum spes revocat, & quodammodo persuadet; eos qui in me ornando fuere faciles, in probandis studiis & laboribus futuros non difficiles. Hac, confidentia fretus, quo minus ingenio possum, subsidio mihi diligentiam comparabo: quam si adhibuero, atque ad eam accesserit vestra æquanimitas, quæ præsidium sit nostræ tenuitati, non metuam, ne frustra speraverim. Adferet autem æquum animum, quicumque in eum inducere poterit, omnibus in bonis rebus conatum in laude, effectum in casu esse: Satis spectatam illius indolem, qui cum non possint primi esse omnes in omni ætate, id sedulo caverit, ne suapte culpa inter postremos haberetur. Nec quisquam senectutem requireret, qui cogitaverit, displicuisse virtuti annales leges; nec soli canitudini comi-

ANTONII MATTHAEI ORATIO.

tem esse sapientiam: Denique non rugare frontem antequam nituerit, hos omnes quos senes admiramur, quondam juvenes fuisse, eumque qui nunc inter exempla est, olim exemplis se defendisse.

D I X I.

ANTO-

ANTONII ÆMILII

Profeforis Historiarum

O R A T I O

I N A V G V R A L I S

D E

Novo hoc & laudabili Senatus
instituto: Nec non de usu lectionis historicæ.

VOD BONUM, FELIX,
FORTUNATUMQUE SIT,
omnibus rebus agendis præfari so-
let veneranda antiquitas: quo equi-
dem fausto omine non aliud in præ-
sens auspiciatus meæ apud vos ora-
tionis anteloquium reperio. Et sa-
nè, ni me fallit augurium, lætissimus hic, & candi-
dissimo nobis omnibus notandus calculo, illuxit
dies, quo literis & sapientiæ, quam augustissimam
aspicitis ædem, communibus votis consecraturi,
atque illustris hujus Minervij quasi natalem pro-
pensis studiis agitaturi, frequentes in unum conve-
nimus. Etsi autem multa animo, multa oculis ob-
versantur, quæ dicere incipienti omnem pene ex a-

nimo fiduciam expectorant, quòd de argumento tam gravi & ponderoso, apud aures tam teretes & religiosas, in amplissimo clarorum virorum theatro, in celebri & inusitatâ eruditorum coronâ, in ore atque oculis tantæ frequentiæ verba facturus sum: ingens tamen & prope singularis in literas pariter & literatos favor vester & studium, me obstupidum, & quasi de statu dejectum rursus in gradum reponit: quâ benevolentiam vestram erectus nullius obtrektoris Theoninum dentem, non Catonis censorium supercilium, imò ne centumvirale quidem iudicium extimescam.

Ac prima quidem de præclaro Amplissimi Senatus instituto; de privato autem ac meo, historiarum nempe incredibile utilitate, reliqua nobis futura est oratio. Quare, ut in sacris fieri assolet, animis iuxta atque linguis ut faveatis breviter dicturo, rogò.

Quid res esse videantur, Auditores, nemo prope nescit: quid sint, pauci sciunt, aut scire laborant, iis haud absimiles, qui caneros esitant, in crustis potissimum occupati, dum esculenti parum inveniunt. Soli sapientes, pensiore iudicio omnia trutinantes, omnibus rebus personam demunt, atque ipsam spectant faciem, haut secus quàm prudentes equisones, qui equum à mangone empturientes, non phaleras aut balthei inspiciunt polimina, non ornatissimæ cervicis contemplantur divitias: verùm positis his exuviis, omnique amoto lenocinio,
& quic-

O R A T I O.

& quicquid inanem mentitur saginam, ipsum corporis decorum habitum, gressum compositum, crurumque volumina, & generosum ferocientis spiritum, attento animo contuentur. Atque eò profecto turpius est, non idem nos factitare, in contemplando magno illo animali pleno rationis, quem vocamus hominem, passim obvium, plerisque tamen ignotum. Vulgus quippe opibus, honoribus, atque externo eum metitur cultu, non verum, sed personatum hominem æstimans: quo errore fit, ut perrarò intra sortem suam, plurimùm infra eam positum videamus. Est ubi rixantem & de finibus ambigentem; alibi clausis thesauris incubantem, aut inter pectinem & speculum occupatum invenias, hoc est, aliud agentem, aut male agentem, sæpissimè nihil agentem: & quæ hostilium armorum iniquitas est, passim alienâ viventem misericordiâ cernere est, focus & penatibus expulsum, & toto prope orbe Christiano (ne Barbaros dicam) tam facile trucidari, quàm canis exta edit: quia nempe hoc novissimo senescentis mundi seculo, cùm aliis, tum sibimet adhuc incognitus homo est: rei autem ignotæ minus semper fuit pretium. Quodsi paullo humanior quis forte existat, membra ejus & totius corporis filum inspiciet, viscera etiam interiora scrutabitur: quæ omnia ejuscemodi sunt, ut quod rimentur anatomici, semper habeant; quod ruspentur medici, semper inveniant; quod stupeant natu-

ræ consulti , aliud atque aliud semper offendant : quod omnes deniq; veneremur in hoc summo summi Numinis opere, nunquam defuturum sit. Quod illi soli non nesciunt , qui ex sapientum disciplinis, hominem in hoc pulcherrimo mundi domicilio secundas fortiri , eundemque ceu universitatis compendium contemplantes, mundum hunc, magnum hominem ; hominem verò , parvum mundum esse, didicerunt : cujus licet per omnes diffusam artus vim præcipuam, animum dico, quia his oculis non cernimus , multi ignoramus : pauci, quid possit dux ille atque imperator vitæ mortalium, ponderamus: cujus stupendam vim soli sapiētes jam inde ab omni ævo penetrare satagunt. Præcipe Oceanum tranet, celerrimè illic erit : non aves, non venti citius. Iube in cælum evolet , nihil obstabit, non immensum spatium, non solis ardor , non syderum occurfus, quin ad extimam pervolet naturam, imò extra eam , ad suum, qui finxit , raptus opificem Deum. Quin etiam usque eò progreditur , ut non modò telluris & cœli , atque orbis universi mensura ad digitos veniat, verùm etiam pedem extra terræ solum , ubi figat, sibi poscere, totumque hunc, quem calcamus mundi globum , sede suâ sollicitare sustineat : quod de magno illo naturæ miraculo Archimede accepimus : adeò ut Plato aliquem Dæmona hujus corporis incolam ; Seneca Deum in humano hospitantem corpore dixerit. Verùm enim-

O R A T I O.

nimverò, quam diximus vim animi immēsam, tum demum in nobis experimur, cū eam, quæ solo naturæ impulsu effrenis, & cæco fertur impetu, doctrina moderatur, quā sine etiam post juventam & hos canos (venia sit dicto) in nobis mansura puerilitas est, quodque illis minusculis, idem quoque nobis velut majusculis pueris eveniet, ut vagi incerti-que etiam in montes offendamus, etiam in sole caligemus, neque unquam, quid *distent æra lupinis*, sciamus, haut magis quàm illi, qui nondum ære lavantur: quodque omnium miserrimum & nobis indignum, inter inanima à sapientibus censebimur, apud quos vita sine literis mors est, & vivi hominis sepultura.

Propterea prudenter censuere primores civitatis, ut ad reliquum florentissimæ Reipublicæ suæ splendorem atque ornamentum, illis quoque disciplinis & literis, quas jam inde ab urbis hujus incunabulis, quantum memoriâ præterita repetere possum, optimus quisq; civium amavit, ut qui maximè, atque excoluit, ut qui religiosissimè, illis, inquam, Musis publicum tandem delubrum consecraretur. Occultæ quippe Musicæ nullus respectus, verbum vetus est. Atque ita dubio procul omnibus numeris absolutum civitatis decus futurum est, sine exceptione ab omnibus jam laudandum & prædicandum, prudentissimique Reipublicæ præfides, tam præclaro, tam honesto & fructuoso instituto,

omne

omne omnino apud omnes punctum sunt laturi, eos præfertim, qui non sunt nescij, quod pretium his artibus posuerit sapientissima antiquitas. Cùm enim duabus præcipuè rebus mortales gloriam semper quæsiverint, belli & literarum laudibus, ipsi viri principes, atq; inter eos ambitiosissimi quique, & rerum gestarum gloriâ maximè conspicui, omnem splendorem & majestatem, tot victoriis, tot triumphis partam, optimarum artium claritudini longè posthabuere. Cæsar dictator M. Tullium, cujus hostis erat, lauream omnibus triumphis tantò majorem adeptum pronunciauit, quantò plus erat ingenij Romani terminos promovisse, quàm imperij. Magnus itidem Pompejus gener hujus atque æmulus, quem per omnia fortunam hominis egressum memorat Paterculus, confecto Mithridatico bello, intraturus Posidonij sapientiæ professione clari domum, fores percuti de more à lictore vetuit, & fasces lictorios januæ submisit is, cui se Oriens Occidensque submiserat. Magnum profecto & grave maximorum in Rep. virorum de his literis testimonium: ad quorum magnitudinem exinde quò propius accessere cæteri viri principes, tantò impensius id egerunt, ut ab eorum laudabili exemplo quàm proximè abessent. Ita Carolum illum Magnum, Auditores, haut satis habuisse accepimus, regni diadema cum aquilâ conjunxisse, si non itidem utramque Palladem, bellicam illam &

& to-

O R A T I O.

& togatam, hoc est, militarem gloriam & literariam sociasset, in urbe, quæ regni caput, ædem eidem consecrando, quod gymnasium posteri ejus reges plus plusque ornatum celeberrimum reddidere: imprimis Franciscus primus, qui eopse fere tempore, quo post fœdam barbariem Maximilianus in Germaniâ, Leo X. in Italiâ, primi ad bene sperandum de re literariâ quasi signum sustulere, suis opibus & copiis errantes toto pene orbe Musas cōvocavit, quas intra regni pomœria receptas, perpetuas velut custodes, & tanquam firmissima imperij pignora, atque invictum Palladium sibi fore rebatur. Iisdem patrum memoriâ terræ Hollandiæ primores, inter tubas & armorum strepitus, eâ in urbe asylum aperuere, quæ virtute & bellici laboris inusitatâ tolerantiâ, tutissimam adversus omnem hostilem vim anxiiis & trepidantibus literis stationem promittere videbatur. Quorum exemplo & aliarum civitatum proceres, atque hujusce, quam magis magisque omni virtutum genere in dies efflorescere cernimus, urbis primores, longiùs jam submoto hoste, & detumescantibus in propinquo belli fluctibus, quamvis substillò adhuc cœlo, receptum & publicum perfugium iis disciplinis dedere, à quibus tam in sago, quàm in togâ, omne consilium domi militiæque petendum esse arbitrantur, ex maximi philosophi nempe sententiâ, qui tum denique beatas fore Respublicas putavit, si aut docti & sapientes

Q

pientes

pientes homines eas regere cœpissent, aut qui regerent, omne suum studium in doctrinâ & sapientiâ collocassent. Non ex trivio scilicet, aut circo maximo, obvium quemq; , sed ex doctissimis Musarum umbraculis in pulverem & solem protractos juvenes, & mox rerum usu & prudentiâ instructos viros, & majoribus honoribus jam maturos, Reipublicæ admovendos esse, princeps ille ingenij & doctrinæ Plato verissimè judicabat. Quare Philippus ille Macedo, filium suum sub magno præceptore magnum fore ratus, *Habeo Dis immortalibus gratiam,* inquit Aristoteli, *non proinde quia natus est mihi filius, quàm pro eo quòd temporibus tuis nasci eum contigit: spero enim fore, ut eductus eruditusque abs te, dignus olim existat & nobis, & istarum successione rerum.*

Quare non aliam viro principe, iisque qui rerum potiuntur, digniorem curam putem, quam ut literarum cultores in suam clientelam recipiant, sapientissimæ antiquitatis exemplo, quæ non temere Herculem fecit Musagetem: cui inter Romanos Fulvius Nobilior Musarum simulacra consecrasset, communi æde dedicatâ, perhibetur, non obscure innuens, summorum virorû patrocinio suam literis & doctrinæ constare auctoritatem. Mirum igitur neutiquam videri debet, Amplissimum Senatum novo atque inusitato loco his scientiis & artibus ædem publicam dedicasse: in quam non invitæ, si bene calculum pono, undequavorsum

O R A T I O.

commigraturæ sunt artium præfides Musæ, quò præter maximum civium jam inde ab omni ævo præcipuum erga literas amorem, vel ipsius urbis splendor non nuperus, sed perantiquus, & loci genius eas pellicere videtur. Libero ore loquar, optimi cives, qui nihil auribus cujusquam dare soleo, opportunam iis hanc præ cæteris sedem, gratissimumque secessum visum iri, mea fert opinio: ubi præter ingentem his sacris initiatorum numerum, tot pacis & togæ artibus conspicuos viros, tot lato clavo insignes optimates, tot veteris præsapientiæ multisque imaginibus claras familias, & reliquum urbis ornatum multiplicem & decus, præter, inquam, hæc omnia, suburbana circum videre est cultissima rura, ubi cornucopiam Ceres gestans omnigenam, suos pariter colonos, confinesque populos frugibus beat cujusquemodi. Hic pubescentibus herbis ridentes atque ad invidiam usque luxuriantes cernas campos, passim errantibus numerosissimis gregibus: alibi hortos florum varietate picturatos, &, quod præfiscini dixerim, super Abcinoi pometum & Middæ rosetum amœnos. Est ubi lenissimis Favonij flabellis viridantium arborum comæ molliter ventilatæ, jucundissimo murmure auribus blandiantur: est ubi innumerabilis volucrum vis liquidissimum arguto gutture concentum funditans, intimos audientium sensus incredibili voluptate permulceat: adeò ut Flora cum Mellona, Ceres cum Pomona,

Bubona cum Hipponâ, singulæ opum suarum prodigæ certare videantur. Hacpropter, quotquot in urbem hanc unquam adventabunt hospites, quotquot famâ internunciâ undique exciti hæc penetrabilia subibunt lectissimi juvenes, non publicâ voce horsum invitatas Musas, sed ultrò potiùs, Gratiis passim omnia latè incolentibus, hanc sibi sedem præcæteris edecumasse haud dubiè crediderint; ubi severiorum studiorum intervalla honestio otio dispungendi sit opportunitas; ubi cum Lælio & Scipione, quos subinde, post gravissimas Reipublicæ curas, vagas litoribus conchas & umbilicos lectitasse accepimus, ad alternam animi remissionem otiosè liceat descendere:

Iusta labori feris tribuantur ut otia Musis.

Nec ignorant jam adventantes Musæ, quàm propensis omnium procerum studiis, quo omnis ætatis hominum gratantium publico applausu, quibus universorum civium faustissimis ominibus excipientæ & amplexandæ sint: cujus rei dignitatem & magnitudinem non subrostranos modò & subbasilicanos homines, non juvenes pariter & senes modò, in circulis & semicirculis, passim prædicantes audiatis: verùm etiam, quod caput est, quasi per manus hoc amplissimi ordinis laudabile institutum ultimæ posteritati quisque tradituri sunt, fastisque signatum publicis ad sempiternam memoriam,

— *charta loquetur anus.*

Cum

O R A T I O.

Cùm autem mihi quoq;, Auditores, aliqua hujus laboriosę provincię pars publicè sit imposta, ut meam opellam ad hoc præclarum inceptum conferam, enarrando primario historico Corn: Tacito, nostri instituti ratio postulare videtur, ut aliquid ad historiarum commendationem paucis in medium afferamus. Campus magnus & apertus, fa-teor, mihi datur, in quo latè excurrere possit oratio. Cornucopię enim illud esse existimetis, ubi inest quicquid vultis, ut cum comico loquar, ex quo vel lactis gallinacei haustum sperare liceat. Quę omnia qui percensere cupiat, pulveris idem atque arenarum multitudinem syderumque micantium numerum subducere postulet. Quare omnes ejus utilitates latè diffusas commemorare non est consilium, verùm orationis & patientię vestrę operam compēdifaciam, summa contentus delibasse capita.

Quò autem, quam dicam, plus ponderis in animis vestris, Auditores, habeat oratio, neque quifquillas volantes, aut venti spolia memorare, & nescio quos parturientes montes, musculum denique omnibus ridendum in lucem edituros, vobis ineptè ostentare videar: id ante omnia admonuisse pretium erit, quantę auctoritatis apud vos esse debeant illi, ex quorum lectione, magnum privatim, multò autem maximum in Rep. fructum legentibus promittimus. In palliato quidem populo principes historicos, principes in Rep: viros fuisse, Herodo-

rodotum, Xenophontem, Polybium, aliosque, nemo paulò humanior ignorat. In togatâ itidem gente, qui suos antiquitus annales vel historias nobis prodidere, quibus res posteritatis memoriâ dignissimas ab oblivione vindicârunt, non proletarij, aut de pullatâ plebe homines fuere, non ex trivio, aut summâ caveâ, sed ex ipsâ orchestrâ, aut quatuordecim gradibus, viri honoribus amplissimi, quos ubi omnem in Repub: ætatē contrivissent, historicam illam provinciam haud secus, quàm ceteras, in quas cum imperio mittebantur, sortitos credatis. Quos inter qui primi res pop. Romani Quiritium consignârunt, pontifices max. fuere, unde & annalibus maximis nomen. Exinde qui secuti sunt, Fabius Pictor, Porcius Cato Censorius, Postumius Albinus, Sempronius Tuditanus, Cæsar dictator, Salustius, Tranquillus, Tacitus, atque alij innumeri, consulatu, præturâ, tribunatu, aliisque summis in Repub. honoribus eos perfunctos esse accepimus. Quin & ipsi principes Romani neutiquam suâ majestate indignam hanc habuere provinciam, quos inter Augustum, Tiberium, Claudium, Trajanum, Alexandrum Severum, aliosq; res gestas literis signasse juxta mecum omnes sciunt. Imò nec reges suo diademate hoc munus inferius habuere, Dionysius Siciliae, Ptolomæus Lagi, Ptolomæus Evergetes, Ægypti reges, atque alij, quos nunc memorare superfedeo. Nunc quæ lectionis historicae, in
 omni

O R A T I O.

omni prope vitæ & literarum genere, publicè & privatim, præcipua sint commoda, videamus: quarum rerum maxima documenta hæc habeo.

Nihil esse magis cum animis nostris cognatum, nihil esse, quod magis hujus vitæ curas edulcare queat, quàm suavem rerum gestarum narrationem, domesticum quisque habemus testem. Vel unâ narratiunculâ plorantem puellum placamus: adolescentes nihil magis avidè lecturiunt: viri passim in foro, in basilicis; mulierculæ in suis conventiculis non aliâ re otium fallunt: symposiorum & convivorum omnium præcipuum condimentum fabula est: omnis denique ætatis homines, si quid narretur, inhiantes & sui pene oblitos circumfistere videatis. Quam rem callidè secum reputans Demosthenes, cum in causâ orandâ publicâ, supinas & jacentes omnium aures animadverteret, fabellam de asini umbrâ narrare cœpit: quâ cum omnium aures & animos rursus arrectos cerneret, & jam ambitionem pararet, universi Athenienses, ut de eodem argumento porrò, narrare pergeret, impensè flagitârunt. Cum autem fictæ narrationis blandimento animi nostri adeò permulceantur, multò sanè magis nos recreat & reficit rerum gestarum historica commemoratio, quas non legere & audire, sed oculis coràm cernere, & rebus ipsis immisceri nobis videtur. Duce Miltiade cum Dario quasi congregimur, cum Xerxe montes complanamus,

cum

cum Annibale Alpes penetramus, cum Scipione Carthaginem excindimus, ipsumque currum triumphalem unà conscendimus: nunc Periclem in Atheniensium concionibus nunc, disertissimū Romuli nepotum M. Tullium in Rostris fulgurantem & tonantem audimus: in omnium denique regum penitioribus consiliis quasi arbitri sedemus. In summâ, non alibi, quàm in historiis votū suum implere queat Augustinus, qui Romam florentem videre tantopere desiderasse perhibetur. Quæ omnia tantâ legentium animos voluptate perfundunt, ut periculum sit, ne in his deliciis, tanquam apud Sirenios scopulos, velint consenescere. Non tamen fanatico isti atque exsensâ mente homini consimiles futuri sunt, de quo veteres scripsere, qui cum quantumcunque esset in urbe & portu merciorum, suâ unius causâ fieri stolidè sibi persuaderet, atque omnia istæ in lucro deputeret, nihil præter inanem atq; evanidam inde reportabat delectationem. Lõgè aliter sanè versamur in lectione rerum gestarum, nimirum haud secus quàm peregrinantes, qui dum oculos jucundo variarum rerum spectaculo pascunt, multa quoque in usum vitæ, multa in usum patriæ & Reipublicæ in animum recondunt, de quo imprimis mihi in præsens agendum esse duxi.

Nullum est jam dictum, quod non dictum sit prius, inquit comicus: nos autem, nihil jam prope fieri, quod

O R A T I O.

ri, quod non factum fit prius, fidenter pronunciamus. Quare quicquid ab aliis vel docemur, vel monemur, vel facere jubemur, aut ultrò suscipimus, maximum semper adjumentum omnigena rerum gestarum adferunt exempla, quæ velut in rem præsentem nos ducunt, & quod faciendum, factum ostendunt prius, idemq; tentandi in cuncta abundis augent fiduciam: dū viam præeunt, premimus & ipsi eorundem vestigia, viamque calcamus jam tritam ab aliis, quorum vel virtutibus incitatiores, vel flagitiis timidiores, vel periculis reddamur cautiores, alienæ fortunæ arbitri, & nostræ correctores. Speculum quasi habemus omnifarium, in quo imaginem rerum quarumvis contuemur, non unam, sed prope innumeras, ad quas nostra componamus, haut aliter quàm nobilis pictor Zeuxis, qui Iunonem illam suam graphicè effigiaturus, virgines Agrigentinarum formâ maximè insignes conduxit, in singulis, quod pulcherrimum, imitaturus. Philosophi quidem multa salutaria monita, multa vitæ præcepta, quæ sequamur, utiliter præscribere: verùm in rebus magnis, de quarum eventu dubitemus, invalida sunt: per singula autem experimenta, longum iter & periculosum; breve & efficax per exempla, inquit Seneca. Propterea Augustus, auctore Tranquillo, *in evolvendis utriusque linguæ autoribus, nihil æquè sectabatur, quàm exempla publicè vel privatim salubria, eaque ad verbum excerpta, aut ad domesti-*

*cos, aut ad exercituum provinciarumque rectores, aut ad
 urbis magistratus, plerumque mittebat, prout quique mo-
 nitione indigerent: cujus rei usus, cum in cæteris re-
 bus, tum in utrâque fortunâ multò maximus est.
 Rebus quippe supra votum fluentibus, moderatos
 esse jubet historia; dum velut in scenam producit
 tot regnorum everfiones, tot florentissimarum ur-
 bium cadavera: dum Cræsum rogo imponit, Dio-
 nyfium ad ferulam dejicit, Scipionem à duodecim
 securibus ad Carthaginiëfium catenas præcipitat:
 dictatorem autem Iulium terrarum dominum
 (quis nõ exhorrefcat?) velut primam Libertati im-
 molandam victimam, non in feralibus campis Phi-
 lippicis, fatali bellantium areâ, sed in ipsâ, in quâ
 solus jam regnabat, curiâ, medio fenatu, tribus &
 viginti confoffum plagis, & latè omnia sanguine
 inundantem, omnibus in Rep: impotenter domi-
 nantibus spectandum exhibet. Contrâ in summâ
 Fortunæ iniquitate, dum hostem in propinquo mi-
 nantem, aut intra fines populabundum, imò in pa-
 triæ viscera jam grassantem, & cervicibus nostris
 imminentem, adspectamus; rebus tam arctis, tam
 afflictis, animum supra fortunam gerere jubet hi-
 storia, atque in summâ desperatione sperare docet:
 dum Themistoclem, post exustam à Xerxe urbem
 Athenarum, adversus tot peditum equitumque nu-
 bes, impavidum & mox victorem; Manlium post
 captam & incensam urbem, in arce Tarpeiâ, quæ
 sola*

O R A T I O.

folâ restabat, adversus Gallos incôcussum ; & Martium illum populum, post penetratas à Pœno duce Alpes, post ferales imperio Cannas, inter quiritan-
tium feminarum planctus, inter puellorum lugubres vagitus, intrepidum & invictum, adversus hostem jam muris incubantem, jam portis obequitantem, & tot legionum adhuc stillantem sanguine, nobis in rebus dubiis & creperis ostentat. Hæc profecto, atque alia id genus innumera exempla, rebus prope deploratis & conclamatis, jacentem erigunt, dejectum in gradum reponunt, inermem robore & triplici ære circumdant.

Adde quòd omnium prope rerum gerendarum alieno hic periculo experimentum caperè, & priusquam inceptemus, securè eventum explorare liceat, instar boni & prudentis naucleri, qui adminiculo diarij, quod ab alijs accepit, qui eadem maria ante tentârunt, medias inter rupes, & cæcos scopulos, Scyllam inter & Charybdin, securè navigat. Ita & res gestas aliorum dum attentè lectitamus, non consilia modò, quæ capiuntur, verùm etiam prosperos eorundem successus, ut imitemur, notamus : aut si male evenere, velut ex terrâ otioso animo aliorum naufragia intuentes, quod vitemus, observamus. Feliciter enim sapit, qui alieno periculo sapit, verbum vetus est. Quàm autem hæc facile, quàm parvo labore, quàm omnia expeditè cõficiuntur ! Orbem terrarum permeamus, sed absque

impedio & discrimine: vastum tranamus Oceanum, sed absque naufragio: plurimas urbes obsidemus, sed extra telijactum: medias inter acies cum bellantibus congregimur, sed post principia positi: plurimis denique potimur victoriis, sed sine pulvere, quod ajunt, & sanguine. Quod si celeritatem negotiorum requiratis, quot annos rex regum Agamemnon expugnando Ilio, Magnus Alexander perdomando Orienti, Scipiones patrandis bellis Punicis, Cæsar Gallico & Britannico impendit, totidem prope horis ea omnia conficiatis. Quarum rerum si nobis ipsis experimenta capienda forent, quot pericula essent subeunda? quantum laboris exantlandum? quot denique seculis opus foret? Themistoclem, licet centum & septem annos jam natum, vitæ brevitatem incusasse accepimus, ut quam somnus nobiscum dividat; cujus magna pars vagiendo in cunis, magna inter nuces & crepundia, magna denique in puerili prætexta consumatur, ludendo par impar, aut, *equitando in arundine longâ*. Quantum igitur est, quod omnibus vitæ humanæ functus stipendiis, experiendo senex tandem didiceris? Non si quis cum Priamo dextrâ jam computet annos: non triseclisenex Nestor, non denique, si vel cum Peliâ, de quo Græculi fabulantur, aliquoties recquamur, ætas nostra parando rerû usui satis fuerit.

Deinde nihil, Auditores, ad rem bene gerendam inflammat acrius, quàm immortalitas nominis.

Magnus

Magnus quippe animus & excelsus, id quod in ter-
ris maximum putat, semper florentem quærit glo-
riam: quam sola æternitatis custos promittit histo-
ria, sola magnæ virtutis memoriam non patitur se-
nescere. Hæc est Anna Perenna veterum, quæ ex-
tincto corpore, ingenij decus perennæ ab oblivione
& caligine vindicat. Rapuit triumvir Antonius
M. Ciceroni vitam, reddidit historia. *Rapuit illi lu-
cem sollicitam & ætatem senilem, inquit Paterculus, fa-
mam verò gloriamque factorum & dictorum adeò non
abstulit, ut auxerit. Vivit vivetque, illo etiam invito,
per omnium seculorum memoriam: dumque hoc rerum
naturæ corpus, quod ille pene solus Romanorum animo lu-
stravit, ingenio complexus est, eloquentiâ illuminavit, ma-
nebit incolume, comitem ævi sui laudem Ciceronis trahet
perpetuam.* Propterea Alexander, in Sigæo ad A-
chillis tumulum cum adstitisset, fortunatum illum
prædicabat, qui Homerum virtutis suæ buccinato-
rem invenisset. Neque aliud majus virtutis suæ in-
citabulum habuere magnæ illæ animæ, Miltiades,
Themistocles, horror ille Orientis, quem diximus,
Alexander, libertatis vindex Lucius Brutus, &

— — — — — *duo fulmina: belli.*

Scipiada.

Non alio incitamento novissimum patriæ spiritum
impenderunt, in fastis & annalibus æternum victu-
ri, Codrus, Curtius, Decij, aliaque Dîs manibus de-

vota capita : quorum virtutes in historiis velut cōsecratas, atque in Deorum numero collocatas videmus , ut cum Tullio loquar. Quotiescunque enim magna illa nomina annalibus inscripta legimus, totidem cippos, totidem statuas & colossos, ac velut arcus triumphales illis erectos, aspectamus , non in foro Attico vel Romano, non in Capitolio, aut theatris, quæ vix bina aut terna edurant sæcula; non ex saxo aut ære fusili, quæ omnia temporis cōsumit edacitas ; sed , quod his perennius , in perpetuis rerum gestarum monumentis, in quibus etiam nunc Miltiades in campis pugnat Marathoniis, Xerxis classem profligat Themistocles, libertatem vindicat Brutus , manum amburit Scævola , Carthaginem delet Scipio : quos extra historiam frustra quæramus. Eam nominis immortalitatem Artemisia à superbo Mausoleo , Ægypti reges à minante in cælum pyramide , Rhodij à portentoso Solis colosso, Magnus Pompejus à suo, quo solo minor erat, amplissimo teatro, petivere, nec invenissent, nisi eadem omnia, quorum nunc nec vola, nec vestigium extat , celebrasset unica æternitatis in terris obses historia : quæ si obmutescat , nulla vel maximorum heroũ futura est memoria , sed omnes idem, quod Horatianos illos, haud dubiè manebit fatum, qui

*Vixere fortes ante Agamemnona
Multi : sed omnes illacrymabiles*

Urgen-

O R A T I O.

*Urgentur, ignotique longâ
Nocte, carent quia vate sacro.*

Neque id modò ex eo dispendij proveniet, omnis memoriae custodem si tollatis historiam: verùm etiam ardor ille virtutis in magno & generoso animo frigescet, sublato fortitudinis præmio præcipuo. Nihil erit, quo se

—————*possit*

Tollere humo, victorq; virum volitare per ora.

Strenuus atque imbellis post cineres juxta æstimantur: paulum quippe, ut canit lyricus,

—————*sepulcræ distat inertia*

Celata virtus.

Contrà animum addetis sceleri, & tyrannis laxabitis fibulam, qui cùm, quæ illorum quandoque est improbitas, vindicem non metuunt Deum, cum Tiberio & Nerone posteritatis reformidant memoriam. Propterea optimi rerum gestarum conditores, fidem professi, pari libertate virtutes cretâ, & turpitudines, carbone notare consuevere; quod utrumque annalium munus esse, verissimè censet historicorum ocellus Cornel: Tacitus.

Quantùm verò historiarum lectio iis conducatur, qui post prima literarum studia, ad album & rubricas se transferunt, soli nesciunt, qui jurisprudentiam ne de facie quidem nôrunt; historiam autem ne pictam quidem unquam videre. Nam à quibus, & quo tempore, & quo fine leges primò rogata,

gata, vel abrogata, vel de iisdem derogatum, aut obrogatum fuerit, didicisse, plurimum interest jurisconsulti, ut

juris nodos & legum anigmata solvat.

Quibus præterea formulis, quibus conceptis Quiritium verbis, quo solenni carmine, in senatusconsultis, in edictis, in jure dicundo, in juramentis, aliisque id genus publicis rebus, usâ fuerit antiquitas, scire interest jurisperitorum: quæ omnia in prisca annalibus utramque faciunt paginam: adeo ut quibus jus prope universum se debere fatentur consulti juris, Romanis videlicet, eorundem historiis istæ quoque, quæ dixi, omnia accepta referant; quos dum jus civile tractant, non alibi quàm in foro Romano, versari credas. Roma quippe

Armorum legumque parens, quæ fudit in omnes

Imperium, primique dedit cunabula juris.

Cùm autem illum omnes primum habeamus virum, qui ipse consulat, quid in rem sit: secundum verò eum, qui bene monenti obediat, utrumque format illa, quæ sola fluctuantem Reip. navim rectè moderatur, variisque jactatam procellis salvam in portu collocat, civilis prudentia, tam togata, quàm militaris: quæ unde optimè paretur, non ignorârunt viri olim, & nostrâ quoque memoriâ clari, qui absolutissimum civilis doctrinæ corpus ex solis historicis concinnârunt, in quibus hoc præcipuè salubre ac frugiferum, *omnis re exempli documenta in illustri*

lustrari posita intueri, ut inde tibi tuaque Reip. quod imitari, capias: indidem factum inceptu, factum exitu, quod vites, prudenter monet T. Livius: quæ si ignoret ad magnos iturus honores, velut in alieno foro versabitur, ad omnia novus & incautus. Quare imperator Alexander apud Lamprid. togæ & militiæ consiliis maximè eos, qui historiam nôssent, delegisse fertur: Lucullus autem ad debellandum Mithridatem & Tigranem, reges id temporis prævalidos, eos potissimum, quos mortuos consiliarios non inscitè quidam dixere, adhibuisse perhibetur, id haud dubiè secum reputans, usum omnium rerum magistrum hoc fore efficaciorum, quò plurimum esset seculorum: unde Nestori, quem prudentissimum facit, tres hominum ætates Homerus attribuit. Non alibi autem, quàm in historiis, vivitur diutius: ubi jam inde ab omni ævo tot sæculorum rebus gestis interesse legentibus contingit, tot secretorum arbitris esse licet, tot regnorum arcana, tot rerum publicarum archiva introspicere fas est: à quibus omnibus, eum, qui historiarum expertus sit, exclusissimum esse necessum est. Neque enim temere alij, quàm quos historiæ prodidere, reges, ad penitiora nos admittunt consilia: non aliis, quàm quos annales exhibent, principibus viris, à secretis nobis esse licet, à libellis, à memoriâ, ab epistolis: non aliis denique senatus intima patent scrinia, quàm quæ rerum gestarum conditores

ditores nobis aperiunt. Præter ipsos patres conscriptos uni olim Prætextato Papirio Romanam patuisse curiam accepimus; nunc promiscuè literatis omnibus: non janitor, mihi credite, non apparitor, non licitor publicus, aditu intercludet: quæ profecto non vulgaris prærogativa est.

Cùm autem nulla unquam Respub. si Livio scriptori gravissimo credimus, nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior Romanâ fuerit, ex hujus institutis & rebus gestis, eum, quem diximus, historice lectionis fructum, atque imprimis civilem prudentiam, optimè parari, juxtâ cum viris doctissimis statuimus.

Inter cæteros autem rerum gestarum præcones, ut doctiorum fert opinio, familiam ducit Corn: Tacitus, vir prætorius & consularis, qui ut ætate antiquis illis postumat, ita dignitate, si benè calculum pono, longè anticipat, & majore jure historicorum Romanorum alpha, quàm Eratosthenes Cyrenæus olim Græcorum beta, appellari meretur. Scriptor quippe gravis est, atque extra omnem ingenij aleam positus: qui id imprimis seriò agit, quod non agit. Neque enim antea cta modò memorat, quæ historici partes sunt, verùm etiam, quid nunc, & in posterum evenire queat, quid à principe bono malove expectandum, quid cavendum aut sequendū sit, quod viri verè prudentis est, legentem ubiq; docet: qui passim abunde ostendit, se non abstrusi
modò

O R A T I O.

modò & perfonati principis Tiberij , quem annali
 IV.^{to} obfcurum adverfus alios , uni Seiano incau-
 tum intectumque fuiffe memorat, verùm etiam cę-
 terorum omnium interiores fibras, atque ipfa pene-
 traffe præcordia, non obfcurè fignificat : ut non ea
 modò, quæ palam in oculis omnium gefa funt, ve-
 rùm etiam quali perfpicaciffimus principum exti-
 fpex , abdita quæque eorum confilia in annales re-
 tulerit: in quo opere, confticto licet & brevi, mul-
 tum ubique fanguinis , multum nervorum eft : in
 quo gravis autor, nihil effatur, quod fonet, aut ole-
 at plebeium : nihil pronunciat , quod non ad un-
 guem caftigatum , nihil quod non cunctante ftvlo
 elucubratum, & fæpius recoctum, attento animo le-
 genti appareat. Sive enim fententiarum penitus
 conceptarum altitudinem , five civilis prudentiæ
 monita , five denique totius narrationis & argutiæ
 dictionis fpectemus filum , mihi equidem non fit
 verifimile , quemquam mortalem ita ingenium ad
 omnia expeditum, ac velut in procinctu habere, cui
 tot interioris fapientiæ fcita , tot gravia dicta sub
 manu nafcantur : cui tam arguta & ponderofa di-
 ctio fub acumen ftyli fubeat. Quare id expendam-
 us , quas fapientiæ copias , quas ingenij multum
 diuque fubacti opes omnigenas ad hoc opus , quod
 haud fecus quàm Phidiæ fignum, fimul afpicitur &
 probatur, nobilis fcriptor contulerit. Neque enim
 à grammatiftarum pulpitis , aut ex inepti rhetoris

umbrâ prodiens, nil præter vocum inanem ostentationem ad scribendum attulit: sed à veræ prudentiæ & sapientiæ assiduo cultu, à tribunali, à sellâ curuli, longo rerum usu instructum animum jam senex ad annaliû commentationem appulit: cùm depulsâ miserę servitutis & diuturnæ crudelitatis tempestate, Trajanus princeps laudatissimus libertati pariter & veritati fecisset locum, & raram illam temporum restituisset felicitatem, ubi sentire, quæ velis, & quæ sentias, dicere liceret: unâ cum cæteris magnis viris, qui illum publicæ crudelitatis nimbum vix subterfugerant, velut ex latibulo prodiit Corn: noster, & senectâ jam ætate incorruptam fidem professus, manum stylo historico admoveere cœpit. Meritò autem vel casus, vel potius præfagum parentum consilium luculento scriptori nomen fecit Tacito, qui in tantâ verborum frugalitate ita loquitur, ut tacere videatur; ita tacet, ut nemo plura loquatur, & non alius nos in Rep: apud reges & principes prudentiùs loqui doceat: adeò ubique loquentiæ parum, sapientiæ multum: verba non in ore, sed in pectore nata: scriptor mente magis, quàm linguâ copiosus: oraculorum, quàm verborum plenior: sententiarum non mole, sed pondere æstimandus; ut non alibi instructior politicæ prudentiæ sit officina: qui cùm unius fere imperij res contineat, universi tamen generis humani facta & consilia expendit. Quæ omnia imperator M.

Clau-

O R A T I O.

Claudius Tacitus deò admiratus, vel potius veneratus est, ut imaginem nobilis hujus scriptoris in omnibus collocaret bibliothecis, ejusq; libros, ne forte deperirent, decies quæ quot annis descriptos in publicis archivis, tanquam infigne *κεκμήλιον*, servari juberet. Neque aliter de gavi hoc autore judicavit Hetruriæ prudentissimus quæ Cosmus Medicus, qui non alium scriptorem magis avidè lectitasse perhibetur. Quare illos annuum libros, quibus nihil decoctius habet antiquitas, Ampliff. Senatus, & Domini Curatores, civis prudentiæ studiosis commendandos, & præ cæteris publicâ professione dignos censuere, ad quorum expositionem jam accingimur.

Aures vestræ, Auditores, jam calent, credo, audiendis præclari illius instituti Ampliffimi Senatus nostri maximis utilitatibus, & immensis historiæ præconiis, adeò ut vobis haud dubiè nimis multus videar in prædicandis utriusque laudibus, & jam dudum profundum ac spatiosum hoc mare mecum ingressi, terram oculis requiratis. Quare vela contraham, remosque, quod ajunt, inhibebo, præcipua quæque eorum, quæ ad utriusque commendationem pertinent, percurriffe contentus: quorum cunctas laudes si persequi velim, aqua dicentem deficiat, & nox diem adimat. Verùm non arbitror opus esse novi hujus instituti uberiore prædicatione apud vos, qui tam propensis animis jamdudum

ANTONII ÆMILII

publicam his literis ædem vovistis & nihil longius fuit, quàm ut civitatis priores destinatum opus maturarent. Deinde neq̄ posset, si vel maximè coner, mea infantissimi hœninis longior oratio quicquam decoris addere h̄toriarum dignitati, à quâ cæterę res eximie omnem splendorem accipiunt. Nō alibi quippe, quàm in annalibus, flos ille terrarū sol & sal gentiū Græcia manet incolumis: non alibi Romani imperij majestas stat inconcussa: quicquid denique ab inde ab omni ævo dignum sempiternâ posteritatis exstitit memoriâ, uni veritatis custodi debemus historiæ. Quæ si fortè alibi inculta jaceat, & apud imperitam multitudinem sordescat, in potentissimis virorū principam conclavibus semper hospitatur, belli & pacis moderatrix, atque apud reges potentissimos in deliciis est, eò quòd haud secus quàm in orbe terrarum, præcipuam se in historiis partem occupare vident, atque adversus inexorabilem fatorum vim, perenne sceptrum & diadema in iisdem se possidere intelligunt. Nos quoque, dum magna illa præcellentium virorum nomina annalibus inscripta legimus, eorum virtutem ita quæso imitemur, ut digni olim habeamur, quibus in perpetuis rerum monumentis locus detur.

Vos autem, ornatissimi juvenes, qui in hoc gymnasium, tanquam ad sapientiæ & doctrinę mercatū undequavorsum confluitis, eâ spe & consilio, ut ubi me-

O R A T I O.

bi melioribus literis animum bene imbueritis, ex
 his Musarum umbraculis in pulverem & solem a-
 liquando protracti, privatim & publicè utiles fitis,
 vos, inquam, virtutis viâ ad magna ituros, ad Eccle-
 siam, ad Remp: ad pacis & belli arbitrium, usitatâ
 illâ paganorum in sacris voce cohortabor, ut, Hoc
 agatis, dum vernante ætate sanguis vobis integer
 est: dum membris vigetis præviridantibus. Juve-
 ni quippe quærendum est, seni utendum, verbum
 vetus est. Dum igitur velut in literarum incude po-
 fiti estis, formantis manum quæso admittite, & sa-
 pientiæ præceptis imbibendis vos totos componi-
 te: nec ludicro & inani acroamate, ut male feriati
 solent, sed scholicâ hâc dape ebrias aures semper
 habeatis, nec palatum, sed animum eruditum pro-
 betis, hujus boni otij, quàm auri, graviozem ja-
 cturam putantes, quam nullo pretio redimere pos-
 sitis. Quare turpe existimate, si vos opificum ante-
 lucana vincat industria, Socrati non absimiles, qui
 stare solitus perdius & pernox à summo lucis ortu
 ad solem alterum orientem inconnivens, tempo-
 ris nempe fugam reputans: ita vos quoque vi-
 tæ hujus iter citatissimum cogitatis, quod non pati-
 tur, ut in idem flumen bis descendatis: quare ve-
 lut ex torrente rapido, nec semper casuro, citò hau-
 riendum est, ut magnarum artium latice perfusi,
 tanto uberiore incremento magnis capeffendis
 succrescatis negotiis. Illud enim, quod vel præci-
 puum

ANTONII EMILII ORATIO.

puum ad virtutem incitamentum erit, persæpe queso veniat in mentem, magnam vos domi, magnam in Rep: sustinere expectationem, cui ut respondeatis, summâ corporis juxtâ atque animi contentione opus est; ne per vos stetisse videatur, quò minus ex novo hoc Athenæo, tanquam ex equo Trojano, quàm plurimi olim præcellentes prodeant viri, qui Ecclesię, aut patrię laboranti, salutarem & fructuosam operam navare queant.

Tu autem, à quo & propter quem sunt omnia; cui cuncta expensa, cuncta eidem accepta referimus; qui solus in ratione mortalium utramque facis paginam, Deus Opt. Maxime, hanc tuę majestati sacrâ ædem sartam tectam uti conserves, lectissimæ juventutis concursu frequentes, animos auditorum sapientiæ & pietatis amore accendas, docentis pariter & discantis mentem cœlesti luce illustres, ad Nominis tui sempiternam gloriã, Ecclesię & patrię incolumitatem, & nostram omnium salutem perpetuam, ardentibus votis supplicamus.

D I X I,

IVSTI

IUSTI LIRÆI

Humaniorum Literarum Professoris

O R A T I O

I N A U G V R A L I S

DE

De usu & dignitate Studiorum Humanitatis.

 I alicubi locum habeat decantatum illud Græcæ antiquitatis dictum, Σπάρταν ἔλαχες, ταύτῃσι κόσμοις; quod Latinorum ajunt filii, *Spartam quam nactus orna*: nescio quid antiquiùs habere debeam, quàm ut non solùm provinciam, quæ mihi ab amplissimo inclytæ hujus Reip. Magistratu demandata est, pro virili meâ adornare coner; verùm etiam in solenni hoc actu, aliis rebus posthabitis, ad illud præcipuè studium condecorandum meum convertam sermonem, cujus professio mihi est imposita. Ideoque si quid in me est ingenij, si qua exercitatio dicendi, si qua ab optimarum artium studiis profecta disciplina,

T

eorum

eorum omnium , quæ infra mediocritatem esse agnosco , fructum vel in primis illæ humaniores literæ à me repetere in præsens debent , quarum enarrationi mihi deinceps erit incumbendum. Si enim in alio versarer dicendi argumento , verendum foret , ne alienam in messem falcem viderer immisisse ; eandemque in reprehensionem incurrerem , in quam apud fortissimum Pœnorum ducem nobilis ille Sophista , de rebus bellicis , quarum ipse rudis erat , differens. Et optimo quidem jure : autumabat enim summus Imperator , neminem de stratagematis , aliisque militiæ muniis rectè posse præcipere , nisi qui gladium stringere , ac jaculum vibrare esset edoctus ; meritòque illos esse deridiculo , qui alienâ in arte artificium suum ostentare , non erubescunt. Atque eò lubentiùs hanc dicendi suscepi provinciam , quia licet multi præclari viri adolescentium studiis hac in parte succurrere allaborârint : nihilominus tamen juvenus surdâ quasi aure pergere , atque in devia ferri magnam partem non desinit. Adeò ut complures molestiarum quasi pertæsi , humanioribus literis in ipso studiorum limine nuntium remittant ; aut certè , veluti per transfennam prætereuntes , strictim tantummodò aspiciant. Quam literariæ Reip. dum mecum miserror calamitatem , non abs re me facturum arbitror , si in hoc eruditissimorum hominum congressu , atq ; hac floridæ juventutis coronâ de singulari literarû
 huma-

humaniorū usu impresentiarum verba faciam; idq;
operam dem, ut languidis animum, ac currentibus
calcar addam; quò eum, ad quem collimant, sco-
pum contingere feliciùs pergant. Verùm de re
maximè copiosâ me neque fatis commodè dicere,
neque fatis utiliter posse consulere facilè animad-
verto. Siquidem commoditati tenuitas ingenij, atq;
utilitati tum spatia, quibus sum arctatus, tum parùm
valida corporis constitutio, eaq; necdum confirma-
ta, impedimento est. Ac si illi qui in ergastulorum
tenebris fuere detenti, ubi liberiore aëris aspectu
frui conceditur; mox coruscant Solis lucem dire-
ctâ oculorum acie intueri non sustinent: pari ra-
tione quid mirum, si ego, huc usque in umbratili il-
lâ versatus vitâ, lucem, ad quam evocatus sum,
commodè aspicere non queam? Ac licet in con-
gressu puerorum, quibus informandis hæctenus
occallui, fortè aliquid non planè infulsum proferre
visus sim, mirandumne sit, si inter tot diferta ora,
& purgatas aures obstupescâ? Nitar tamè nihilomi-
nus, forèq; spero, ut partim affectus singularis, quo
pubis Palladiæ conatibus prodesse laboro; partim
benevolentia vestra, Audit. Humaniss., vires mihi
animumque sufficiat. Eâ enim fretus, plus oneris
sustuli, quàm me ferre posse intelligo. Quocirca
primùm divinæ clementiæ, deinde humanitatis ve-
stræ placidam mihi auram imploro, quò fragilis o-
rationis meæ ratis secundo hujus faventiæ afflatu

quasi subvecta, quem sibi proposuit portum facili-
us subire queat.

Quod si consequar operam dabo ut quantum
non modo præsidii, sed etiam suavitatis, atque or-
namenti humaniorum literarum lumen cultoribus
suis conciliet, oculis vestris, quàm potero bre-
vissimè, subjiciam. Atque hic in ipso
limine detestari mihi liceat præposteram eorum
rationem, qui statim ab iis rudimentis, quibus ætas
puerilis in ludis literariis imbui solet, & vixdum
manu ferulæ subductâ, illotis, ut ita dicam, pedibus
in facultatam (ut vulgò vocant) adyta irrumpere
pergunt. Quasi re benè gestâ, si adolescentuli anno-
rum senùm septenùmque denùm titulum Juriscon-
sulti nundinari possint. Interim primoribus vix la-
bris literas illas degustantes, quibus sapiens anti-
quitas adolescentiam ad humanitatis studium in-
formari voluit; Grammaticam illam ^{εὐνομιαν} Clas-
ficorum, inquam, autorum, sive poëtarum, ut Quin-
til. à potissimâ parte denominat, enarrationem. Ut
nihil ditam de Historicis, quas præcoces illi facul-
tatum (si Diis placet) candidati à limine & quasi in
transcursu salutant; aut de Philosophiâ, quam ex-
tremis solùm digitis & dicitis, ut ita loquar, causâ at-
tingunt; de Græcis literis ita parum solliciti, ut eas
ne quidem arripere pretium operæ censeant. Neq;
verò hoc ita accipi volo, quasi adeo latè humani-
tatis pomœria extendam, ut omnes hæc com-
pre-

prehendant disciplinas; aut eas quoque contineant, quas ob cognationem, quâ inter se devinciuntur, uno *μαθηματικῶν* nomine sunt complexi, ac Fabius orbem doctrinæ, Græcisque usitatâ voce *ἐγκυκλοπαιδείαν* vocitat. Verùm humanitatis contubernio solùm includo illam, quam dixi, Grammaticam enarrativam, ut vocant; quæ Oratores & Poëtas veteres excutiendi rationem promittit; à quâ Oratoria, Poëtice, iisque affines disciplinæ promanant. Quânta verò ex harum literarum neglectu omnium disciplinarum non solùm corruptela sequatur, sed expulsio, superioris sæculi indicat barbaries. Cùm Græcæ Latinæque eloquentiæ studium non modò è rostris expulsum, ac curiâ ejectum; sed etiam à Philosophis contemptum, atque è doctrinarum cathedris amandatum est, paucisque Grammaticulis exiguæ ejus scintillæ sunt relictæ. Ablatâ verò ex oculis pulcherrimarum rerum luce, discipuli cum doctoribus Cymmeriis quasi involuti tenebris tam fœdis implicabantur erroribus, quasi clausis oculis Andabatarum more depugnassent. Siquidem non aliter, atque illa à Barbaris olim in Italiam facta irruptio omne imperii decus oppressit, sic humanorum literarum barbaries simul linguas artesque bonas exegit; ipsasque facultates, Deum immortalē! quantùm violavit? quot vulnera inflixit? Quæ erudito hoc seculo deterfis superioris ævi sordibus non tantùm lacertos movent, sed in ipsâ mundi se-

nectâ, redditâ quasi juventute, revirescunt; ut dubiū non sit, quin postliminio pristinam dignitatem sint recuperaturę. Quocirca & sibi & univērsæ Reip. literariæ optimè consulunt, qui non priūs ad facultatum adyta admitti satagunt, quàm humaniorū literarum curriculum non ingressi, sed egressi fuerint. Eoque excursu tum demum ad Philosophiam, Historias, sublimioresque disciplinas pleniūs cognoscendas animum appellant.

Magna enim vis, maximaque in literis humanioribus sunt præsidia ad cumulandos omnibus bonis cultores suos. Quis quæso inficias ibit priscae Latinitatis in vitâ communi mirificum esse usum? Illa multis jam seculis disjunctissimarum gentium est tessera, illâ infinita virtutis omnisque sapientię cōsignata sunt monumenta; ab illâ liberales non modo disciplinæ, sed historiarum dependet vis & veritas; per illam Philosophiæ ac facultatibus sua constat lux & gloria. Cujus analogiam qui non probè animo fuerit complexus, illi in rerum intellectu densissimum ob oculos offundi pulverem est necesse.

Huic verò non solùm linguę, sed omnibus in univēsum doctrinis, mirum quàm incredibilis oritur splendor ex Græcarum literarum clarissimo lumine. Quæ quibus sordent, illis nunquam interiora scientiarum patebunt penetralia. Græciam tota antiquitas, & quotquot unquam literis fuere clari,
lingua-

O R A T I O.

linguarum artiumque parentem, sapientiæ magistram, ac virtutis salutant officinam. Hujus lacte & nutritu ut disciplinæ primùm adoleverunt, sic utriusque linguæ auspiciis plenum consecutæ sunt incrementum. Si verò antiquis seculis, quando quisque, quam à naturâ acceperat, dicendi afferebat copiam, ideòque vix causa esse videretur cur magnopere harum literarum lumen requirerent, tamen in medio Latio accuratissimas de Latij sermonis analogiâ commentationes, non à proletariis illis dico, sed classicis scriptoribus M. Varro-
ne & C. Cæsare esse editas videamus; ecquis ita pandiculans oscitatur, ut non animadvertat, quanto nobis nisu in hæc studia nunc sit incumbendum, cum veteris linguæ consuetudine sublatâ ingenii solùm supersunt monumenta, unde linguarum, omnisque doctrinarum ratio nobis est haurienda? Aut quisquam ita est defoculus, ut sive Romanæ, sive Græcæ linguæ verum gustum sibi præsumat, nisi ipsos adeat fontes, atque autores illos primigenios, qui omnis sapientiæ monumenta Græcis Latinisq; prodiderunt literis, diligenter evolvat? Aut ullus ita est vecors, ut non animadvertat, quanto conjunctum sit cum opprobrio, ut qui Musarum in castris nomen profitetur suum, si quod è Græcis petatum fontibus offeratur elogium, mox infantiam suam prodere, seque ἀναλφάβητον esse confiteri cogatur? Cui malo nisi maturè obviam eatur, humaniori-

nioribus non solum literis, sed omnibus in universum disciplinis ire exequias licebit.

Iam verò antiquitatis notitiam hinc quoque dependere nemo est, ut puto (humaniores literas dum modò à limine salutârît) qui diffiteri audeat. Cujus usum si oratione meâ persequi instituerem, meritò actum agere viderer, cùm operam illam eximii præoccupaverint viri. Qui in eo mecum conspirant, illis qui in lectione bonorum autorum versari velint, summâ contentione incumbendum, ut antiquorum rituum ac formularum accuratam habeant notitiam; alioqui frustra accessuros ad excutienda difficilia autorum loca nube antiquitatis involuta.

Verùm præter ea quæ dixi, alia esse, quæ ex inexhaustâ humaniorum literarum ubertate petantur, luce clarius erit, si studiorum fines intueri velimus, ad quos omnium autorum lectionem, atque lucubrationes nostras referri oportet. Illi verò duo omnino statuuntur, nempe tùm ut de Deo ac rerum naturis rite sentire, quæque in bonis aut malis ducenda sunt percipere; tùm ut ea quæ sentimus aliis dextrè communicare queamus. Græci σύνεσις vocant, & δύναμιν ἐγγρηνευτικὴν. Flaccus succinctè est complexus, cum sic ad Tibullum loquitur,

*Quid doceat dulci nutricula majus alumno,
Quàm sapere & fari ut possit, quæ sentiat?*

Vt verò prius illud sibi vindicat tùm Philosophia,

phia ; tum disciplinæ quas vulgò facultates indigitamus ; sic postèrius citra omnem controversiam humaniorum literarum cognitio suppeditat. Quibus acceptum ferre debemus, quòd animi sensa ritè exprimere , ac cum laude loqui , & fructu sapere possimus : earumque, ut verbo dicam , germana fo-
boles est illa copiosè loquens sapientia. Illa , inquam, rerum regina & Imperatrix flexanima , majus omnibus tyrannis in animos hominum imperium obtinès ; utpote numerosâ oratione, tanquam habenis, quamlibet in partem pro arbitrato suo rapiens. Hæc ferinam primis hominibus vitam exiit ; hæc dissipatos in societatem vitæ convocavit ; hæc conciliis habitis urbes condidit ; hæc leges tulit ; hæc artes invenit ; imò ad omnia quæ solerter cogitata sunt, vires suas contulit. Hac instructus ille, *Flos illibatus Populi, Suadaque medulla*, M. Tullius Cicero populum Rom. alimenta sua abdicare, ac proscriptionum liberos ab honorum petitione abstinere compulit : imò furialia bella solius linguæ fulmine compefcuit : Catilinam è Senatu, cui cædem, atque urbe cui incendium minabatur, eiecit : ac togatus armatos superavit. Adeò ut hostium etiam judicio tantò majorem omnibus triumphis adeptus sit lauream, quantò plus est ingenii terminos tantum promovisse, quam imperii. Quocirca quod de anicitia dixit Lælius, majori jure huc transferri possit, eos Solem è mundo tollere videri,

qui eloquentiam sustulerint. Frustra verò sunt, qui opinantur suppetere cuiquam posse, quod in hac rerum varietate luculenter & decorè dicat, nisi ex humanitatis studiis oratio ipsius & dicendi facultas creverit. Ecquam causam esse censeatis, quòd non paucos invenire detur, qui postquam non exiguam vitæ partem in rerum inquisitione consumpserint, ita tamen se literis abdiderunt, ut nihil ferè in aspectum lucemque proferre, imo vix patica comata sine titubatione, foedâque stribligine profari queant? Quid causæ esse arbitramini? nisi quòd animos hisce disciplinis non excoluerunt: unde fit, ut in ipsorum labris non dulciloqua illa Suada, sed foeda barbaries sessitare videatur; quam passim tum linguâ, tum calamo produnt.

Præterea quàm inexhausti sint poëtarum fontes, quàmque perenni omnis reconditæ eruditionis scaturigine cultores suos perfundant, testatur summa eorum copia, qui animum insaturabili horum succo imbuerunt. Neque verò poëtices encomia hic pertexere in animum induxi; id enim angustia temporis, quâ circumscribor, prohibet; sed hoc tantum dico, copiam illam sermonis, (de quâ paulò antè verba institui) mirum in modum ex studiis poëticis crescere; atque singulare hinc nasci orationis decus, & mirificam sublimitatem: prout non uno in loco *Disertissimus ille Romuli nepotum*, nec non poëtarum ingeniosissimus expressis testatur verbis.

Quæ

Quæ etiam est causa, quod non modo Oratores poetarum sententiis sunt referti, sed Philosophi quoque, licet omnia inferiora suis præceptis arbitrentur, repetere sibi autoritatem à testimoniis, quæ ex poetis mutuuntur viridariis, non fastidiunt. Atque divinus ille Philosophus, cujus parvuli in cunis dormientis labellis apes mel inseruisse perhibent, poetas *ἄλλοι τῶν θεῶν* vocitare; & antiquissimi, referente Strabone, Poëticen primam quandam Philosophiam esse, asserere non sunt veriti. Gravissimè autem allucinantur, qui è poetarum scriniis tantummodo bractæas quasdam, ut loquuntur, eloquentiæ, ascititia, inquam, colorandæ orationis pigmenta: atque inanes quasdam fabellas depromi contendunt: quique hæc tractant veriùs nugarum esse architectos, magnoque conatu magnas nugas agere affirmare præsumunt. Morboniam faceffant perversi isti rerum arbitri, atque inter eos migrent, quos -- *Jampridem venosa cucurbita querit*. Etenim præterquam quod maximas res oratio luculenta hominis disertis efficiat; etiam hæc fabellæ, quas tantoperè exagitant, frugis suæ non sunt expertes; quandoquidem sub hisce involucris salutaris latent doctrinæ; quorum testimoniorum pleni sunt libri Mythologici. Nam -- *Veluti pueris*, (quod elegantibus planè verbis sublimis ille inter poetas naturæ interpres ait,) *absynchia retrahit medentes*, *pubes*

*Cum dare conantur, prius oras pocula circum
 Coniungunt mellis flavo, dulcique liquore ;
 Ut puerorum ætas improvida ludificetur
 Labrorum tenuis : interea perpotet amarum
 Absinthii calicem, deceptaque non capiat,
 Sed potius tali facto recreata valeat :*

pari ratione poetis nequaquam propositum est, nutricum more inanibus fabellis animos legentium ducere ; verum severa morum præcepta & abstrusa naturæ arcana dulcedine quadam fabularum condire. Ut hoc ipso juventutem ad cognitionem rerum insignium allicere, & tantò majorem virtutis ac sapientiæ sementem facere possint : cum alioqui jejuna horum traditio animos facile averteret, & aures delicatas raderet.

Si tamen nihilominus hæc tanti non videantur ; illa certè summa esse ac planè divina, quæ ex iisdem petuntur fontibus ; nemo ita perfrixtæ est frontis, qui diffiteri audeat. Hæc enim studia titillatione quadam honestissimæ voluptatis animos alliciunt ; allectis monita salutaria instillant ; atque igniculos illos honestatis, semina, inquam, justitiae & æqui naturæ instinctu nobis insita (sive verius, primævæ imaginis reliquias) fovent atque excitant : luxuriantes vero cupiditates coercendo amorem honesti insinuant, atque à vitiis ad virtutem abducunt. Quod inter alia homines sapientissimi testatum reliquerunt, cum cæteros non modo
 Deos,

Deos, sed illum quoque ,

Qui templa cæli summa sonitu concutit ,

Cupidinis imperio subditum ferunt ; attamen in Palladem & Musas studiorum præfides , arte quasi stupente, nihil hunc unquam potuisse. Cùmque Sirenes suavitæ cantus quosvis præternavigantium ad se allectos , mentisque statu dejectos in præsentaneum pertraherent exitium ; solos Argonautas tutò præternavigasse perhibent ; quod Orpheus in puppi assidens tantâ vocis ac fidium dulcedine aures eorum deliniverit, ut Sirenium blanditiis neutiquam moverentur. Quâ ratione innuunt eum, qui salutaribus hominum sapientium monitis aures præbuerit ; non faciliè à recto virtutum tramite in vitiorum scopulos abstractum iri, sed fruticantes in animo cupiditates , ac corruptelarum illecebras refrænaturum. Pleni præceptorum sunt libri, plenæ sapientum voces , quæ non dico ad virtutem digitum nobis intendunt, sed omni ratione hoc insinuant, nihil in vitâ magnoperè expetendum præter honestatem, inque eâ persequendâ quævis pericula parvi ducenda. Quandoquidem, ut Comitorum ait festivissimus,

Qui per virtutem perbitat, non interit :

atq; *Post mortem in morte nihil est metuendum magis.*

Licet verò hæc Philosophorum propriè sit professio, sæpissimè tamen hi , quos homines à Musis aversi nihil præter verborum lenocinia habere ar-

bitrantur, præcepta rectè vivendi nihilò deterius
quàm ipsi tradunt Philosophi ; ac

*Quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non ,
Pleniùs ac meliùs Chryſippo & Crantore dicunt :*

reque ipsâ ostendunt, nullam illis esse eruditionem,
nisi quæ beatæ vitæ rationem juvet. Quod si sta-
tuæ & imagines insignium virorum aspicientem ad
æmulationem gloriæ excitant, atque Miltiadis tro-
phæa Themistoclem ita commoverunt, ut abdicâ-
tâ mollitiæ vitam in melius commutârît: & Thesea
Herculis facta æmulatione stimularunt, ut paria e-
dere agitare: nonne multò magis nos afficiant
tùm salubria vitæ rectè instituendæ documenta ;
tùm vivæ excellentium virorum imagines, quas ho-
mines sapientissimi monumentis suis expressas reli-
querunt: non quidem ut ab otiosis & stupentibus
solùm spectarentur, sed tantarum virtutum cogita-
tione similem in animis nostris gloriæ fomitem ac-
cenderent? Quapropter etiam in Platonis convivio
τῶν ἀρετῶν γενήτορες, Virtutum genitores, Poëtæ vo-
cantur.

Denique ut majora dicam, etiam ad res insignes
præclarè gerendas maxima horum studiorum sunt
momenta ; siquidem fortitudo, nisi arte & pruden-
tiâ regatur, parùm potest, atque, ut ille Æolii in-
ter Latinos carminis ait princeps,

Vis consilii expers mole ruit suâ ;
nec aliud est robur sine consilio, quàm corpus sine
pecto-

O R A T I O.

pectore, aut caput sine cerebro. Testatur hoc inter alios ille, cui unus non suffecit orbis, qui inter medios armorum strepitus Homerum secum circumtulisse, & unâ cum gladio cervicali suppositum habuisse fertur. Nec non Græcorum apud principem poëtarum Imperator, qui ut Trojâ facilius potiretur, decem sibi optavit dari non Achilli, aut Ajaci, sed Nestori similes. Neque mirum; qui enim literis bene excultum pectus gerunt, non unius solum alteriusque belli inspectione aliquam rerum militarium nacti sunt experientiam, sed fedulâ librorum volutione hoc consecuti, ut omnibus, quotquot post hominum memoriam gesta sunt, bellis quasi post principia positi interfuisse, atque omnium principum penitioribus consiliis quasi arbitri sedisse, & eventus perspexisse videantur. Tales apud Græcos memorantur non solum Pericles & Epaminondas Imperatores, sed etiam Architas Philosophus, & Alcæus Poëta: atque apud Romanos Scipiones, Marcelli, Cicero, Cæsar atque alii; de quibus utrum armis magis an literis præstiterint, ut ambiguum est asserere; sic quantas res gesserint, veterum monumenta loquuntur. Non ignorarunt hoc Mitylenenses, quos Ælianus refert vitis civitatibus supplicii loco imposuisse, ne liberos suos literis imbuerent; omnium suppliciorum gravissimum æstimantes, rudem & à literis alienam vitam exigere. Atque hoc est, quod Iulianus
Apostata-

Apostata non tantùm vetuerit Christianos ad militiæ honores admitti, sed eorum quoque liberos in scholas Rhetoricas recipi; hanc consilii sui addens rationem, *δικαίως πλεοῖς βαλλόμεθα*, propriis penis ferimur.

Sed satis multa de firmissimis præfidiis, quibus humanitatis studia cultores suos muniunt; sequitur ut eorundem suavitatem deinceps delibem. Quæ tanta est, ut nullâ ex re major peti possit; ac talis, ut si non tantæ plurimarum insignium rerum commoditates ex hisce studiis ostenderentur, illa tamen dignissima meritò judicarem, in quibus operam quandoq; ponerent, quicumq; gravioribus districti sūt curis. Etenim si fortè animus morborum suspiriis graviter sit affectus, hic est, ubi curetur; si fori strepitu defatigatus, hic est, ubi refocilletur; si cathedræ molestiis obrutus, hic est, ubi sublevetur; si aliarum rerum negotiis impeditus, hic est, ubi se expediat, ac solvat. Enimvero cùm cæterę voluptates neque omni ætati præsidio sint, neque omni tempori locoque conveniant, hæ solæ & ætatum sunt omnium & temporum & locorum. Hæc studia adolescentiam erudiunt, senectutem exornant, ejusque incommoda leniunt & sopiunt; ac si fortuna juvat, oblectamento sunt; si tonat, solatio. A publico abstinere cogere? delectant domi, nauseam abigunt. Foris peregrinandum, rusticandum, aliudvè agendum? nullius comitis jucundior

cundior confabulatio. A negotiis publicis, aut temporibus excluderis, aut tuâ voluntate feriaris? nihil est, quo otium honestiùs fallas. Ægritudo animum cruciat? nihil est quo jucundiùs, certiùsque lenias. Docet hoc suo exemplo Aug. Cæsar, quem in summâ rerum mole, bellique Mutinensis difficultatibus hisce literis vacasse Tranquillus refert. Neque mirum; cæterarum enim voluptatum satis parva est res; atque ita in vitâ comparatum, ut cunctæ satietatem quandam & tædium secum ferant; sed quæ hisce parantur studiis, quò percipiuntur majores, eò avidiùs expetuntur. Cui rei testimonio sunt homines literatissimi, tantâ quandoque studiorum jucunditate deliniti, ut alios cibi potusque ceperit oblivio; alios in mediâ urbis direptione nec tectorum cadentium fragor, nec civium, qui contrucidabantur quiritatus & lamenta à commèntationibus avocârint; adeo ut priùs percussoris manum jugulo exceperint, quàm totius urbis convulsionem auribus hauserint.

Supereft, ut ornamenta, quæ hæc studia comitantur, attingamus, non quidem pro merito, sunt enim dignitatis plenissimæ, sed strictim, & levi, quod ajunt, manu. Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisque gloriâ maximè ducitur: hæc verò literarum cultores non suspensis, sed grandibus, ut sic dicam, comitatur gradibus, atque ita ut pedem pede pre-

mere videatur. Prætermitto hoc loco, illum sapientiæ antistitem Platonem, cui, referente Plinio, Dionysius tyrannus, aliàs superbiæ sævitæque natus, vittatam navim obviam misit; ipse quadrigis albis egredientem è navi excipiens. Producerem in medium Posidonium, sapientiæ professione clarum, cui ille Orientis & Occidentis domitor imperii insignia submisit; nisi ejus recensione exempli vestræ adhuc aures calerent. Quid de Homero dicam? de quo septem non ignobiles Græciæ civitates inter se disceptant, atque Smyrnæi ita suum vendicant, ut divinos ipsi assignare honores, ac delubrū suo in oppido dedicare non refugerint. Quid memorem Archilochum poëtam? cujus interfectores etiam Delphicum arguit oraculum, neque priùs expiari potuerunt, quàm ipsi ad Tænarum parentassent. Adeo ut Græcis decantato proverbio *Ἀχιλοχὸν παλεῖν* eodem dictum sit sensu, quo Latini Crabrones irritare, aut Tribulos calcare dicimus. Quid Socratem referam, quid Æschinem? illum obstetricis, hunc tympanistriæ filium. Quid Demosthenem, quid Pindarum? Illum machæropæo, hunc tibicine progenitum? quos tamen supra omnes honorum apices hæ literæ evexerunt. Sed quid in exoticis moror? cùm domestica in promptu sint exempla, eorum quos non tam Theologia aut Iurisprudencia, (quarum tamen non mediocri instructi sunt supellectile) sed hæ præcipuè literæ supra omnes

O R A T I O.

omnes omnium fumosas imagines ita extulerunt, ut antiquitatis memoriam celebritate nominis superarint. Utque omittam Doufas, Lipsium, Scaligerum, aliosque quos nostra vidit ætas; habet florentissimum illud Musarum Athenæum Leida, habet celeberrimum orbis emporiū Amsterodamum, confines nobis urbes, viros Gratiarum manibus factos, qui harum præcipuè disciplinarum auspiciis, tanquam -- *Clarissima mundi Lumina* --, toti jam orbi innotuere. Quorum fama apud omnes jamdudum gentes ita est *Extra anni Solisque vias* -- diffusa, ut iisdem quibus orbis terrarum finibus contineatur: nominibus autem parco, tùm quia singularis eorum modestia hoc vetat; tùm ne palpum obtrudere, aut quasi in os laudare videar. Atque hi quidem honores tantò sunt majores cæteris, quòd cùm omnia alia dies imminuere soleat, nec quicquam sit manu factum, quod non aliquando conficiat vetustas, hisce tamen laudibus diuturnitas nihil detrahat, sed potiùs addat, ita ut magis magisque indies florescant.

Videor autem mihi nescio quos obstrepentes audire, quibus nihil olet, nisi quod unctam olet culinam; nihil sapit, nisi quod quæstum sapit & lucrum: horum qui studiorum mihi sterilitatem ad aures occinunt: atque ut ex omnibus doctrinis duas quidem fructuosas esse vulgari decantatum est dicto, sic literas humaniores cultoribus suis deco-

quere ajunt, deque his meritò vetus illud jaçtari
 posse, Οὐδὲν πρὸς τὰ ἀλφίτα, *Nihil ad farinam.* O vitio
 creati judices! parumque ad veterum Romanorum
 gustum! qui bonam famam magnam nobilitatem,
 verasque divitias censebant; gloriam ingentem, di-
 vitias honestas volebant: fugit vos ratio, ac vani-
 tatis res ipsa arguit. Sicut enim hæ literæ facilli-
 mos cultoribus suis ad nominis immortalitatem
 patefaciunt aditus, sic nulla expeditior est via, non
 quidem ad regales coacervandas gazas, sed mode-
 ratas saltem facultates sine ulla dedecoris notâ pa-
 randas. Non adduco huc Thaletem, qui postquam
 exprobratione amicorum eò esset compulsus, ut ad
 rem faciendam animum adjiceret, astrorum scien-
 tiam sibi compendiarium ad insignes divitias viam
 fecit. Potius in medium prodeat Isocrates, qui di-
 cendi officinam aperiendo eas sibi collegit opes, ut
 Trierarchia, ad quam obeundam primi solùm cen-
 sus homines admovebantur, ipsi non semel delata
 esse dicatur. Sed unus instar omnium sit ille, quem
 invidendo elogio principem eruditionis Plinius in-
 digitat, L. An. Seneca; hic licet alienigena tamen
 eloquentiâ duce, & imperatoris munificentiam tan-
 tam sibi opum vim confecit, ut duplò major Crassi
 facultatibus, qui Romanorum veterum fuit locu-
 pletissimus, fuisse dicatur: neque solùm hortorum
 amantate, ac villarum magnificentiam Principem
 supergressus est, sed fænebrem pecuniam tantam co-
 piam

piâ collocatam habuit, ut Italiam & provincias fænore suo haurire diceretur. Possedit enim (exprobrante hoc ipsi Suilio) ter millies H SS. qui modus nobis esset septuagies quinies centena millia Philippicorum. Regales fanè & stupendæ opes, ac supra fidem, fateor; nisi testis nobis locupletissimus foret Cor. Tacitus. Verum enimverò ut insignibus judiciis hæc censura peragatur; atque ab iisdem, in quos modò digitum intendi viros, omnium rerum insignium exempla petantur, quàm facilem & expeditam ad facultates parandas viam hæc literæ muniant, satis superque ex eo liquet, quòd alii eorum lautissimis stipendiis evocentur, alii insignis mantissæ auctario retineantur, iisque vinciantur pedicis, quæ

Quàm magis extendas, tantò astringunt arctius.

Sed pergunt iniqui isti rerum arbitri malè de literis nostris sentire; quasi hausta ex triviis doctrina & puerilia solùm nugamenta hîc tradantur; ideoque non magni hæc studia sint momenti; neque magnopere desudandum iis, qui hæc tractant. Quâ in re incredibile dictu, quantum à cursu rectæ rationis abstrahantur. Siquidem non esse reicula, quæ hisce continentur studiis, summaque cultoribus non modò præsidia, sed insignia quoque ornamenta hinc desumi, evidentibus, ut puto, tum argumentis, tum exemplis evici: adeò ut in mediâ caligent luce, qui hæc non perspiciunt; atque non

lemis, quod ajunt, sed ollis lippire videantur. Qui verò parum laboriosam harum rerum censent esse professionem, næ illi perinde atque cæci de coloribus judicant, dumque ita sentiunt, nihil sentiunt. Nam ut usu & fructu hæ literæ sunt uberrimæ, sic etiam genere sunt infinitæ: atque à nullis eruditorum, major requiritur veritas, aut uberior omnium rerum copia. Qui enim in cæteris elaborant disciplinis, licet aliorum sint rudes, atque in uno illo, quod profitentur genere, mediocriter excellent, summis eos laudibus cumulari videmus. Hic verò alia planè est ratio; quia enim Philologis diversarum disciplinarum scriptores sunt explicandi, & unus sæpe autor multifariam rerum copiam ex omni doctrinarum genere depromit; iccirco illos quoq; *παιδείας* esse oportet. Neque solùm accurata ab iis requiritur linguarum cognitio, sed omnis liberalium artium & Philosophiæ varietas non pertractanda quidem, at cognoscenda; neque tantùm delibanda, sed degustanda venit. Quibus nisi exactam Oratoriæ & Poëtices, nec non Antiquitatis notitiam habeant conjunctam, atque historiarum sint intelligentes, pro nullis habebuntur. Imo ex ipsis facultatibus, ut vulgò dicuntur, multa non leviter cognoscenda; quibus ignoratis compluria classicorũ autorũ loca ignorari necesse foret. Quis Lucretii de naturâ rerum libros commodè interpretabitur, nisi accuratam scientiæ naturalis notitiam

tiam fit adeptus? Quis Manilium enarrabit, nisi Astronomiam calleat? Quis è Græcis Theognidem, è Latinis Satiricos enucleabit, nisi moralis disciplinae præceptis probè sit imbutus? Quis Lucanum aut Silium commodè explanabit, nisi historias norit? Quis Ovidii Fastos digeret, nisi Antiquitates tanquam digitos unguesque suos teneat? Denique ut de aliis nihil dicam, quis Tullianas ritè exequetur orationes, nisi juris & legum antiquarum rationem perspectam habeat? Ut omittam in reliquarum disciplinarum doctoribus non eam desiderari sermonis elegantiam, non illud verborum decus requiri, quod à nostro passim flagitatur ordine. Hic enim voces exiguntur nitidæ, ac locutiones selectæ, quæque sint

--Compositæ ut tessera omnes

Endo pavimento, atque emblemate vermiculato.

Neque verò hæc ita quisquam accipiet, quasi tam acri sim studio, ut omnia hæc mihi tribuere auisim. Tantum enim abest, ut præstare, aut de me polliceri hæc audeam, ut ne quidem sperare cuncta præsumam. Sed hoc dico, multifariam hanc doctrinarum varietatem ab iis, qui nostri sunt ordinis, quidem flagitari, exactam verò solum reperiri apud eos, quos modò laudavi literarum Aristarchos, in cæteris ut minimè perfectam, ita nec superficiariam, attamen mediocrem plerorumque notitiam requiri; atque in his locum habere illud Satyrici,

Est

Est quodam prodire tenus, si non datur ultra.

Plura sunt, A. H. quæ huc spectant, possemque vela orationis pandere, quò enim longius in altum provehor, eò mihi patentior aperitur Oceanus, verùm temporis ratio me monet; ut vela contraham, portumque subire contendam. Statueram quidem, cum primùm me ad dicendum accingerem, posteriorem orationis partem in dirigendo humanitatis curriculo impendere; atque id operam dare, ut viam illam, quæ aspera & senticosa multis videtur, sentibus ac vepribus purgatam, planamque redderem. Idque eò magis, quia licet multi de rectè instituendâ horum studiorum ratione verba fecerint, plerique tamen veluti statuæ Mercuriales eminus tantùm digitorum intendunt, neque se viæ socios præbent, unde fit, ut juvenus in ipso sæpè limine hæc studia valere jubeat, aut in præcipitia delabatur. Verùm ubertate rerum, de quibus mihi dicendum fuit, oratio excrevit, ac mihi non tam copia, quàm modus in dicendo quærendus est. Quocirca quod restat, aut in tempus commodius, aut privatis commentationibus transmittimus.

Vos verò Adolescentes Ornatissimi, (ad quos meus nunc convertitur sermo) Vos, inquam, qui in patriæ & gloriæ spem Musarum quasi lacte educamini, agite obsecro, cognoscite felicitatem vestram, dumque — *Integer ævi Sanguis*—, ac studiis apta est ætas, toti in hac literas
in-

incumbite. Dicitur non potest, quanto vobis olim & præsidio & ornamento sint futuræ, cum vos cæli favor, vestraque virtus & eruditio ad rerum fastigia evexerit. Perspicitis sine harum rerum luce eos, qui aut in Reip. aut Ecclesiarum, aut Scholarum puppi sedent, Cimmeriis involvi tenebris, ac principalibus muneris sui partibus deesse: illustria verò esse bona, quæ illarum splendore acquiruntur. Videtis ab hisce non solum totam Latinitatis & Antiquitatum dependere cognitionem; atque Oratoriam & Poeticam his adminiculis parari: verum eas ad virtutem quoque & honestatem facem nobis prælucere; simulque ad res præclarè gerendas insigni esse adjumento. Auditis nullum in rebus secundis verius esse ornamentum, aut certius in adversis refugium. Intelligitis ad honores amplissimos atque facultates parandas viam hisce literis sterni expeditissimam. Quid statis itaque, ane hoc insigne animorum decus in obscuro jacere, aut negligentiam situ obsolescere patiemini? Agite, agite, Adulescentes dilectissimi, à veterano vos hisce studiis vindicate. Nolite admittere, ut aut libido vos ad voluptatem, aut amœnitas ad delectationem, aut labor ad quietem ita avocet, ut ab instituto cursu planè desistatis. Nec cum illis vobis rem esse patiamini, qui majorem histrionum, mimorumque quam eorum, qui linguam poliunt, animumque informant, rationem se habere ostendunt; multò-

que minùs cum illis , qui voluptatibus irretiti potiore cuticulæ , quàm animæ curam gessisse , atq; hãc tantùm pro sale , ut Varro ait , ne putrescerent , habuisse videntur . Verùm summâ animorum & corporum contentione , virtute ducè , ac comite doctrinâ ad veram grassamini gloriam ; donec

Virtus recludens immeritis mori

Cælum , negatâ tenet iter viâ ;

Cætusque vulgares , & udam

Spernat humum fugiente pennâ.

Ego quicquid in me est studii , consilii , laboris , id omne vobis defero ; ac quicquid hujus ætatis viribus possum , id vobis & publicè & privatim do , dico , & confecro .

Hoc superest , Proceres Ampliff. Reip. hujus singularia columina , ut hęc principe digna munificentia , hęc stupenda animorum & sine exemplo magnitudo , hoc heroicum decretum , quo inter medios armorum strepitus quietum Musis delubrum sumptibus vestris erigitis , ad gratias agendas ac vota concipienda nos erigat . Urbem hætenus habetis toto orbe celeberrimam ; adeo ut vix ulla regio ita sit remota , quò inclytæ Ultrajectensium Reip. splendor non pervaserit : quæ res jam pridem distinctissimarum gentium admirationem , ac vicinarum æmulationem vobis concitavit . Urbem , inquam , habetis cœli clementiâ , soli fertilitate , civiũ ingenio , & moribus laudatissimam , ac rebus gestis fami-

O R A T I O.

famigeratam ; cui fato quasi virtus , eruditio , multifariæ artes , atque opulencia deberi videntur. Vnum hoc defuit , ut quemadmodû innumerabilem semper doctissimorum hominum summorumq; artificum intra pomœria vestra continuistis numerum ; sic Athenæum quoque & Musarum delubrum mœnibus vestris includeretis. Quod antehac à nonnullis fortè tentatum , ab omnibus expetitum , vos V. Ampliff. hoc tempore , cum bono Deo , perficitis : ac multorum principum cogitationes decreto & munificentia vestrà antevertitis.

Et nostrum itaq; & posteritatis est , hæc gratâ animi recordatione perpetuò recolere ; ac fausta omnia his tam præclaris cœptis ab immortalis numine precari. Si enim inter paganos lucis Euangelicæ expertes , quibusque Fortuna in rebus humanis utramq; paginam facere credebatur , solus naturæ instinctus tantum potuit , ut à Iove novarum rerum fumerent auspicia ; quid nobis qui Euangelij radiis circumfundimur , prius esse debet , quàm ut in solenni hujus Athenæi inauguratione summum illum omnis sapientiæ authorem precemur , ut quæ hic egimus , acturique deinceps sumus benè feliciterque vertat , nostrosque docentium & discentium conatus ritè secundet.

Illustra tu nos O Iustitiæ Sol. Vigeat , valeatque magis ac magis Magistratus ; vigeat , valeatq; Respublica ;

J V S T I L I R A E I O R A T I O .

publica; vigeat, valeatque illustre hoc gymnasium;
exulet à nobis vitium & Erynus, sit hæc schola
fincerioris sapientiæ Lyceum & Academia, sit ve-
ræ virtutis portus, sit nudæ veritatis inexpugnabilis
arx, sit honoris & gloriæ asylum, sit justitiæ Areo-
pagus, sit rectarum animarum Prytaneum; fa-
mamque & gloriam ad orbis terminos extendat, ac
Canescat seclis innumerabilibus.

Quod ex animo apprecor, atque in hoc voto finio.

D I X I .

E P I G R A P H E
Illustris Gymnasii

Reip. Ultraject.

*Clavigeri sapere & fari ut sub fascibus agni
Possis, cum Latio hæc personat Atthis, Heber.*

I. L I R .

HENRICI RENERI

Philosophiæ Professoris

O R A T I O

I N A V G V R A L I S

D E

Lectiōibus ac Exercitiis
Philosophicis.

OGITANTI mihi de argumentis,
quæ illustri huic ac splendido lo-
co, tot ac tam præclaris omnium
ordinum ac ætatum auditoribus,
tantæ denique solennitati non ini-
donea forent, varia occurrerunt.

Urbis hujus splendor, amœnitas, salubritas, oppor-
tunitas, ipsum Apollinem cum Musarum choro
huc evocatura, oculos protinus perstringebant, &
sterilem ac jejunum in dicendo hominem imple-
bant extemporaneâ pene facundiâ. Laudatissimum
vero amplissimi ac prudentissimi Magistratus in-
stitutum, civium & exterorum, Reip. ac Ecclesiæ
totius bono susceptum, non minùs uberem segetem

suppeditare poterat publici boni, & artium culturae amantissimo. Quid dicam de cæteris incolis quam plurimis, quos omnimoda eruditio & multiplex rerum usus, stellarum instar, in splendidissimæ hujus urbis cælo collocavit? quorum laudes non prius æquaveris, quàm artium & authorum omnium, in quibus sese velut in palæstra diutissimè exercuerunt, amplitudinem percurreris.

Sed peregrino mihi & vix urbem ingresso non fuit fax in alienam messem mittēda. Pertinere credebam adeò illustres materias ad eos, qui diuturna hoc in loco habitatione penitiorum acquisivissent tantarum rerum notitiam, quique orationis apparatus & verborum luminibus earum splendorem æquare possent. Itaque restrictis cogitationibus intra Professionis philosophicæ mihi demandatæ limites, quatuor potissimum incertum quid deligerem diu suspenderunt.

Aut enim (ut de his duobus prius referam) recepto plerisque more Philosophiam laudare, aut ad eam hortari consultum videbatur: quorum utroque splendor arti, quam tractaturus sis, paratur, & generosis adolescentibus ardor ingeneratur ad eam amplectendam. Accedebant præparata laboribus aliorum, qui in hoc campo se exercuissent, adminicula, quibus freto & res eximix, & præclara verba in promptu fuissent. Sed nec disertis aut eloquentis nomen falso titulo & momentanea quidem

O R A T I O.

dem hac actione parare volui, quod deinceps red-
argueret vel stilus in scribendo, vel in differendo
cum privatim tum publicè oratio minùs compta:
& primus ille impetus, quem adolescentum animis
imprimunt ejusmodi orationes mox languescere
solet, quique toti ignèi videbantur dum arrectis a-
nimis atque auribus præclara illa, quæ de Philoso-
phia magnificè dicebantur, audirent, non multò
post glacie frigidiores evadunt; seu quod ita ferat
rerum natura, seu postmodum deterriti itineris dif-
ficultate, seu quod non protinus deprehendant eos
usus, quos in recessu & abditissimis suis penetrali-
bus philosophia continet, & scrutatoribus ubertim
promittit ac promit.

Duo supererant argumenta, quæ propensus ad
publicam utilitatem pro virili promovendam affe-
ctus suggesserat. Alterum quidem de causis con-
temptæ ac jacentis hodie philosophiæ, ejusdemque
mali remediis: alterum de officii mei ac instituti
ratione in tractanda cum publicè tum privatim no-
bilissima hac studiorum parte.

Triennium pene est ex quo ad Illustre Daven-
triensium Gymnasium evocatus causas nonnul-
las prolixè satis exposui, cur hæ disciplinæ olim
in Græcia adeò flourerent, quæ nunc apud nos
squallidæ sunt, & apud plerosque omnes despiciantur.
Cum sub incudem hanc seu orationem seu præfa-
tionem revocarem, videbam plenius & accuratius
de

HENRICI RENERI

de toto hoc negotio differi posse, causasque omnes tantę in deterius mutationis universim ad tria hæc potissimum capita referri; ad discipulos, ad Professores, ad fautores seu patronos. Adolescentes luce mathematicorum elementorum destituti accedunt contra receptum veteribus ac laudatissimum morem ad abdita hæc sacra; ardor in accessu non tantus quantus olim; constantia minor in progressu; denique ut quidam constantiores sint, nimis angustis temporis spatiis universum studiorum cursum definiunt. Qui verò philosophiam profitentur, (si paucos excipias,) vel eloquentia, qua suos sermones condiant, vel experientia, quâ sua principia stabiliant, vel utrisque destituti longissimè absunt à veterum philosophorum in hisce duobus excellentia. Mecænates verò, qui privatos eruditorum conatus vel præmiis pensent, vel sumptibus collatis ulterius promoveant, nulli pene hodie præ tanto eorum apud veteres numero, quorum liberalitate non tam philosophi, quam philosophia ipsa opiparè habita olim alebatur, crescebat, & floridam illam faciem ostentabat, cujus imaginem veterum scripta referunt. De quibus omnibus si repetitis ex veteri memoria exemplis ageretur, facile intelligitis, Auditores, quàm ampla ex singulis surgeret dicendi materies.

Sed ne actum agere viderer apud eos qui olim me de hisce rebus fusius differentem audiverunt, tandem

O R A T I O.

tandem de lectionibus ac exercitiis philosophicis quæ tùm publicè tum privatim ad juventutis utilitatem ipsiusque philosophiæ splendorem haberi possint, agere constitui, eademque opera testatum apud omnes facere studium promovendę pro ingenii viribus utilitatis publicæ.

Sed ecce latius exspatianti per hunc campum, omniaque quæ ad hanc rem pertinere viderentur minutiùs consideranti ea rerum multitudo ac copia sese obtulit, quæ vix integris voluminibus, nedum oratiuncula, caperetur, si singula oratorum more deducenda, ac illustranda forent. Quid igitur consilij? Si enim horum omnium unum aliquod longiori orationis filo deducere tentavero, cætera reticere cogar, & plurima silentio involvere, quæ forsitan studiosæ juventutis interest non prorsus ignorari: sin ex adverso omnia in compendium contraham, quàm longissimè recedendum erit à recepta hætenus dicendi consuetudine, & orationis loco catalogus ac merus index meditationũ mearum proponendus. Quæ res, quia omni ornatu caret, & jam defessæ sunt aures vestræ etiam suavissima ac elegantissima eorum qui me antecesserunt dictione, non potest non magno fastidio audiri. Sed futurum vicissim spero, ut si eloquentiæ laude, quæ nulla in nuda enumeratione esse potest, caream, non ingratum vobis, Auditores humanissimi, sit studium, quo feror ad Liberales Artes pro

virili promovendas, cujusque imaginem ac veluti typum esse velim hanc ipsam rerū à me quantumvis sterili ac jejuno stilo dicendarum seriem.

Omissa publicarum disputationum cura, quòd hac in re receptum passim in omnibus Academiis morem sequi constitutum sit, duo potissimum supervisse video, quibus promovere solent artium ac facultatum omnium Professores studiosæ juventutis studia; lectiones publicas, & domestica collegia, quorum ritè institutorum ductu gradatim affurgimus ad scientiarum fastigium.

Cogitanti de lectionibus hæc occurrerunt, & authorem deligendum, & ubi delegeris doctrinam ejus optimâ & ad discipulorum usum accommodatissima ratione tradendam esse. Inter authores protinus apud me prævaluit philosophorum princeps Aristoteles. cujus rei etsi sufficiens argumentum suppeditaret exemplum clarissimorum duorum philosophorum, qui in proximis huic urbi urbibus magna nominis sui celebritate, magno auditorum applausu, singulari dicendi ac docendi gratia, insigni denique cum fructu Peripateticam philosophiam proponunt; libuit tamen penitus disquirere, & seposito affectu omni dispicere, jurene Aristoteli hic honos deberetur, quem videbam passim & toto pene orbe ei deferri. Cumque animo repeterem, & quæ publicè essent notissima, & quæ vitæ ejus historia suggerebat, deprehendi hunc morem summa
cum

cùm authoritate, tùm ratione niti. Authoritatis & existimationis summæ argumenta offerebant coævum Aristotelis & posterum. Inter coævum Philippum Macedo, & magni patris magnus filius Alexander, denique concives ejus Stagiritæ. Philippus Macedo nato sibi filio Alexandro in hunc sensum ad Aristotelem scripsit: *Filium mihi genitum scito, Divisq; gratias habeo, non proinde quod natus sit, sed nasci contigerit temporibus Vita tua: spero enim fore, ut edoctus eruditusq; à te dignus existat & nobis & rerum nostrarum susceptione. Vale.* Et postmodum Alexander professus est plus se debere præceptori suo Aristoteli, quàm Philippo parenti: quòd ab hoc ut viveret, ab illo ut rectè viveret & regere posset haberet. Nec maxima defuerunt ab utroque præmia, dum ille Stagiram ejus patriam sedem à se ante dirutam exædificavit, ac cives fugatos aut servos factos pristinae libertati in integrum hujus unius causa restituit. Atque hinc Stagiritæ & Legislatorem sibi delegerunt, & defuncto divinos honores detulerunt, annuo festo in ejus honorem instituto. Apud posteros verò quantæ fuerit existimationis arguunt tum dicta honorifica de eo, tum facta varia, quorum nonnulla è multis in medium proferre sufficiet. Verba hæc sunt de eo Ciceronis, *Quis omnium doctior, quis acutior, quis in rebus vel inveniendis, vel judicandis acrior Aristotele fuit?* Plinius verò *summum in omni doctrina virum* appellat. Plura ac illustriora

de hoc viro discere lubet? tria sæculi hujus lumina maxima suppeditabunt; Julius Scaliger in Exercitationibus, in libris de re poëtica, in Heroibus; Lipsius libro primo Stoicæ philosophiæ dissertatione IV. Daniel Heinsius in orationibus aliisve pluribus locis.

Facta quæ testantur de Aristotelis præ aliis omnibus dignitate apparent in hujus authoris operibus integris exscribendis, in varias linguas transferendis, ac tandem amplis commentariorum voluminibus, vel prælectionibus illustrandis, quorum exempla suppeditant Græci, Arabes, Latini prioribus ac posterioribus sæculis; idemque testantur Academiae universi prope terrarum orbis, Bibliothecæ, Professores latè dispersi per Europam, Asiam, imò & Indiam utramque. Quin referunt Chosroen Persarum regem cuncta Aristotelis scripta memoriæ mandasse. Ac ne ineptus quispiam è philosophastris & argutulus nugator regerat, rationibus non auctoritate hac in re nitendum, primum quidem ex te, quicumque es, quæro, tene in causa eruditionis præferes tot eruditorum Græcorum, Arabum, Latinorum, veterum, recentium judiciis, qui constanter ita senserunt & eruditionis philosophicæ palmam uni Aristoteli tribuerunt? Sed seponamus auctoritatem, & authorem ipsum tibi forte solo titulo notum, & calumniis nuperorum quorundam exosum redditum sistamus ob oculos. Hæc ex
histo-

historia discere poteris. Acutissimi ac sagacissimi ingenii virum fuisse Aristotelem; cui doti indefessa industria conjuncta fuerit. Integros viginti & tres annos diligentissimum fuisse auditorem Socratis & Platonis; illius quidem triennium, hujus verò viginti totos annos. Eodem tempore omnes omnium philosophiæ sectarum authores diligentissimè evoluisse. Ex Academia ad Philippi ac Alexandri aulam evocato aliquot hominum millia in totius Asiæ ac Græciæ tractu parere iussa, qui referrent quicquid de animalibus observassent, percunctantique responderent. Hi omnes ex eorum genere erant quos venatus, aucupia, piscatusque alebant, quibusque vivaria, armenta, alvearia, piscinæ, aviaria in cura erant. Vnde natum præclarum illud de Animalibus opus, cujus præstantiam pensavit Alexander octingentis talentis, id est (ex Francisci Patritii reductione ad nostratam monetam) decies sexies centenis florenorum millibus. Aula relicta postmodum totos tredecim annos publicè ea esse professum, quæ tot annorum antecedentium labore indefesso & diuturna experientia sibi comparasset. Quo tempore omnes suos libros scripsisse creditur, præter eos qui de Animalibus, & qui ad eloquentiam ac *Φιλολογίαν* pertinent, quos, dum esset cum Alexandro, conscripsit. Ac ne quid ei deesset earum disciplinarum, quæ vel philosophum apprimè juvare vel insigniter ornare possent, in medicina, mathefi, ac

eloquentiæ arte excelluit: Toto enim eo tempore, quo Platoni audiendo vacavit, tum artis ipsius causâ, tum quod facultates essent tenuiores, pharmacopolii artem, more veteribus medicis familiari, nec non etiam medicam exercuisse traditur. De Mathesi nemo dubitare potest, qui vel morem veterum Græciæ philosophorum noverit, vel libros Aristotelis inspexerit, in cujus loca mathematica integri libri conscripti. Eloquentiâ verò tantâ fuit, ut nec quisquam melius præcepta ejus tradiderit, & Cicero aureum eloquentiæ flumen vocaverit. Iam si opera ejus inspicias, invenies universa omnium philosophiæ partium præcepta in iis prolixè ac doctissimè tradita, exposita, discussa. Ex libris Problematum, ac de Animalibus disces quàm sedulus fuerit naturæ observator, & quàm sagax causarum indagator.

Sat multa, & prolixius quàm initio proposueram, verba fecisse videor de Aristotele ejusque præ cæteris omnibus præstantia, quæ non in alium finem ob oculos posita, nisi ut facta tecta maneret sua veteribus gloria, quæ in hoc uno viro tanta fuisse deprehenditur, ut solis instar cæteros philosophos, tanquam luminaria minora, ex mentis nostræ oculis evanescere faciat.

Nunc ordo dicendi postularet, ut de optima Peripateticæ doctrinæ auditoribus proponendæ ac exponendæ ratione aliquid attexerem. Sed quoniam
 niam

O R A T I O.

niam primis aliquot lectionibus, veluti longioris præfationis loco de tota hac materia agere constitutum est, nihil aliud nunc dicam, nisi daturum me operam pro industriæ ac ingenii viribus licet exiguis, ut obscura perspicuè, & confusa distinctè ac methodicè proponam, delectuque factò maximè necessariorum, superfluxæ, aut minoris usus rejiciam, in tanta præsertim vitæ nostræ brevitate. Sed quoniam optima quæque dogmata Aristotelicorum librorū, qui in Academiis explicari solent, etiam dexterrimè à clarissimis philosophis proposita, nauseam delicatę juventuti nescio quam adferre solent, ignaræ quantum momenti reconditum lateat in generalioribus philosophiæ præceptis ad cæteras omnes artes ac facultates olim feliciter adipiscendas ac ad usum revocandas, miscendum est utili jucundum, & amaro dulce. Ei fini condimenti veluti loco propositum est lectionibus physicis singulis subjicere nonnulla problemata de causis plurimarum rerum, quas quotidie vel in cælo, vel in aëre, vel in aquis, vel in terrâ natura & ars sensibus nostris offerunt, quæque in conviviis, aut conversatione quotidiana, aut doctorum colloquiis gratiam cum utilitate singularem conjunctam habeant: lectionibus verò logicis, tædio earundem levando, locus aliquis illustris ex oratore, poëta, aut historico subjici possit, in eum finem, ut artificio bene differendi primùm observato, peculiare de-

inde

inde regulæ eruantur duces futuræ ad optimè differentium imitationem.

A lectionibus publicis venio ad domestica collegia, minus quidem splendoris, sed plus sæpè utilitatis habentia. Ea autem (de philosophicis tantum loquor) vel tironum sunt vel eruditorum. Tironum duo genera: alii siquidem ad studiorum metam, vel proprio errore, vel pernicioso aliorum consilio, vel inopia urgente festinant: alii iusti temporis spatium impendere & volunt, & per facultates possunt, vel optimè sentientium ac eorum bono consulentium suggestionem, vel studio cæteros olim longè antecellendi adminiculo philosophiæ, quâ instructi & perspicacius omnia vident, & solidius de rebus judicant, & optima quæque ex optimis ad suos olim, vel Reip. vel Ecclesiæ usus deligere noverunt.

Prioribus illis sufficere possunt collegia vulgò haberi solita, in quibus compendium aliquod probatissimum præceptorum Logicæ, Physicæ, Metaphysicæ, aut Ethicæ proponitur. Horum autem collegiorum quadruplex esse solet ratio: aut enim Professor privatim dictat synopsis aliquam illarum philosophiæ partium; aut compendium jam editum discipulis audientibus exponit; aut alternis vicibus explicat, alternis examen instituit; aut denique ventilandas proponit artium illarum materias, nisi forte velis & quintam addere, in qua doceatur,

tur, respondeatur ad interrogata, disputetur. Harum ea est optima in qua plus industriæ & æmulationis, quibus tanquam alis studiosa juvenus affurgit ad scientiarum culmen. Id autem tum accidit, cum post diligēter exceptam auribus, vel etiam chartâ Professoris interpretationem, memoriâ exercenda ad promptè ac fideliter eadem postredie reddenda, ac tandem ingenium acuendum vel ad excogitanda in utramque partem argumenta, vel ad eadem ex tempore solvenda.

Generosis verò adolescentibus, quibus excelsior indoles ardorem indidit perscrutandi penitiùs recondita philosophiæ mysteria, ex iisque eruendi fructus, quorum nec suavitatem, nec numerum, nec magnitudinem oratio ulla expresserit, post absolutum vulgari more philosophiæ cursum, similia erūt quæ viris exercitia: hoc tamen discrimine, quod in virorum conventu ipse professor socius operis sit, non dictator aut ductor; hîc verò doceat, dirigat, juvet, corrigat. Superest itaque ut de eruditorum philosophicis collegiis agam, & quidem logicis ac physicis, quòd has solum philosophiæ partes primus annus sibi sit vindicaturus, & facile fuerit ea quæ dicturus sum per analogiam traducere ad philosophiam moralem. Collegia logica à vulgaribus illis & passim haberi solitis distincta cum multiplicia institui possint, tria tamen præfero; locorum communium, Analytica, & Methodica.

HENRICI RENERI

Locos communes velim esse potissimum triplices, Epistolicos, Oratorios, Historicos. Ad Epistolicos, si philologicam eruditionem, & famam quæris inter hujus seculi eruditos, apprimè facient Erasmi, Politiani, Scaligeri, Baudii, & selectiores clarorum aliquot virorum epistolæ non ita pridem Lugduni Batavorum editæ. epistolarum nempe mutuo cum doctis ac magnatibus commercio potissimum nititur eruditorum fama, gratia, dignitas. Oratorios dabunt inter veteres præcipui Demosthenes, Æschines, Aristides, Isocrates, Cicero; inter recentiores Oratorum nostri sæculi facilè principes Muretus & Heinsius, quibus accedere poterunt Perpinianus, Kircknerus, Majoragius. Ex his tanquam ex copiæ cornu uberrima affluet eloquentiæ copia in Academiis, in foro, in senatu olim summo splendori futura. Inter Historicos græcos excellunt Herodotus & Thucydides; inter latinos Livius & Tacitus. Si dextrè conficerentur in hofce ac similes authores loci communes, haberemus ad omnem humanæ vitæ cum privatæ, tum potissimum civilis adminicula summa, & paratam ad dignitates viam. Huc quoque pertinere velim indices & marginalia ad optimos authores, sed summo judicio & accuratissimè elaborata. Vtinam extarent in eos & indices, qualem proprio epistolarum operi subjecit Lipsius, & marginalia, qualia idem author ad Cæsaris commentarios apposuit! Habere-
remus

remus his adminiculis freti penu veluti quoddam & promptuarium omnimodæ eruditionis. Sed pauci Lipsii, vel, ut generatim exprimam, pauci verè logici reperiuntur. à quibus tamen solis tantum beneficium ad remp. literariam accedere potest, ac tantum parandæ eruditionis compendium. Solius Logices lumine vera rerum genera deprehenduntur, ejusque ignoratione adeò inepta & pene nullius usus in authores marginalia habemus, & indices remorantes potius & turbantes, quàm suppeditantes ex voto quod quæritur. In indicibus autem & locis communibus, qui maximè ad usum facturi sint, concinnandis, præter logices peritiam ad deprehendendos terminos ac sententias generales, quibus res aptè indigetentur ac definiantur, duas insuper singulis titulis adesse velim notas, quarum altera definiat loci communis qualitatem, id est, excellentiam ac præstantiam; altera quantitatem, id est, quæ indicet per quot præcisè paginas sese extendat quisq; locus communis paucis verbis comprehendens rem prolixius deductam. Vtrumque notis numericis expedire soleo in hunc modum. Indicatâ loci cujusque communis paginâ à qua locus initium sumit, idq; more recepto per numerum paginæ indicem, subjungo & alterum numerum, qui præcisè indicet quàm latè se extendat materia titulo communi comprehensa. & integram quidem paginam unitate, binas binario; semipaginam a-

liamve paginæ unius partem fractione numerica
 convenienti. Atque hunc numerum quantitatis
 indicem priori subijcere soleo, ac distinctionis
 causâ circulo includere. Ad notandam verò loci
 qualitatem seu præstantiam, præfigo ipsi titulo loci
 communis sinistrorsum numericam quoq; notam,
 totidem unitatibus, quot dignitatis gradus mente
 adscribo cuique loco. Ac ne infinitus sit graduum
 numerus, quinario vel senario totam graduum am-
 plitudinem perfectionemve metior, adeo ut quò
 nota numerica propius accesserit ad hunc nume-
 rum supremæ excellentiæ indicem, eò præstantior
 locus significetur. Quanti autem momenti sint hæ
 notæ à me primum (quod quidem sciam) excogita-
 tæ, intelligetis ex multorum agrorum hæredis si-
 militudine, cui ut divitiarum suarum magnitudo
 constet, non satis est scire quot agros hîc illic ha-
 beat, sed quot jugerum singuli sint, atq; insuper,
 quanta cujusque præ alio sit fertilitas. Et multa-
 rum fodinarum præfectus non tam multitudinem
 fodinarum curat, quàm latène cujusque vena ac
 profundè se extendat, atque in primis aurumne sit
 quod ex hac illâve eruatur, an argentum, an æs, an
 ferrum, an argilla. Atque collegia hujusmodi lo-
 corum communium, aut locos communes ipsos in
 optimos quosque authores ritè & ad normam logi-
 ci judicii confectos inter desiderata pono, quorum
 accessu mirè locupletaretur resp. literaria, & maxi-
 mum

num fieret studiorum compendium.

Sed jam tempus postulat ut ad secundum collegiorum logicorum genus accedamus, quæ Analytica dixi. In his omnis generis discursus, quos singularis virtus ac gratia commēdat, facili ac jucundissimo labore, synopseos seu tabulæ formâ, ipsis authorum verbis, ita oculis subjiciuntur, ut cujuslibet oratoris, poëtæ, philosophi, historici, commentatoris, disputatoris genius ac dotes animi omnes nō secus nec difficilius ferè internoscantur, atque corporis lineamenta in pictura eleganti apteque suo prototypo respondente. Ac licet in tota studiorum ratione nullum existimem aut certius aut facilius adminiculum ad omnem veterum eruditionem, ac eloquentiam in se paucorum annorum spatio (si cui ab aliis studiis & occupationibus obstaculum non accedat) derivandam; tamen quia res est quæ ocularem demonstrationem postulat, nihil de novæ illius Analyseos ratione tota ac fructibus qui ex ea hauriri possunt hîc dicam, nisi me parata habere varia specimina, quæ si paullo plus esset à publicis lectionibus (quas octo singulis septimanis habere cogar) otii, mox publicæ luci darem, ut qui tempore magis abundarent, hoc exercitio crebrò usurpato ac optimis authoribus adhibito, messem colligerent ex ea semente, quam primus fecissem in agro philosophico.

Postremum superest eruditorum in logicis exercitium

citium, quod methodicum dixi, quodque tanti faciendum, quanti ipsa methodus, quam Acontius ita extollit, ut in præclarissimo suo libello de methodo erumpat in hæc verba. *Nec verò pigere studiosos debet laboris quem impendere cognoscendo methodico huic usui oportuerit; tantus enim nunquam esse poterit, quin illum cumulatissimè ejus sit utilitas compensatura. Equidem (inquit) si filius mihi esset aut adolescens quispiam alius æque carus, qui speraret habiturum se triginta annorum otium quod in literarum studiis insumeret, hortarer illum, ut potius integros viginti in assequendo vero methodi usu insumeret, quàm ut eo contempto reliquis studiis totos illos triginta annos daret, minimeque dubitarem optimè illi consultum: pro certo enim haberem reliquorum decem annorum labore ad majorem eum solidioremq; eruditionem perventurum, quàm si ea re destitutus, aliis tantum in studiis ætatem contereret. Quid autem intelligam per exercitia methodica, dicam. Velim vel generales admodum terminos assumi pro exercitii materia, vel indigestam singularium congeriem; atque deinde genera illa summa, investigatis differentiis, continuatâ serie gradatim deduci ad infimas usque species, quibus exempla subjiciantur; vel si exemplorum tumultuaria multitudo sit oblata, ea in ordinem & classes veluti quasdam, invento primùm supremo genere, pari artificio redigi. Exempli gratia occurrit in definitione Dialecticæ, *artem esse benè differendi*. Nosti confu-*

confusè discursuum mentis humanę varia esse genera. illa quære, inventa digere ac deduc paulatim ad infimos usque gradus. Alibi occurrent hi termini *Inventa*, *Instrumenta*, *Fallacia*, *Facetia*, *Apophtegmata*, *Similitudines*, *Sententia*, ac sexcenti alii. Singulorum deductione proluxa ac minutim facta tabulam seu continuatam à summo ad imum seriem confice, inueniesque sub *Inuentis* omnes opes ingenii humani, quibus nunc vel ad necessitatem, vel ad commoditatem, vel ad ornatum voluptatemque vitę utimur. Sub *Instrumentis* verò habebis variam suppellectilem, machinas omnis generis, aliaque instrumentorum genera, quę si omnia methodicè digesta essent, voluptatemne an utilitatem majorem inde percepturi essemus, dubito. *Fallaciarum* verò genus si planè aliter, quàm in scholis obtinet, per omnes fallendi modos ac rationes in vita humana occurrentes deduceretur, quantum inde volumen confurgeret? occurrerent siquidem in militiã strategemata, de quibus integri libri conscripti: in aulicã vitã invidorum & adulatorũ turba non minorem deceptionum varietatem suppeditaret, ut in mercatura mercatorum fraudes. Et furum historia gallicè edita justum volumen eorum insidiis plenum continet. cui merito adjiciatur Meyeri liber de Alchymistarum imposturis. Sed hæ omnes deceptiones in perniciem aut damnum alterius tendunt. Sunt & alię, de quibus altum quoque apud
diale-

dialecticos silentium, voluptati aut admirationi
 fervientes. quales sunt variæ visus fallaciæ apud
 opticos. qualia quoque ludicra multa quæ à circu-
 latoribus, aut magiæ naturalis peritis eduntur. His-
 ce fallaciis si accedant eæ, quæ disputando de re-
 bus controversis committuntur (de quibus ferè so-
 lis logici tractant) habebis uberrimam segetem ad
 methodicum de fallaciis opus componendum, si nõ-
 ris artem variè dispescendi eas in suas classes. Cum
 autem usibus tuis vel alienis suscipiatur hujusmodi
 deductio, & sæpè distinctio generalium terminorũ
 petita vel à causis externis, vel ab effectis, vel à sub-
 jectis, vel ab adjunctis non minoris sit usus, quàm
 ea quæ fit in species propriè dictas aut partes inter-
 grantes; velim mentem exspatiari per omne diffe-
 rentiarum genus, tum earum quæ à rei essentia pe-
 tuntur, tum earum, quæ desumuntur ab iis quæ ex-
 tra rei essentiam sunt; ut eas deligas quæ instituto
 tuo sint accommodatissimæ. Nec facetiarum, Apo-
 phtegmatum, sententiarum, similitudinum, alia-
 rumq; plurimarum rerum ordine deductarum mi-
 nor esset aut varietas, aut voluptas, aut utilitas.
 hocque exercitio, si à logices peritissimis suscipe-
 retur, novæ quotidie artes excitarentur, aut jam
 constitutæ mirificè & maximo Reip. literariæ emo-
 lumento ampliarentur. Pergo ad Collegia Physi-
 ca, quæ triplicia potissimum, sed ab idoneis homi-
 nibus, haberi velim, Observationum, Problematurũ,
 & Ex-

O R A T I O.

& experimentorum. Nomine Observationum intelligo diligentem & attentam considerationem omnium rerum sensu perceptibilium, quæ quamlibet rem singularem vel constituunt, vel afficiunt, vel circumstât tùm cum esse incipit, tùm cum perdurat, tùm cum postmodum varias mutationes subit, tum denique cum corrumpitur, siquidem corruptioni obnoxia est. Nomine Problematum quæstiones designo, quibus inquiruntur rerum sensu observatarum causæ. Experimentum autem est applicatio causæ unius, vel plurium ad proprietatem rei incognitam vel usum ejus novum eruendum.

Observationes autem sunt vel propriæ, quæ propriis sensibus, vel alienæ, quæ aliena relatione habentur. Rursus observationes vel fiunt circa naturam sponte agentem, vel circa eandem quatenus humana industria intervenit. Prioris generis sunt eæ, quibus cõtemplamur quicquid est in cœlo, aëre, aquâ, terrâ, vel quicquid in illis fit sine ullius artificis operâ, quæ vel adminiculum observationis accuratioris suppeditet, vel aliquid circa naturam agat. Nomine eorum quæ *sunt* intelligimus cælum, stellas, elementa, meteora, mineralia, plantas, animalia; eaque omnia tùm secundum se tota, tùm secundum partes considerata; & in his omnibus tum quantitatem, tum figuram, tũ qualitates quaslibet sensu perceptibiles. nempe quatenus illa omnia sunt in natura & pendent à naturalibus

causis sine hominis liberè agentis concursu. Per ea verò quæ *fiunt*, rerum omnium sibi relictarum actiones ac mutationes comprehendimus. Posterioris generis observationes sūt eę quæ circa easdem quidem omnes res fiunt, sed quatenus humana industria aliquid vel adminiculi suppeditat observantibus, vel res ipsas veluti subigit & ea agere pative cogit quæ aliàs futura nunquam fuissent. De his lubet paulò fusiùs differere, & veluti manuducere studiosos naturæ rerum cognoscendæ ad officinas ex quibus observationes ejusmodi petere possint; quando alias illas ex ipsius machinæ mundi, prout à solo authore naturæ creata est & legibus certis quotidie regitur, contemplatione petere liceat. Cū autem observationes quæ fiunt circa rerum naturas cum interventu humanæ opis ac industriæ, necessariò fiant vel circa corpora simplicia vel circa mixta, adeamus omnis generis artifices, qui circa ea quocunq; modo occupantur, observemusque apud quemlibet & quid agat, & quibus ad actiones suas ac opera adminiculis instrumētifue, & quomodo utatur: initiumque sumamus à cœlis ac elementis, ut deinde ad corpora mixta accedamus. Ad naturam doctrinamve cœlorum & astrorum faciliùs ac feliciùs assequendam, naturæ nostræ imbecillitati sublevandæ varia excogitata adminicula: ad repræsentandam nimis alioqui latè diffusam cœlestem machinam, motuumque qui in eâ à stellis fiunt

unt limites definiendos, sphaerae accommodatissime inventae: ad dimensiones altitudinum, distantiarum, & quantitatis cujusque stellae, Astrolabia, Anuli astronomici, Quadrantes, Sextantes aliaeve machinae aptantur: ad dimetiendos astrorum motus, periodosque distinguendas, sciaticis, clepsymidiis, clepsydris, ac horologiis omnis generis utimur. Ad detegenda ea quae propter nimiam distantiam vel conspici nequeunt vel non ita distincte agnosci, telescopia non ita pridem excogitata, quorum ope & plurimae stellae fixae detectae, & planetae novi, & maculae in sole, & quidpiam montibus non absimile in luna, & Venus lunae instar crescens ac decrescens. Haec omnia, horumque fabricam & usum peti velim ab astronomis aliisve artificibus, qui hisce parandis vacant. Circa elementa vero multo major sese offeret observandorum materies, quandoquidem non modo conspici possunt, ut caelestia illa corpora, sed etiam tractari ac regi. Si itaque lubet scire quid humanum ingenium circa ignem aut aliquatenus ad ignem pertinens excogitarit, adi eos omnes apud quos ignis ad varios usus adhibetur. Pyrotechnici pulverem pyrium dabunt, aliaque ignium artificialium cum materias, tum formas, tum ad eos conficiendos idonea instrumenta. Apud fabros videbis folles, ac carbones tum fossiles tum factitios e lignis. In chymicorum officinis, in quibus Vulcanus frequens, invenies

varia instrumenta, quibus ignis vim vel æqualiter
 regunt, vel certa proportione augent minuuntvè.
 Focum & domesticos lares inspice, ecce tibi cande-
 las sebaceas ac cereas, ecce ignitabulum, sulphura-
 ta, fomites ignis, & ignem ipsum vel è lignis, vel è
 carbone fossili, vel è cespite. Omnia hæc diligen-
 ter & figillatim singula considera, collige, & in ob-
 servationum librum repone. Circa aërem ejusque
 vim motricem habes machinas Heronis omnis ge-
 neris, quas integro Spiritualium libro comprehen-
 dit: & temperiei ejus exactissimè deprehendendæ
 serviunt variæ formæ vitra, in quibus liquor pen-
 dulus, ascensu ac descensu reciproco, minimas
 quasque aëris mutationes secundum calorem & fri-
 gus indicat. Et hæc quoque omnia cæteris obser-
 vationibus abscribere. Aqua verò admodum exer-
 cuit hominum ingenia: cum enim haurienda esset
 ad domesticos usus, siphones & putei cum suis ap-
 pendicibus excogitati: cum naviganda, naves:
 cum exhauriendi lacus, machine variæ: cum aqua
 vividiùs in altū propellenda foret, fontes multipli-
 cis formæ inventi. Subsiste ad hæc omnia, lustra,
 perlustra, & memoriæ causâ effinge formam, par-
 tesque describe. De terrâ ejusvè culturâ aratione,
 occatione, fimo, argillâ, cineribus, calce, agricola
 te docebit. Quanta in his omnibus sit seges, quan-
 ta ex hujusmodi rerum diligenti observatione vo-
 luptas, quanta utilitas hauriri possit, non dubito
 quin

quin perspicaciores videant. A simplicibus ad mixta propero, & quia eorum multitudo propè infinita, paucis percurram præcipuas eorum species, quidque humana sagacitas circa eas excogitârît notabo: sed pace vestra, Auditores, liceat subinde artium usurpare terminos, licet minus Latinos. Circa corporum mixtorum amplitudinem Chymici se exercent, vel olea, vel spiritus, vel aquas fortes, vel salia, vel vitriola, vel flores, vel calces educendo; & horum alia quidem ex vegetabilium genere, alia ex animalibus, pleraque ex metallis; idque vel distillando, vel sublimando, vel calcinando tam igne aperto quàm per aquas fortes. In hac officina multitudinem habes tum instrumètorum, tum rerum eorum beneficio è mixtis eductarum, adeoque materiem multæ ac diuturnæ observationis. Mixta autem in specie sunt in triplici differentia (quod ad præsens institutum attinet:) vel mineralia, vel plantæ, vel animalia: nam circa metæora nihil, aut parum admodum potest humana industria. Mineralia quod attinet velim præcipuè in iis considerari metalla & lapides. Metalla ferè vel eruuntur, vel repurgantur, vel funduntur, vel cuduntur tundunturve, vel ducuntur in fila, vel attenuantur in folia. Si eruantur consule fossores & minerarum præfectos: si repurgentur mineræ, earum futores adi, videbisque fornaces, instrumenta, materias fusionem promoventes, modum denique

his omnibus utendi, dum mineræ in metalla pura evadant, quæ si fundantur vel ad statuas, vel ad campanas, vel ad tormēta bellica, vel ad supellectilem variam, ij adeundi apud quos hæc fiunt. Si cudantur ad monetam, monetarij consulendi; si tundantur ad varios usus, de auro aurifabri, de argento, de ære, de ferro ij te docebunt, qui circa hæc versantur. Si ducantur in fila vel ad fides musicorum instrumentorum, vel ad ornamenta vestium, vel ad alios usus; aut si in tenuissimas bracteas tundantur, inquire ubi hæc fiant, & quomodo. Si denique alia fiant vel circa metalla, vel ex metallis, omniū rationem ab iis exquire, qui in hisce occupantur. Pro lapidibus verò gemmarij, & lapidæ adeantur. Plantæ & bestię conjunctim consideratę, quatenus cibi materiam præbent, coquos exercent. Sed si singula genera seorsim spectes, de plantis integris respondebunt agricolę, hortulani, botanici, florum denique & vitium cultores. Circa plantarum partes, & pro partium & pro artificum varietate multa dicenda essent, sed sufficient præcipua. Circa frumentum occupantur molitores, pistores, & cerevisiæ coctores. Ex seminibus rapistri, ac lini oleum arte educitur. Quod ad fructus attinet, & aservandorum, & condiendorum modos omnes, aut optimos saltem edisces. Epidermis seu pellicula duarum plantarum, lini & cannabis, in fila primò nendo ducitur, mox illa contexuntur vel simplici vel

vel damasceno seu variegato opere, ac tandem cōtexta lintea dealbantur & à fordibus eluuntur. Quę instrumenta, quę materię, qui modi hisce omnibus perficiendis secundùm locorum variam consuetudinem adhibeantur, considerare ne credas inutile, cum tanta ex his omnibus ad humanum genus redeat utilitas. Nec penè minoris usus est plantę cujusdam lanugo, gossipium dicta, cujus par pene atque lini cura. Denique est & circa succum duplicem cura multiplex: circa alterum quidem ad ciborum præcipuum condimentum, circa alterum ad generosissimum potum eliciendum. Succos intelligo calami illius nobilis, è quo saccharum educitur, & uvarum, è quibus vinum. Qui saccharum variè excoquunt, aut ex eo bellaria parant de priori illo succo abundè te erudient, ut de posteriori œnopolæ. Ad animalia festino, bestias nempe & homines. In Brutis duo considero, species scilicet, & partes. Bruta ipsa sunt majora vel minuscula. Majora si spectes, circa pisces versantur piscatores, & piscinarum præfecti. Circa aves ars est tum capiendarum, tum alendarum, tum instituendarum. Circa feras præcipuè occupantur venatores; circa cicures, pastores, & sigillatim circa equum equifones. Minuscula verò duo animalia maximam observationum nobilissimarum ac generi humano utilissimarum copiam nobis suppeditant, apes & bombyces. Apes quidem industria humana nobis ce-

ram,

ram, mel, & hydromel conferunt: Bombyces verò quicquid penè est splendorum vestium. & sericum quod ab iis habemus tantà curâ à tot artificibus præparatur, textitur, tingitur, ut non sine summa admiratione humani ingenij hæc omnia sis observaturus. In partibus animalium excellunt inter internas sævum ad candelas, oleum è balena expressum ad varios usus; inter externas pelles & lana variè exercent artifices qui circa illa occupantur. De brutis dictum. Sed quam varias ac multiplices nobis observationes suppeditabit homo, si consideremus artes quæ ipsum hominem, aut ejus facultates internas, aut externam formam respiciunt ac curant? Sanitati ejus serviunt pharmacopola & chirurgi, quorum officinæ diligenter perlustrandæ ob varia instrumenta, & multiplicem pharmacorum tum simplicium, tum compositorum præparationem, in qua multa naturæ arcana latent. Pulchritudini nativæ conservandæ, vel adfcititiæ variis fucis acquirendæ vacat cosmetica. Ad visum refertur optica, ubi specula omnis generis & vitra varia occurrunt, quorum alia ad utilitatem faciunt, ut perspicilla, telescopia, microscopia, specula tum vulgaria tum uistoria: alia ad voluptatem admirationemve, ut specula multiplicantia numerum rerum visarum, vel augmentia supra modum corporum magnitudinem, vel formâ planè monstrôsâ reddentia hominis faciem, vel situm rei visæ

per-

O R A T I O.

pervertentia , vel loco insolito , (puta in aëre ante speculum) imaginem rei sistentia , vel denique alterius personæ faciem reddentia dum tuam speculo objicis. Huc pertinent admirandæ ac jucundæ picturæ rerum externarum in cubiculo obscuro , ubi in superficie parietis vel tabulæ albæ , horti , homines , larvæ , serpentes multò perfectius apparent , quàm in Apellis aut Zeuxis tabulis. Nec prætereunda iris beneficio optices in aëre producta , naturali nihil cedens neque pulchritudine , neque magnitudine. Auditui serviunt oblectando varia instrumenta musica , quorum hæc præcipua , tubæ , cornua , tibiæ , fistulæ , organa , quæ vento reguntur : & chelis , testudo , cythara , clavicymbalum , quæ fidibus constant ; plurimæque alia. Ad scribendi laborem minuendum ars typographica inventa , ubi atramentum , typi , prælum consideranda erunt. Ad idoneum scriptionis subjectum charta & pergamenum excogitata , quæ propter artificium singulare diligenter quoque examinabuntur. Sed infinitum esset singula minutiùs deducere , satque multam materiem observationum naturæ rerum cognoscendæ avidis suppeditasse videor. De ratione verò optima observandi & hæc omnia , & quæcunque porrò alia in amplissimo hujus orbis teatro occurrerent , nihil aliud dicam , nisi requirere me cupidum , attentum , & ad omnia circumspectum observatorem , qui nihil elabi patiatur , & nominatim in artis

operibus velim observet instrumenta, eorumque fabricam; inde opus ipsum his instrumentis confectum, ejusque cum materiam, tum formam; ac tandem ad modum ac circumstantias omnes actionum, quibus artifices sua perficiunt opera, diligentissime advertat. In naturæ verò ipsius operibus primùm consideret quicquid in iis se sponte offert & cum primùm nascuntur, & cum temporis lapsu varia vel agunt vel patiuntur; deinde illa, si in manu & potestate nostra sint, sub experientiæ multiplicis incudem revocentur, ut longè plura observari possint, quæ aliàs perpetuò delitescerent.

Observatione diligenter institutâ, proxima cura erit ut causæ horum omnium inquirantur, cur nempe aut talia sint, aut taliter fiant. unde demum vera scientia resultabit: scire enim tum demum dicimur, cum rem per causas cognoscimus. Atque in hanc curam incumbet collegium Problematum. Postremus labor, & ex prioribus illis tanquam fructus resultans est Experimentorum, seu investigationis novorum operum ac proprietatum, quæ similem usum, aut majorem habeant in vitâ humanâ, atque illa omnia inventa, quæ adeò multa mox recensui, necessitati vel commodo vel ornatui hominum fervientia.

Satis multa suggestisse videor, quibus abundè constet non quidem de facultate mea ac viribus ad augendam ac illustrandam philosophiam, sed de studio

studio ac voluntate optima. Utinam per otium liceret adeò præclaris ac utilibus exercitiis cum logicis, tum physicis, meo & aliorum bono præcipuam temporis partem impendere, iisque non immorari modò, sed immori! Quid enim jucundius, aut optimè differentium oratorum, poëtarum, historicorum, aliorumve lectione, selectione, analyfi? aut rerum à summo Deo creatarum & hominis industriæ subjectarum contemplatione? Etsi enim ad hæc ipsa feliciter præstanda philosophia vulgò tradi solita apprimè est utilis ac necessaria, tamen miserum est, postquam adminicula paraveris tibi, otium iis utendi non concedi. Nonne infelicem eum agricolam existimes, qui semper arare aut serere cogatur, ut postmodum alij metant? talis est philosophiæ professorum conditio. aliis instrumenta ad omnimodam eruditionem ac eloquentiam suppeditant, & dum labor ille tradendorum assiduè cum privatim tum publicè ejusmodi instrumentorum in orbem redit, nunquam ferè iis uti possunt. Nos veluti fabri sumus: clypeos & enses aliis cudimus. Ergo quemadmodum non satis est ad bellum feliciter gerendum exstare in republica fabros qui arma cudant, sed insuper gladiatores qui dextrè tractandorum rationem milites doceant; ita & in Academiis, ad eruditionem ac eloquentiam citò & jucundè parandam non sufficiunt ij qui tantum philosophiæ theoremata suppeditant, velut instru-

menta quædam; sed in primis optandum esset, ut alij quoque adsciscerentur qui rationem docerent hæc ipsa ritè applicandi vel optimis quibusque authoribus ad locos communes eruendos, ad differendi virtutes omnes per analysim in apertum producendas, ad confusa quæque ac tumultuaria in ordinem redigenda; vel rebus ipsis in specie ad earum naturam peculiarem cognoscendam per observationes, problemata, experimenta. Sed quia singula horum, ut exactè fiant, totum hominem, & quidem singularibus animi dotibus præditum requirunt, mihi verò generaliorum philosophiæ præceptorum, quemadmodum ab Aristotele ejusque sectatoribus proposita sunt, explicatio incumbit, vestrum erit, Auditores, defectum hunc supplere, & nobilissima illa exercitia vel promovere, vel suscipere. Et quoniam Reip. maximè interesse arbitror, ut Observationes colligantur rerum tum naturalium, tum arte factarum, quarum seriem sat longam modò proposui, constituite, Illustres ac potentes Ordines, Amplissimi ac prudentissimi Consules, novo & heroico instituto virum ad rem tantam idoneum, sagacem, sedulum, prudentem, cui una hæc cura, cæteris sepositis, incumbat. Illustres Hollandiæ Ordines multis quotannis florenorum millibus dicuntur olim invitasse clarissimum Petrum Pavium, Medicinæ, Anatomix, ac Botanicæ celeberrimum apud Lugdunenses dum viveret professorem

fessorem , ut peregrinationem in Indias susciperet, rariorum potissimum plantarum indagandarum ac procurandarum causâ , quibus academicus hortus exornaretur. Cum de Aristotele supra agerem, intellixistis, ad animalium tantum observationes colligendas, ei ab Alexandro magno & aliquot hominum millia in ejus rei subsidium data, & præmij loco decies sexies centena florenorum millia. Et hodie etiamnum Reges ac principes propositis amplissimis præmiis eruditorum ac curiosorum ingenia excitant ad unicæ rei quam extare magnopere cupiunt, inventionem. Quantò majora & certiora bona expectari possent ex generali omnium aut plerarumque rerum observatione tum ad artium splendorem, tum ad Reipublicæ totius opes amplificandas? Ac ne vos deterreat sumptuum magnitudo, aut rei adeò latè patentis amplitudo, rationem aperiâ quâ possit res tanta quàm felicissimè, quàm minimis sumptibus, & paucissimis annis procurari. Est in viciniâ nostrâ celeberrimum totius orbis Emporium Amstelodamum. in eo (quanquam & in hac quoq; splendidissimâ ac amplissimâ civitate) artifices omnis generis, & peritissimi quidem, reperiuntur. Quantam ab iis observationum copiam diligens & sagax indagator brevissimo tempore colligere poterit? Nec minorem vigilantissimi Mercatores, ob mutua terrâ ac mari commercia, suppeditabunt, quibus & quicquid ter-

ra profert, & quicquid artifices parant cognitum. Officinæ verò in quibus pharmaca tum simplicia tum composita prostant, licet angustæ, theatrum sunt veluti universi terrarum orbis, si multitudinem rerum è mineralium, vegetabilium, & animalium generibus petitarum consideres. nec pauca supeditant aromatum aut colorum venditores. Ac ne quid deesse possit circa exotica, Societatum utriusque Indiæ præfecti consulendi. Cumulum verò omnis generis observationum litteræ ad absentes datæ, quibus vel interrogentur de jam observatis, vel de observandis erudiantur, complebunt. Eligatur modò ad eam rem peritissimus perconctandi artifex. Is nullis aliis curis implicitus in suâ quemque arte peritum ac expertum sæpè (modò tempestivè) adeat; benevolentiam captet; doctè ac circumspèctè inquirat de omnibus. Quid in re adeò utili, adeò facili, adeò denique vobis gloriosâ futurâ hæretis, qui adeò magnifici estis ad vulgarium professionū, quæ vobis cum cæteris & academiis & scholis illustribus sunt communes, erectionem? Videte ne regij hujus instituti, sumptibus immensis olim ab Alexandro magno incepti, gloriâ in manibus vestris positam, & adeò facile parabilem alij vobis præripiant, evocatis ad eam rem viris idoneis. Quod si publicâ liberalitate ac magnificentia tantum opus destituatur, extabunt fortassis è ditioribus aliqui, qui generoso animi ardore ad res præclaras

O R A T I O.

claras contendentes, privatâ industriâ & sumptibus rem tantam aggredientur suo & publico bono. Sed quoniam amplis opibus rarò conjunctum studium artium augendarum ac illustrandarum, ad vos viri eruditissimi ac eruditionis amantissimi qui huc maximo numero confluxistis mea se convertit oratio. Cum per provinciæ mihi demandatæ gravissima onera nihil otij superfuturum fit ad promovendum operâ & re ipsa, quod votis ardentibus & consilio designavi, agedû quâ estis ingenij sublimitate ac sagacitate, vos præsertim quibus otij abundè est, jungete operas ad collectionem hujusmodi observationum, & præmij veluti loco, quia author vobis fuero adeò utilis ac laudabilis instituti, in collegiũ aut consortiũ vestrũ me admittite, & quæ perscrutando & interrogando ab expertis dederitis libenter communicate. Neque pudebit gloriam eruditionis, quam vestra liberali communicatione paravero totam vobis adscribere, qui non potiùs ad hanc splendidissimam urbem juventuti instituendæ accessi, quàm eruditioni à vobis parandæ: prævidebam enim ea in urbe me versaturum, in qua tot pene essent Professores, quot Senatores, causarum Patroni, aliique Doctores ac Magistri. Vos verò lectissimi ac ornatissimi adolescentes, quorum causâ & bono huc sum ab amplissimo magistratu evocatus, date sedulò operam ut diligenti publicarum ac privatarum lectionum frequentatione adminicula
vobis

HENRICI RENERI ORATIO.

vobis ad superiores scientias necessaria paretis, ne
iis tanquam luce prævia destituti aberretis, à metâ
ad quam contenditis. Satis intellexistis quanto
studio ferar ad utilitatem vestram cum publicé
tum privatim procurandam, si præsertim plus ef-
set otij. date vicissim & navate sedulò operam, ut in
incerto sit egone majori ardore ac fide vobis præi-
verim, an vos secuti sitis docentem ac monentem.
Nullis laboribus parcam dummodo ex iis fructum
ad vos redire experiar, & ex fructu vestro ad Eccle-
siam ac Remp. decus ac splendorem.

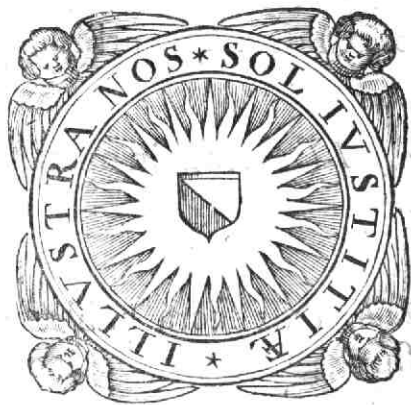
D I X I.

IOANNIS WESTERBURGI
ATHENÆVM,
SIVE

In Illustris Gymnasij Ultrajectini
Inaugurationem

POËMATION.

*Accedunt & alia, quæ pagina sequens
indicabit.*

ULTRAIECTI,
Ex Officinâ ABRAHAMI ab HERWIICK
& HERMANNI RIBBII,
cld Ioc xxxiv.

Poëmati IOANNIS WESTERBURGI
subjiciuntur hæc:

Gerardi Niportij Provincialis Curiaë Ultrajectinæ Senatoris carmen, quod adolescens conscripsit, in Effigiem Urbis patriæ.

Gisberti Elburgij I. C. quondam Reipubl. Ultrajectinæ Scabini, & in collegio Archithalassico, quod est Amstelodami, Senatoris, Encomium urbis Ultrajecti.

Rodolphi Nypoortij I. C. Poëma in natalem Illustris Scholæ Ultrajectinæ.

Abrahami Bocstadij Ode sacra publicæ dedicationi ejusdem Gymnasij.

Ad

Amplissimum Reipublicæ

V L T R A I E C T I N Æ

Senatum

P R Æ F A T I O.

INsignes pietate Viri, quos ardua
cœlo
Vsq̄ue per innumeros gloria tol-
lit avos :

Quos firmo sociis unitos fœdere Belgis,
Cantaber attonitis perfidus horret equis.
Dum furit indomito passim Bellona tumultu,
Inque suos cineres maxima regna ruunt :
Vos juvat armatos, armis inimica cruentis
Pieridum placido castra fovere sinu ;
Et dum finitimæ gentis pallatia fumant ,
Atria tranquillæ condere mentis opus.
Sic licet ambustis immugiat Ætna cavernis ,
Et vomat epotas vasta Charybdis aquas :
Nauta tamen Siculus præterlabente carinâ,
Impavido liquidum remige sulcat iter.

PRÆFATIO.

Pallada, quæ bello placidas exterminat artes,
Et rotat infestâ Gorgonis ora manu,
Mœnibus arcetis: comitatam Pallada Musis
Fronde sacrâ nitidas pervolitante comas,
Suscipitis. junctis igitur quod viribus unâ
Barbariem contra bella geratis, erit.
Vivite felices animis con cordibus ambo,
Et peragat gratas mutua dextra vices.

IOANNES WESTERBURG.

IOAN-

IOANNIS WESTERBURGI
ATHENÆUM,

SIVE

In Illustris Gymnasij Ultra-
jectini Inaugurationem

POEMATION.

*Cælo dilecta dies, magnoque senaru
Designata Deum, quâ purior afficit orbem
Phæbus, & aurato diffundit lumina
Vultu:*

*Scilicet umbroso Parnassi culmine montis
Surgit ovans, veterum jamdudum obli-
tus amorum,*

*Quæis miserum, magno pridem Pythone perempto,
Torserat impatiens thalami Penæia Daphne.*

*Vile Deo, quod Cirrha potens, quod Delphica tellus,
Et Claros, & Tenedos, Pataraæque regia servit;*

Majores alibi titulos suspirat honorum:

*Et velut auspiciis regnum fœlicibus orsus,
Rex populi pater, invictis qui viribus arma,*

Iustitiam pietate regit; si forsan avito

Gaudeat imperio subjectas visere gentes;

IOANNIS WESTERBURGI

Insignes Heroum anima comitantur euntem :
Haud secus aetherio affulgens Latonius axe ,
Temperie rubet auratâ, lauroque capillos
Vinctus, Achaemenium latè fumabat odorem.
It comes armipotens olli Tritonia virgo ,
Quae niveo resonas perstringens pectine chordas ,
Dira colubriferæ celabat Phorcidos ora.
Hanc juxta Pietas, sanctorum Antistita morum,
Perlustrans oculis adoperta volumina legis
Divinae, incessu sese graviore ferebat :
Lava refrenanteis populum tractabat habenas
Sancta Themis, densâ religatum lumen utrumque
Sindone demittens, leni vestigia gressu ,
Palladis incumbens humeris de more legebat :
Libera juridicam vibrabat dextera lancem.
Omnis ibi aeterni gravitas, & splendor Olympi ;
Una omnis, velut insignes ductura triumphos
Nobilitas fuit. at praesentia numina vatium
Aonides, & honore pares, & nomine, circum
Ivère, & pulchram divis fecere coronam.
At reliquis per inane supra caput altiùs ibat,
Ardua praclaro gestorum Gloria merces :
Cæsarie intonsâ virgo, cui candida circum
Ludebat stola longa pedes, variaque micabant
Distinctæ veluti gemmis rutilantibus alæ.
Ille omnes medium aërii, plaudentibus astris,
Orbis iter, niveâ devectæ nube tenebant.
Urbs jacet affinis Batavûm genialibus arvis,

Menapioque solo: priscis fundata colonis:
Et famæ si danda fides, cum Martia quondam
Roma triumphatum latè subjecerat orbem:
Sive illam Latio quisquam de sanguine Caesar
Nominis ob famam, quam corruit alta vetustas;
Sive illam Eois felix Antonius armis
Condidit, & proprio nomen de nomine fecit.
Quòd tamen hîc apto quondam prope mœnia ductu,
Hospes in abruptas Rheni trajecerit undas,
Trajectum, voce Ausoniâ, dixere priores.
Quicquid id est, signa ante oculos, nec vana, supersunt,
Hic quoque belligeros olim sacrasse potentis
Imperij, fastusque sui monumenta Quirites.
Dicite, qui colitis nemoris secreta propinqui,
Umbrosus quâ Marna viret, quâ Uechta palustris
Campestri vicina jugo supereminet arva,
Utraque succiduo quondam contermina Rheno:
Tum cum præcipiti vel quondam allamberet urbem
Flumine, vel mediam cursu illabente secaret:
(Quam nunc, sed tantum emeritis interluit undis)
Exiguoque suo contentus Lecca fluento,
Nondum illum (quid non abolet longæva vetustas?)
Nominis & cursus veteri spoliasset honore.
Dicite, Ruricola, dum junctis arva juvencis
Finditis, illiso quoties sub vomere teli
Disiliant fragmenta solo, vel qualia passim
Saxa crepent, curvique viam remorentur aratri?
Promite Romulidum celebrata numismata seculo,

Pulvere.

JOANNIS WESTERBURGI

Pulvere Casareos luteo fœdantia vultus.
 Hic sacer Antistes virtus sacrata revinctus
 Tempora, Panchæos aris adolebat honores:
 Idem armis opibusque potens, illustribus idem
 Ortus avis, latè populos ditioræ tenebat.
 Quin gravidam bello gentem, fœtamque triumphis
 Innumeris, notosque comâ rutilante Batavos:
 Quique bibunt Flevum Frisios: quasque alluit urbes
 Isala decedens Rheno; medioque natantes
 Æquore Toxandros, hoc olim à Præsule jura
 Accepisse ferunt, dominumque vocasse clientes.
 Nec mihi Pyramidum moles Nilotica Memphis,
 Aut celsas Chaldaea canat Babylonia turres:
 Hic operum tanta moles, hic altæ. Deorum
 Culmina, Phidiacæque manus, fastigia surgunt:
 Conspiciæ ante alias longùm, geminaque minantur
 In cælum turres, & vertice sydera pulsant.
 Sunt etiam sua Trajecto viridantia circum
 Pascua, gramineique thori; sunt Thessala Tempe,
 Mollis ubi varios interviret herba colores,
 Et volupe est fessis, post tædia longa laborum,
 Purpureum trahere ore diem, ventosque salubres.
 Sunt & quæ validis alibi fodit arva lacertis
 Rusticus, aut findit dentato vomere buris:
 Nec fallit spes agricolam; pulcherrima messis
 Surgit, & auratis passim nitet obvia culmis:
 Non Lycidæ lachrymis, nullis ploratibus Ægles,
 Excusatur agri macies, vel ruris egestas.

Huc

Huc visum Superis jucundâ ambage viarum
 Ferre gradum, tantæque urbis lustrare Penateis.
 Sic quondam ætheriæ mentes, mortalibus agris
 Numina chara, Dei monitu delapsa per auras,
 Terrenas subiere domos, dignataque cœli
 Gloria privatis hominum succedere tectis.
 Thesea sic Hecale, sic accepisse feruntur
 Amphitryoniaden magalia nuda Molorchi.
 Tum quoque protollens gemebundi gurgitis undas,
 Pristina nequicquam indoluit divortia Rhenus:
 Et quamquam cupidus Divûm præclara videndi,
 Majores convolvat aquas, objectaque contra
 Aggeris excelsi perrumpere limina certet;
 Ille tamen Vestæ obstantis majoribus actus
 Imperiis cedit tandem, Mervaque rapaci
 Indignè veteris populato nomina Mosa,
 Se miscens, vasto exundans petit aquora cûrsu.

Postquam fama recens, genus alto à sanguine Divûm
 Advenisse tulit, totique innotuit urbi;
 Extemplo ridere vias, & compita festis
 Frondibus ornari cernas. Seges aurea florum
 Purpuream scribebat humum: viridesque per herbas
 Ambrosius labyrinthus erat. Quid carmine dicam,
 Quæ latè circum extiterint conferta virorum
 Agmina, vel ruptis demum quàm magna fenestris,
 Staret, & insanis vomeretur ab ædibus unda?

Urbe patent mediâ validis subnixa columnis,
 Tecta domus sacra, magnum & venerabile sanum;

I O A N N I S W E S T E R B U R G I

Hospitium, quà parte leveis prospectat ad austros,
 Contiguum regale tenens, quod sydere cæli
 Propitio, subiere patres, ut dextra fidesque
 Iungeret aeterno sociatos fœdere Belgas:
 Nullaque venturis traheret discordia seclis
 Imperij ruptâ procerum compage ruinam.
 O fœlix, ô septeni concordia regni,
 Hoc primum sancita loco! laquearibus istis
 Subsedit tua, Belga, salus: magnusque Senator
 Intrepide patriâ pro libertate locutus.
 Ex illo, junctis animis, junctisque tiaris,
 Libera quòd reliquos subjecit Belgica fasces,
 Aut propius socias quòd pax univerit urbes,
 Ultrajectinæ genti dedit Unio nomen.

Hæc sacra devota petunt penetrabilia paci
 Cœlicolæ. immoto sonuerunt cardine postes,
 Nullaque ferratas disclusit machina valvas,
 Ceu dominos venerata suos (mirabile dictu)
 Nec mora, Primores populi, quæis cura regundi
 Municipes, eadem pariter sub tecta vocatos,
 Sic prior alloquiur facundâ voce Minerva.

Æterni gens cura Dei, quam concitat ingens
 Spiritus, heroæque audent sublimia mentes;
 Tuque adeo sancti decus immortale Senatus;
 Omnipotens, Rex idem hominum, Divûmque potestas,
 Magna peroratum tua nos ad limina misit.
 Est equidem, semperque fuit lachrimabile terris
 Martis opus: genero socerum quod, conjuge nuptas,

Et patribus natos, & magnas civibus urbeis
 Exiit, & vacuos vastat cultoribus agros.
 Odit & ipse pater, rerum qui sata gubernat,
 Monstrum horrendum, ingens, furiis quod laxet habenas,
 In ferrum flammamque ruens. en solis utroque
 Cardine, quo populos paucis labentibus annis
 Perduxit miseros, regnandi insana libido,
 Quâ Caesar, quâ turget Iber, dum libera Regum
 Sceptra petunt, magnique affectant orbis habenas.
 Scit Rhenus, gelidusque Nicer, scit maximus Albis,
 Quas urbeis radice tenuis vertere profundos
 In cineres, turpemque soli fumantis acervum.

Hac adeo postquam indocili discordia mundo
 Gliscit, & aternos portendunt regna tumultus;
 Clam subit informi passim comitata veterno
 Barbaries, placidasque ferox exterminat arteis.
 Quid ferrugineos Brontes, quid Martis alumnos
 Sanguineos, Steropen, nudumque Pyracmona membris
 Pieridum delubra juvant? grave mœnibus altis
 Excidium tormenta vomant; pluat osibus aether:
 Ista oculos, animosque virum spectacula mulcent:
 Sola Aganippæas abigunt Helicone sorores.
 Ipsa ego, quæ tantum justas in prælia causas
 Adjuvo, consiliisque beo sapientibus usos,
 Non queror, insano passim quod Martis amore,
 Incubet infami gravis ignorantia vulgo:
 At magis ingenuas summis magnatibus artes
 Displicuisse dolet: nam quæ modo maxima regum

JOANNIS WESTERBURGI

Gloria? Scire nihil. quæ laus? quòd vilior algæ,
Exulet aulai medio sollertia rerum.

Heu quò decidimus! laudem quam *Musa* meretur,

Objicit in crimen sæcli furor. Omnia versat,

Et chaos antiquum revocat furialis *Enyo*.

Cernitis *Ismariâ* dominantes urbe tyrannos,

Quà ferus obstructis immugit *Bosphorus* undis,

Europamq; *Asiamq;* brevis determinat æstus,

Pulpita doctorum toto proscribere regno,

Et mandare sacris æterna silentia *Musis*.

Nulla *Cleanthæas* acuunt subsellia voces:

Socratici periere lares. ruit atria *Stoæ*

Barbarus, & *Pandionia* periistis *Athenæ*.

Quid *Pelusiacam* *Memphin*, *Druidumque* recessus,

Emathiamque *Pharon*? quid olentes thura *Sabæos*,

Arsacidæ, *Arabesque* loquar? damnata tenebris,

Clara recesserunt orientis lumina solis.

At demum *Latios* non dedignata curules

Musa sequi, *Romam* niveis invecita quadrigis,

Celsa triumphali subiit *Capitolia* plausu.

Fælix, ô nimium *fælix*, *urbs* alta *Quirini*,

Tum, cùm participes *divinæ* mentis *alumnos*

Ede ret, & doctis titulos deferret *honorum*;

Atque idem belli studiis, simul artibus idem

Esset honos; nimium infelix, cùm cætera perdens,

Ingenium, moresque bonos, artesque togatas

Perdidit, & magno casu perterruit orbem.

Exin, si juvat antiquos ab originemotus

*Inspicere, & veterum pariter meminisse laborum,
 Peste Sophistarum profugas, vestigia mille
 Errabunda locis, divumque hominumque magistras
 Thespiades posuisse leges, nulloque receptas
 Limine (sed coram, quarum miserescimur, adsunt:
 Commemorent, ni triste nimis, sua fata priores)
 Donec Hyperborei soboles Mavortia Rheni,
 Exilio fessas longo, pacemque rogantes,
 Hospitio accepit, tutaque in sede locavit.
 Nec tanti Batavis abolevit gratia facti.
 Lugdunum (tibi namque istum Deus indidit uni,
 Afflavitque animum) quid te super aethera dignam
 Tantâ laude vehit, famamque in secula volvit?
 Hanc pietas, hanc sola fides meruere coronam:
 Cum nec dira fames, nec pestis, & altera pestis
 Cantaber, hostili circumdans agmine muros,
 Infregit constantem animum, suasitque tyranni
 Servitium. ô, magnâ testatum voce per orbem,*

AUREA LIBERTAS VINCIRI IGNARA
 LUPATIS.

*Nam licet exilium ante oculos, ferrique tremendum
 Fulmen, & ambustis fumarent civibus urbes;
 Non tamen extimuit: donec inglorius Alba
 Hesperiam, aut patrias Coria remeavit ad arces.
 Succesit sceleri pietas, Tritonia Marti,
 Et nova Baldai videns Academia fastus.
 At dum bella sonant, & nil miserantis Iberi
 Indomitus sine more furens ruit omnia fervor:*

IOANNIS WESTERBURGI

Non vos ulla, viri Proceres, vel sera nepotum
 Degeneres majorum animas damnaverit atas.
 Vos maris insani medio nutante carinâ,
 Horruit impavidos Maurus: vos sanguis in hostes
 Impatiens servire tulit: nec vana rebelles
 Gloria, nec rerum levitas ignara fefellit.
 Quin adeò, postquam decimarum posceret Alba,
 Exhaustura inopes nova vectigalia Belgas:
 Que tantum prohibere nefas, odiumque scelesti
 Despiciens crudele viri, gens tendere contra
 Ausa fuit? primasque gravi dedit ore loquelas,
 Quis fremitus, furiasque novi compressit Amuli?
 Vestra fuit laus ista, viri: docuistis inermes
 Armatos, quanti juratas frangere leges
 Constet, & innocuos fisco damnare clientes.
 Vos gnari superare dolos, vetuistis avaro
 Ne soli Batavus pontum sulcaret Ibero;
 Aut procul Hispanas fugerent commercia Gades.
 O motus animorum altos! sibi Belgica tellus
 Ultiores effœta neget, cupiatque domari;
 Sola renascentes Ultrajectina propago
 Harmodios Brutosque dabit: nec desinet unquam,
 Ni prius excuiat totâ cervice tyrannos.
 Vos Lastrygonicis factam latronibus arcem,
 Arcem ementito pacis cognomine dictam,
 Aeternum terrorem urbi, molemque paratam
 Civibus exitio, fundo vertistis ab imo.
 Post, ubi non longi completo temporis orbe,

A T H E N A E V M.

Arte Venafrani ducis, illaudabilis Hanno,
 Et Morino, & Grudis miscentes nomina Galli,
 Artesique leves, revocati viribus hostis,
 Perjuri in socios moverunt arma fideles:
 Vestra, viri, pietas immanibus obstitit ausis,
 Consiliumque dedit, laceri dispendia Regni
 Fœderibus reparanda novis; junctisque fugandos
 Viribus erroneos, ejurandosque Philippos.
 Nec mora, finitimis septem regionibus adsunt
 Selecti proceres, Belgarum gloria gentis.
 Quae loca? Quam reliquis urbem magis omnibus unam?
 Quos pariter subiere lares? hac limina curis
 Elegere suis: & quae tum conscia tantos
 Audivere Deos, eadem nunc fornice summo,
 AEmula Palladium reddunt fastigia Vocem.
 Fanum augustum, ingens! ô, non sine numine Divum!
 Libertas ubi tuta fuit, patriaque sedentis
 Consiliis superatus Iber, qui Marte solebat.
 Incluta Trajectum, tuque ô sanctissima tellus;
 O, quo te memorem, meritis pro talibus olim
 Munere donandam? sed serior hora morando
 Saepe vehit, quod prima negat, cum tempore fixo,
 Fata bonis gemino pretio dilata rependunt.
 Quo tamen expectes ultra te munere dignam?
 Dis rerum te gaza beat. mollem aëris auram
 Quid loquar, oblectansque jubar, caelique medullam?
 Alituumque genus concentibus aethera mulcens?
 Hostibus immunes agros, terramque potentem,

Ubere

JOANNIS WESTERBURGI

Ubere fecundo glebae? ni desit acervo
 Restamen una tuo, Batavis felicior una,
 Una fores cunctis praeformosissima terris.

Nempe hominum, divumque sator, sacraria Musis
 Hos inter populos, & tam felicibus oris
 Nulla videt, nullique dolet patuisse priorum.
 Tantum Sisyphio damnant quos fata labori
 Orbilios, humili lassarunt pegmata socco,
 Omnis & investem formavit cura iuventam.
 Majus opus, studiumque Deus sublimius urget:
 Credo equidem, tua quod, Pietas, mandata capeffat,
 (Annuat illa tacens) fideique oracula pandat,
 Sydereamque viam, & tritos caelestibus orbes:
 Quod regere imperio populos, & condere leges,
 Et Themidi justum doceat parere tribunal:
 Quod veterum docte pandat monumenta Sophorum,
 Ancipites rerum causas, magnaue latentis
 Naturae ambages, lentoque incognita vulgo
 Sydera, Caelicolumque lares, axemque serenum.
 Quod doceat motus animi ratione regundos;
 Eloquiumque potens, & cultae munera linguae.
 Tum quoque, si nostrum est aliquod Sapientia munus:
 Si chorus Aonidum, si carminis author Apollo
 In pretio est, & forte juvat sollertia vacuum
 Otia, vel numeris exemptos volvere fastos;
 Exponam, quibus Emathius, quibus arctibus heros
 Sidonius, Latiiue Duces, urbesque Pelasgae,
 Annixi fuerint, seu pax, seu bella gerenda,

Ire per aeternos avi venientis honores.

*Hactenus ut studiis animum excoleretis honestis,
 Finibus egressos patriis, nova regna petisse
 Sufficiat. non vos venturo tempore Gallus,
 O Enotriique lares, aut alta mœnia Roma
 Sollicitent, nec fœta gravi Germania bello;
 Mœniave Allobrogum gelido vicina Lemanno:
 Non quos Danubius, vel primo flumine Rhenus
 Alluit, aut quorum longos rigat Isula campos:
 Aut mare quos toto discriminat orbe Britannos:
 Quique Caledonij contingunt littora Ponti,
 Ultima quâ refluo propendet gurgite Thule.
 Hæc regio, hæc patria, hæc sacri penetralia templi,
 Hæc eadem Inachiis quæ surgunt tecta columnis,
 Erudient civesque tuos, pubemque tuorum.
 Quin etiam, velut ad ditis commercia gazæ,
 Huc quoque certatim turbas aliunde migrantium
 Confluere, indigena, & pariter mirabitur hospes.
 Et velut illecebris cantus, fidibusque canoris,
 Threiciæque lyrâ, sylvas Oëagrius Orpheus;
 Saxaque Dirceus movit testudine vates;
 Aut Methymneus traxit delphinis Arion;
 Sic urbs ampla situ, semperque innoxius æer,
 Secessus placidi, & viridantis gramina campi,
 Allicient floremque virum, juvenumque coronas,
 Pieridum studio, vestris succedere testis.
 Hæc magni, dudum, proceres, Academia vestris
 Debita erat titulis, sic fata immota ferebant:*

IOANNIS WESTERBURGI

Non quæ ficta iubent veterum ludibria vatam
 Parcarum teretes per stamina volvere fusos :
 Sed quæ magna Dei mens haud ignara futuri,
 Fixit ab aeterno, tardis orientia sacclis.
 Vos modo maturate, viri, atque accingite dextras,
 Ut lati peragatis opus, quo sanctius ullum
 Non fecistis adhuc ; pariterque in sancta vocantes
 Vota Deum, magni imperii verbisque Senatus,
 Sollicitate viros, nascentis origine pulchrâ
 Ornamenta scholæ, & primæ fundamina molis.
 Hoc agite, & cœptis Deus aspirabit ab alto,
 Quæ monet, & fieri iussis ingentibus urget.
 Nec minus intereâ locus hic, qui libera quondam
 Audiit attonitus patriæ suffragia patrum,
 Perpetuum vobis, magnum & memorabile nomen
 Proferet, aeternæque aram virtutis habebit.

Sic dixit, geniusque loci, velut ultima Divæ
 Verba probans, resonante aurâ, respondit, habebit.
 Protinus assensere omnes, mentemq; fatentur
 Aeterni patris è vero retulisse Minervam.
 Ac velut Idæo præceps cum monte revulsum
 Saxum ingens in prona ruit, molesq; propinquas
 Impulsu abrumpit valido, volvitque deorsum ;
 Dat sonitum, latèque fragor geminatur in auras :
 Sic signo pater ætheriâ cœlestis ab arce
 Horrisono monuit, non hæc mortalibus esse
 Inventæ ingeniis, sed magno digna Tonante.
 Agnovère Deum superi : simul ordine pulchro

Eduxit fano socium Latonius agmen.

Nec mora, ceruleam nimbo fulgente per aethram

Discedunt, longamque cito dant tramite lucem :

Qualis stella polo saliens sub nocte serenâ

Aufugit, aut populo ignaro aufugisse putatur.

At Proceres, quamquam stupefacti pondere rerum;

Latantur tamen, atque animos per singula versant.

Ilicet acceptum iuvat ire in munus, & omnes

Præcipitare moras, tantoque instare favori.

Idem omnes labor exercet, studiumq; fatigat

Indagare viros, quos multâ reddidit arte

Insignes animi vigor, & cælestis origo.

Nec dexter cæptis Deus absuit : impia quamquam

Ore minax rabido vomeret convitia livor,

Diversisq; Deos contra conatibus irer.

Ibat ovans animis Pietas, vultuque professa

Latitiam ingentem, sacram cum linqueret ædem ;

Gnara suis olim primus quod Voetius aris

His tectis pius antistes, doctorque veniret :

Quique aciem mentis rerum molimine fessam

Grandis Idumæo repararet sermone magister :

Multi quem toties populi; quem plurima circum

Oppida; Symmystaque graves (tantum instar in illo est!)

Et petiere sibi, & voluere adungere civem.

Docte geni superos (neque enim est obscura, premitque

Fama fidem) non te ventosi gloria vulgi

Abstulit, in præceptisq; dedit : non spiritus impar

Viribus, aut tumida oblimans præcordia fastus.

JOANNIS WESTERBURGI

Quis furor, ô miseri, quæ tanta licentia lingua?
 Ergo illum in primis quærendi nominis ardor
 Transvorsum rapit indomitus, qui somnia ridens,
 Vanaque gerronum deliramenta perosus,
 Nil triviale sapit? Sed gratâ voce fatetur
 Ingenium quodcunque suo pro nomine munus,
 Sola Dei bonitas, pulsato indulsit olympo.
 O steriles fidei! ô Vera pietatis inanes!
 Excidit, ut nuper fastumque animosque feroces
 Mollit una dies, unoque redarguit ictu
 Voetius? ut quondam O Enida ferus impete primo
 Evastator aper Venabula sanguine tinxit.
 Et velut horrendum pelago simul incubat Eurvs:
 Arduus insurgit, decimoque volumine pontus
 Impatiens ruit, & diro se murmure vastos
 In scopulos agit: at mediis elusus in undis
 Frangitur ex animis demum, saxoque latranti
 Languidus immoritur, Vanâque obmurmurat irâ:
 Sic quoque gens, sensus nimium studiosa sinistri,
 Voetiaden sacri quatientem lampada verbi
 Nequicquam invictâ heroem virtute laceffit.
 Sed Themidi quod sidus erat, quo Diva Lyceo
 Nascenti illuxit? Lampas procul aurea pontum
 Geldriacum, tumido æternum cui nomen ab austro,
 Lustrabat flammante comâ, tædâque præibat
 Iustitiæ monstrando viam, momentaque legum.
 Hanc Dea Menapiis summotum sustulit oris,
 Et Trajectinæ clarum jubar intulit urbi.

Te canimus, Matthæ, virum, quo vindice canis
 Legibus, & sancto constet reverentia Iuri,
 Ambigua s^q pio iudex examine lites
 Terminet, aequatosque reos Astræa moretur,
 Dum tonat alterno verbosum murmure tectum,
 Et gravis innocuas peragit facundia causas.

At nunc quale tuum, Pallas, memorabile munus,
 Quod laudent operis tenera incunabula magni?
 Æmilium (nec enim toto te dignius ullum
 Orbe fuit) lumenq³ scholæ, nomenq³ dedisti.
 I decus, I nostrum, præstantibus utere donis
 Ingenij; agnoscatque suum hæc quoque maxima tellus
 Heinsiam: quamquam haud alium superesse Batavus
 Sustinet, & solus tanto se nomine jactet.
 Ardeat, & largos alibi bibat ætheris ignes
 Divinum spirans; seu splendida cogat in aptos
 Verba modos, numerisque premat sublimibus orcum
 Contemptor mortis: seu priscos lege solatis
 Heinsius Ausonidum annales sermombus edat:
 Aut gravis historiâ commendet & arma virumque
 Auriacum; & gelido tellus subjecta trioni
 Quem Regem, dominumq³ albescens extulit Arctos.
 Æmilium par cura manet, par gloria, grandi
 Seu tonat eloquio, doctâ quod pendulus aure
 Excipit auditor, linguisque silentibus adstat,
 Miratus geniumque viri, vocemque disertæ:
 Seu face prælustri, & monitis sapientibus ornet
 Augusti scriptoris opus, præceptaque condat

IOANNIS WESTERBURGI

Regibus, & magni leges rectoribus orbis.
 Nam regere imperio populos, & dicere jura,
 Hoc opus, hic labor est: ne, dum furit impete caco,
 Néc morem gerit ipse sibi, velut actus acerbam
 In rabiem canis, & regno spoliatus, & exul,
 Erret inops animi Princeps, ac fabula vulgo.
 Qui sapit, Emilio discet doctore, tueri
 Imperii nervos, majestatemq; verendam:
 Quam rerum molem ingentem sic viribus aequat,
 Herculeis ut non melius cervicibus olim
 Sederit immensi convexum tegmen olympi.

Tum quisquam egregiis ne quid desideret orsis,
 Alter adest, veteres nobis qui reddat Athenas,
 Quæq; stagirites Graiis oracula fudit.
 Aut qui sublatum Phæbo mortalibus ignem
 Adferat, Iapeti soboles non degener ortu.
 Renerium talem Velavis dedit Isula campis,
 Isula anhelanti Rheno gratissimus amnis:
 Qui mentem humanam rectâ quâ differat arte,
 Invictisque rudes doceat rationibus uti.
 Deinde senescentis naturæ arcana recludat:
 Unde maris restui cursus, unde aquora salsa:
 Quid tenuem exhalet nebulam, fumosque volucres,
 Nocturnum rorem, & ventosi murmuris auras:
 Unde procelloso vibratus ab aethere fulgor
 Cum sonitu, quo cælum ingens, quo terra tremiscat:
 Quid Solis, Lunaq; labor, diriq; Cometæ;
 Dumque pluunt Hyades, per nubila discolor arcus:

Unde

Unde per obliquum contrà eluctantia tendant,
Et septem imparibus discurrant sidera signis.

Denique Mattiaco præstantem littore Nereus
Ceruleus, diique undarum misere Liræum :
Qui priscos veterum ritus, corruptaque narret
Sæcula, mordaci vatum damnata camænâ :
Pantolabos scurras, Nomentanosq; nepotes :
Quæque Palatini meretrix Augusta mariti
Fœda lupanaris ferat ad pulvinar odorem :
Quod pecus Arcadiæ tali per compita voce
Rudat, Quod sapio, satis est mihi : non ego curo
Esse quod Arcefilas, ærumnosique Solones,
Obstipo capite, & figentes lumine terram.

Ite animæ illustres, & magni lumina mundi,
Ite pares, tenebrisque altis abscondite fœdam
Barbariem : pubesque scholis devota veterum
Exuat, & terso tandem splendere nitore
Incipiat, nec spe patriam frustretur inani.

At tu Musarum dulcissima cura Niporti,
Et totum Aonio prolutum nectare pectus ;
Consiliis, usuque togæ, rebusque gerundis
Exuperans, non te indidulum, Vir magne, silebo.
Felicem patriam tantis natalibus urbem,
Quæis Phæbus, quæis diva Themis, Pallasque superbit,
Surrexitque novum magno fautore Lyceum.
Audiit ornato te circum fusa corona
Heroûm, Procertumque decus, sermone loquentem,
Et pia Palladii laudantem exordia fani.

Exemplo

JOANNIS WESTERBURGI ATHENÆV M:

*Exemplo studiosus eras, laquearque superbum
Suave repercussâ reddebat imagine murmur,
Ipsaque gratantùm saliebant marmora plausu.
Perge, nec effœtam doleat se patria magnis
Ire viris, tantùmque olim genuisse celebres
Longolios, Cuchios, Canteros, Heurniadasque.
Felices operum, fortunatique laborum,
Et decoris, qui non ignavo pondere pressi
Desidia vicèrè luem, culpaque moranteis;
Quorum animas major pridem indulgentia Divùm
Municipes cœli ritidis super intulit astris.*

*Quod superest, votis æternum Numen adoro
Supplicibus, diri quondam ne fata furorque
Temporis eripiant Vestrâ de gente coronam,
Quam manibus Deus, ille Deus, quem maxima mundi
Rectorem imperia agnoscunt, in vertice Vestro
Fixit, & æternæ fundavit sædere legis.*

GERARDI NIPORTII

Provincialis Curiaë Ultrajectinæ Senatoris

P O E M A T I O N,

Quod adolescens conscripsit

In Imaginem Ultrajecti.

RES ista, sculptam quam videtis, hospites,
Hâc in tabellâ, dexterâ scitissimâ;
Est illa, cujus conditorem si roges,
Nescire fatear; nec minùs de nomine
Certatur, olim quàm ferunt de mœnibus
Vestris, Athenæ, Palladem & maris Deum.
Antoniam ergo, Vultaburgum, aut Vlpj
Stativa castra, aut Vtricesium, licet;
Sed rectiùs fortasse Trajectum voces.
Hanc tu bicornis Rhene, princeps fluminum,
Oræque limes Gallicæ ac Germanicæ,
Ab Alpium jugis, Tribocos, Nemetes,
Ac Vbiorum perfluens fines, procul
Intras, susurrò leniore, quàm quidem
Quondam solebas, cum celebri gurgite
Albiniana versus, & priscis loca

Gg

Habitata

GERARDI NIPORTII

Habitata Cattis, ostio erumpens, tuas
 Salfo juvabat jungere Nymphas Nereo :
 Donec tridenti regna concussit pater,
 Ciens procellas, atque fundis spumeum
 Movens ab imis æquor, ac altas salo
 Ructans arenas cursui occlusit viam.

Sedes vetustas, alveum Rheni prope,
 Tenuisse Vultos fama, cùm Britannia
 Saxo relicta Willebrordus, gentium
 Valere jussis nubilis erroribus,
 Huc veritatis intulit primus facem,
 Christi que nomen è latebris eruit.
 Hunc septicollis Præsul urbis Sergius,
 Renunciavit Frisiorum Antistitem ;
 Episcopatuque Trajectum dedit
 Sedem Pipinus Franciæ regum decus :
 Quam post fugatis Frisiis incredulis,
 Pulsoque rege, libera afferuit manu.
 Repente tunc, volente fato, seu duce
 Virtute, magna jacta sunt fundamenta :
 Crevere vires urbis, atque dignitas
 Episcopalis diditur mundi plagas
 Latè per omnes, altaque ad fastigia
 Provecta summum tollit astris verticem,
 Longè remotis jura tradens gentibus.
 Sed, ut perenne Sol nihil flammis obit,
 Varioque casu res fluunt mortalium,
 Et maximis mors invida instat urbibus,

Suntque

P O E M A T I O N .

Suusque regnis est velut fati dies ;
 Sic, heu, superba confluentibus bonis
 Vrbs nostra, princeps, domina, dives, ac potens,
 Attrita bellis exteris, diu vices
 Experta sortis asperæ, tandem ruit
 Excissa ferro funditus, & hostilibus
 Cremata flammis, Noricæ cum gens plagæ,
 Urbemque & agros, limitesque invaderet :
 Quoad Baldericus, Cliviâ Præful trahens
 A stirpe nomen, dissipatis hostibus,
 Lares reduxit exules, & pristina
 Vindex beavit civitatem gloriâ.
 Lapsis deinde quinque seclis, Austrius
 Rerum potitus Imperator Carolus,
 Hanc arce munit : ast eam cives solo
 Æquant, Iberum ferre dum renuunt jugum,
 Et servitutum perpeti; nihil prius
 Rati que majus esse, quàm sese suos.

Nunc hæc figura est : quâ decora porrigit
 A solis ortu nomen usque ad Hesperum,
 Et inter urbes adjacentes emicat,
 Inter minora ceu Diana sidera.
 Salve ô corona, flos, ocellæ Belgij
 Præclare nostri, cujus in sinu mihi
 Prodire in oras luminis primi datum.
 Salve creatrix, digna quæ feram tibi,
 Pro farre, thure, proque libo adoreo,
 Pro claritate queis tuas dotes canam?

GERARDI NIPORTII

Laudent Mycenæ, aut Corinthum, vel sacras
 Thebas Lyæo, patriamque Apollinis,
 Rhodonque claram, qui volent: mihi omnibus
 Tu sola major, lata seu per mœnia,
 Structosque saxo coctili muros vagor,
 Visuque ducor, seu profundas undique
 Perlustro fossas, atque agros conterminos,
 Et lata rura, flava quæ Ceres colit,
 Hinc largiore dona promens copiâ,
 Quando decorum pinguibus spicis caput
 Autumnus arvis extulit. Non uspiam
 Pomona frugibus cluit beator;
 Nihilque ab omni parte vel jucundius,
 Magisque gratum conspicit Phœbi jubar.
 Non Trinacris jam certet ora, aut Africæ
 Fœcunda tellus, cûlta cedant Gargara,
 Suisque mendax cedat hortis Græcia.
 Tum quid plateas urbis, ampla quid fora,
 Et templa narrem? quidve turres verticem
 Polo inferentes? quid domos sublimibus
 Tectis superbas? principum quas veriùs,
 Aut alta regum dixeris palatia.
 Tum tu, Minerva, contulisti quæ bona,
 Seu docta mavis, seu vocari bellica?
 Hæc terra quot non edidit bello viros
 Nulli secundos? quid valente dexterâ,
 Duroque possent Marte, pulsi mœnibus
 Testes Iberi, & sæpius feliciter

Pugnata

P O E M A T I O N .

Pugnata bella : scilicet pro patriâ
 Pulchrum putârunt sanguinem profundere.
 Hîc artiumque quidquid est solertium :
 Hîc est Apelles, Zeuxis hîc, & Phidias,
 Euphranor hîc, & cum Myrone Dædalus.
 Nec liberales hîc minori gloriâ
 Coluntur artes : hîc novem fororibus
 Dicata sedes, litterarum flumine
 Hîc irrigatur flos juventæ , civium
 Novella proles, ut gravis scientiâ
 Quandoque possit patriæ communibus
 Bonis studere. Hæc Hadrianum Episcopum
 Urbis Quirini, hæc Heurnios, & Valerios ,
 Hortensios, doctosque Canteros dedit ,
 Aliosque quorum fama post rogam vigens ,
 Nunc universum complet orbis ambitum.
 Hanc Optimates, patriæ nostræ Patres ,
 Sanctus Senatus, & forensis Curia
 Urbem celebrant. Hîc sacrata Cnossius
 Dat jura Minos, & severus Æacus
 Hîc versat urnam, queis frequentes dissecent
 Lites clientûm, justa dum Themis Dea
 Appendit æquis res reosque lancibus.

Sed nostra cûrsum siste Musa, ne gravi
 Canenda plectro deteras præconia.

O qui supremâ lege mundum temperas,
 Et arbitrato regna dirigis tuo ,
 Domosque & urbes ; magne te Deus pio

GERARDI NIPORTII POEMATION

Compello voto, tu benignus aspice
Urbem vigentem, tu fove concordia,
Et sospitator esse cum velis, ferum
Retunde Martem his imminentem moenibus,
Almaeque gratis nos bea pacis bonis.

Amore Patriae pos. Anno 1621.

GISBERE

GISBERTI ELBURGII I. C.

Quondam Reip. Ultrajectinæ Scabini & in
Collegio Thalassiarcho, quod est Am-
stelodami, Senatoris

Encomium Urbis Ultrajecti.

Purima Trajectum commendant munera cœli,
Et decorant claris mœnia clara viris.
Hanc Themidis leges, hanc curia bina celebrat;
Hic patet Aonio bibliotheca choro.
Hic quoque donatum Phryxæi vellere aurum;
Hic procerum prisco more Moneta viget.
Hic terræ genio certat blandissimus ær,
Et Cereris cultam copia vestit humum.
Quæ dum cuncta videt, merito mirabitur hospes,
Maxima quòd pulchro sint bona clausa loco;
Et decies senas circum dum cogitat urbes,
Quam velit, hanc uno possit adire die.
Huc properat, quisquis Fortunæ ditior usu,
Et requiem curis postcit habere suis.
Multaq; Nobilitas generoso illustrior ortu,
Et Procerum triplex hos colit Ordo lares.

Auspi-

G. ELBURGII ENCOMIUM URB. ULTR.

Auspicio quorum decimis frustravimus Albam,
Quum ferus in nostros stringeret arma Deos.
Adde hic perpetuo sociatos fœdere Belgas,
Fœdere, quo pejus quid timuisset Iber?
Quum gens finitimis tantum contermina Gallis
Deficeret; Parma vix famulata Duci.
Perdidit immensas ex illo tempore vires
Uesper, & Eoas India misit opes.
At qua Belga tamen bello vel pace recepit,
Hæc Trajectino fœdere parta putes.

AD EAN-

AD EANDEM VRBEM

ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΝ.

Ε'Νδοιῖ πέλεται θυμός μιν, πῶς ἀειδήσω,
 Δία πόλις, τίω σε πάνταν εὐκλείην,
 Τί πρῶτον, τί δ' ἐπίτα, τί δ' ὕστατον ἐξερέην δεῖ;
 Παντοῖος μάλα γάρ τιμωπλάσιν ἀγλαΐης.
 Πολλά θεῶν ἀζαμαί καλ' ἀνάκτορα, καὶ Διφ' παντός
 Ἄσεθ' εὐκτιμῆνα δώματ' εὐκτιμῆνα,
 Τόντε πολυκτέανος καὶ ἀγήνοσά σε πολυήτιω,
 Τίω μεγάλην δρετήν, καὶ μέγαν ὄλβον ἑόν.
 Καὶ τί θεμισπόλιος ἔρεω, ἀνδρας τε μέδοντας,
 Οἱ πνες εὐνομή λαοομιξοῖν αἰεῖ;
 Ὡς δ' ἄλλοισι μὴ ἄσεσιν εἴξης, τοῖς στο δίξῃ
 Τέχασιν εὐκτιμῆνοισ Παλλάδ' ὄλιω κατέχην.
 Ἄνεσσις ἰφθίμης καὶ ἔχεις, μέγα κάρθ' Ἄρηθ',
 Καὶ τῶν Μουσαῶν νῦν κλέθ' ἱρόν ἔχεις.
 Ἡ δ' αἰρ' ἀγλυδεῖη μετὰ Φραδμοσύνης μέγα δειῶ
 Ἐν πολέμῳ γλυκερῆς πατρίδ' ἔργμα πέλι.
 Τῶνεκά σε κραιτερόν καλέσω περὶ Φραγμα Βαταυῶν,
 Καὶ τῶ Μαυρογενεῖ πάρεθ' Ἰβηρ μέγα.
 Χαῖρε πόλις, χαῖρ' αὖθι, πόν κλέθ' ἀφθιτον αἰεῖ,
 Ἐυκλείης τ' ἔσετῃ τέγμα πολυχρόνιον.

A. Æmil.

E I V S D E M
Ad Illustre Gymnasium.

X Αἶρε περικλεέων Μουσέων ἔδ' αἰὲν ἐσσῶν,
Καίρ' ᾧ ἀνακτόροιο Παλλάδ' ὄλιω κατέχον.
Ἐλλίων γ' ἄ κῦδ' ἔχης, κῦδος τε Λατίρων,
Πᾶν κλέ' ἐκτισαμ, πᾶν κλέ' αὔθι δίδως.
Οὐ φροτέων, μέγα θαῦμα, πτόν μουσεῖον ἐσελθῶν,
Ἄψ' ἄποσῆσει οἴκαδ' εὐφροτέων.
Τῆρεκα, νήνισκε, σέβε τόδ' ἀνάκτορον ἱερόν,
Ἐνθα κίχρησόμεθ' ἐπυλυμαθημοσύνῳ.

RODOL-

RODOLPHI NYPOORTI I. C.

Carmen

In natalem Illustris Scholæ

V L T R A I E C T I N Æ.

Ö barbarie Batava tellus
Victâ, Romuleos lares recepit :
Iö diva suas fores Minerva
Iussit perpetuò patere pubi,
Et simul dedit intimos recessus

Illi, quæ Batavo suëta succo ,
Sacræ militiæ est professâ nomen :
Et cælo superûm Themis relicto ,
Hïc, ubi celebri loco, vetusta
ANTONINA suis superbit annis ,
Germanæ Sophiæ locum locavit.
Magni fit reliquas amœnitate
Vrbes vincere : majus est easdem
Annis, nomine, gloriâ præire :
Sed Musas, Themidemque, Pallademque ,
Et quidquid veteres Remi nepotes ,
Solerti studio notâsse notum est ,
Et quidquid memori sacravit olim

Hh 2

Graio-

RODOLPHI NYPOORTI CARMEN.

Graiorum veterum Minerva chartæ,
 Sacro perpetuò sinu fovere,
 Res est maxima, quæ perennitatis
 Omni tempore gloriæ vacabit.
 Hic tu, quæ Themidos iuventa cultrix,
 Hic quæ Palladis, Artiumque sacro
 Flagras numine, sumito recessum.
 Hic morum feritas, & ille fastus,
 Ac incitiam, mentium tenebræ,
 Atque barbaries docendo cedent:
 Et toto licet evageris orbe,
 Non augustior, aut magis venustus,
 Nec Musis magis aptus est recessus.
 Hic olim Patriæ Patres, Marano
 Duro servitio, jugoque pressi,
 ALBANI Ducis impio furore,
 Iunxerunt animos amiciores,
 Avito sibi jure vindicato,
 Quo tandem feritas Marana cessit.
 Nunc urbis Proceres, facer Senatus,
 Musis hospitium suis dederunt,
 Ut tandem tenebræ, & caligo mentis,
 Et morum feritas, ut hæc Marana,
 Nunc VTRICESIVM meum relinquunt.

ABRAHAMI BOCSTADI

O D E

Ad Magnificos, Amplissimos, Prudentissimos

CONSVLES & SENATORES

URBIS ULTRAIECTINÆ,

Sacra Publicæ Dicationi

ILLVSTRIS SCHOLÆ.

*Ua cura, Patres, quis fuit impetus?
Vestris quis ardor mentibus inditus?
Dum surgit, inceptumque vincit,
Auspiciis bene destinata
Vestris sacra quæ sapientiæ est
Sedes, & omni dicta scientiæ;
Qua mercede dulci prorsum onusta
Cuncta sua heic posuisse gaude. t
Hac cura vestra, hic vividus impetus,
Hic vester ardor cælitus exstitit.
Divina queis mista est potestas,
Hos facit eximiis Deorum
Nomen tueri muneribus; prece
Non ambiendos sollicita, sua
Sed sponte promptos, ac tenaces
Propositi. Studii illa vestri
Nunc tacta meta est, palmaque nobilis
Vestros honores tergeminiis polo
Fert laudibus. Iam dedicandus*

Hh 3

Ducit

ABRAHAMĪ BOCSTADI.

Ducit Apollo novem Sorores,
 Pindumque linquit, Castalias aquas,
 Vestroque Rheno tingere se parat,
 Vesterque gestit dicier, non
 Delphicus aut Patareus Apollo.
 Vestris coronas temporibus, pia
 In vos Camæna,sertaque florea,
 Nectunt, suis vos arbitrantes
 Grande decus columenque rebus.
 Illuxit, en! Sol, dignus Apolline,
 Dignusque vobis. Iam penetralia
 Phœbus sacratus, duplicemque
 Pierisin patefecit aulam.
 O pulchra salve perpetuo dies!
 Signanda Cressa pulchra dies nota!
 Perennet æternante charta
 Nominis hic titulus dicari
 Fastis in Urbis! Tuque beatior
 Salve, Cleanthis porticus! O domus!
 Te Sophronisci natus ipse
 Ardeat, atque gravi Lyceo
 Civis Stagira, seu Academia
 Aristocles præponere non neget;
 Iunonia vel qui Samo se
 Debuit, Italicisque sedem,
 Crotoniatis, ac Metapontiis:
 Quem nocte furva plurimus audit,
 Dique. Noctis non tenebra

Abstu-

O D E.

Abstulerunt cupidis amorem,
 Formare mentes asperioribus
 Modis ; nec illud (longa ait id fides)
 Discantibus tum quod tacendi
 Lex rata quinque foret per annos.
 Heic noctis urgent nulla pericula ,
 Premunt docendum nulla silentia.
 Heic luce clara Phæbus ad se
 Admonet, & rogat venire
 Cunctos volentes. En juvenum recens
 Examen ultro , fontibus & choris
 Sacris amicum, copiasque
 Consiliumque venit petitum.
 Fortuna felix , almaque Faustitas ,
 Cœptum secundet! Cultor & hanc frequens
 Deinceps salutet , moribusque
 Floreat heic docilis juventa
 Iustis probisque , ac ordine rector
 Ponat vaganti fræna licentia !
 Chrysofomi, Augustini, opertum
 Theologies adytum recludant!
 Iuris Sacerdotes graviter modum
 Fineisque ponant litibus & strophis ;
 Vitaque justæ quei beatum
 Sit doceant itiner terendum !
 AEvique prisca jugiter heic sonent
 Exempla! Virtus Romulidûm ferax,
 Feroxque ; nec prævum jubenti

Obse-

ABRAHAMI BOGSTADI ODE.

Obsequiosa prius, parentum
 Quam atate proles deterior fuit.
 Virtutis ipsam sit vitium bono!
 Discenda virtus est sequendo,
 Et vitium bene præcavendo.
 Natura, mentis vix oculis patens,
 Producta sese præbeat omnibus
 In luce clara conspicandam!
 Et Ratio radios per artem,
 Qua vim latenter promovet insitam,
 Verique cultu pectora roborat,
 Diffundat ample! Oratioque
 Heic cupiat poliisse verba!
 Ornanda Linguis hæc Latia simul,
 Simulque Græca est, divite quæ dedit
 Cornu Latinis, quicquid illi
 Eloquio excoluere privo.
 Æterna sedes omnigenæ verus
 Trajectus hæc sit, perpete gaudio,
 Ac eruditæ Humanitatis!
 Hoc faciet pia cura Patrum,
 Testata mundo. Quo faciat diu,
 Tu Iova, cæli rector, & arbiter
 Telluris, audi, quæ precamur
 Tempore lætitiæ referto!

F I N I S.